West-Friese Archeologische Rapporten 57

Een 17de-eeuwse stolpboerderij uit de grond

Archeologisch onderzoek langs de Bangert in Zwaag, gemeente Hoorn

D. M. Duijn

West-Friese Archeologische Rapporten 57

Een 17de-eeuwse stolpboerderij uit de grond

Archeologisch onderzoek langs de Bangert in Zwaag, gemeente Hoorn

D.M. Duijn

Hoorn 2013

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 57

Titel:	Een 17de-eeuwse stolpboerderij uit de grond. Archeologisch onderzoek langs de Bangert in Zwaag, gemeente Hoorn.
Onderzoekslocatie:	Bangert 61, Zwaag
OM-nummer:	51209
Projectnummer:	348
Opdrachtgever:	Dhr. M.N. ten Klei
Centrumcoördinaat:	x:134.593 y:519.971
Auteur:	D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland) Geologie en landschap: C.S. Soonius (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) Historische ontwikkeling plangebied: C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) en D.M. Duijn
Redactie:	M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) C.P. Schrickx
Veldwerk:	C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland) C. Aay (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland) A. Weel (Archeologie West-Friesland) M. Kossen (archeoloog, Archeologie West-Friesland) B. Balk (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland) N. Veenman (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland)
Determinatie keramiek:	D.M. Duijn
Determinatie metaal:	C.P. Schrickx
Determinatie kleipijpen:	J. van Oostveen
Determinatie leer:	A. Vissie-Hoogland en E. Winters-Ran (vrijwillig medewerkers Archeologie West-Friesland)
Botanisch onderzoek:	L. de Sitter-Homans (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland)
Digitalisering tekeningen:	M. Kossen
Fasering tekeningen:	D.M. Duijn
Fotografie objecten:	D.M. Duijn & C.P. Schrickx
Opmaak:	D.M. Duijn

© Archeologie West-Friesland 2013

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.
De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 7

2. De onderzoekslocatie 8
   2.1 Geologie en landschap 8
   2.2 Historische ontwikkeling plangebied 10

3. Doel en methode van het onderzoek 15
   3.1 Onderzoeksopdracht 15
   3.2 Methode 15

4. Bouwhistorische opmerkingen over de stolp uit 1870 18

5. Resultaten archeologisch onderzoek 24
   5.1 Fase 1: Sporen van vóór de bouw van de stolpboerderij 24
   5.2 Fase 2: Sporen van de stolpboerderij 29
      5.2.1 Fase 2a: bouw uit de 17de eeuw 30
      5.2.2 Fase 2b: aanpassingen uit de 18de en 19de eeuw 47

6. Vondstcomplexen 56
   6.1 Slootvulling (1575-1615) 56
   6.2 Afval van de bewoners van de boerderij (1615-1870) 79
      6.2.1 Afvalkuil S59 (1640-1660) 79
      6.2.2 Afvalplek S27 (1675-1700) 87
      6.2.3 Afvalplek S40 (1775-1870) 91
      6.2.4 Losse vondsten 94
   6.3 Wandtegels uit de boerderij (1615-1870) 97

7. Synthese 101

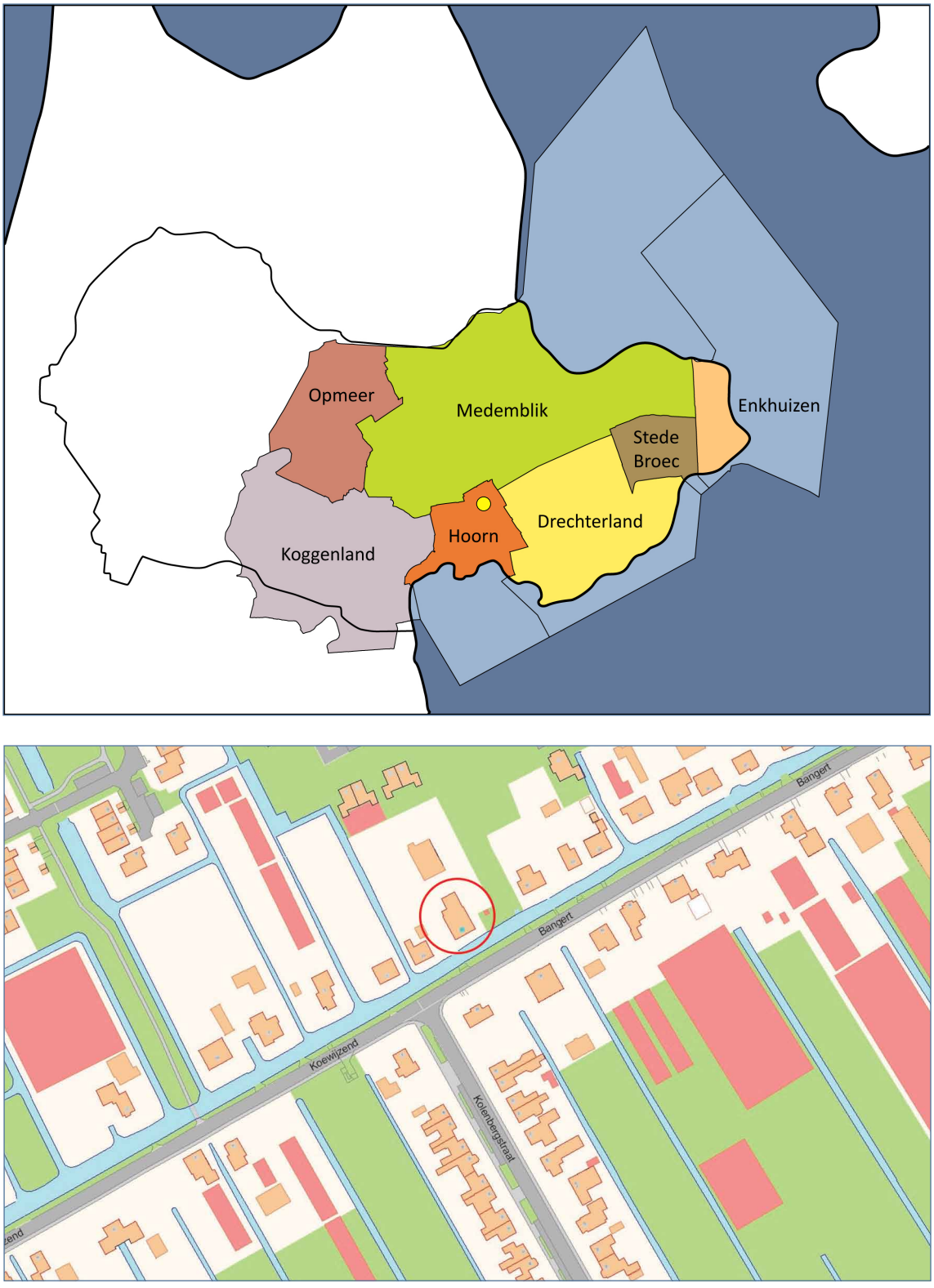
8. Beantwoording onderzoeksvragen 113

9. Literatuur 115

Kaartbijlagen
Bijlage 1 Fase 1 117
Bijlage 2 Fase 2a 119
Bijlage 3 Fase 2b 121
Bijlage 4 Profielen 123

Bijlagen determinatielijsten
Bijlage 5 Keramiek 125
Bijlage 6 Bouwkeramiek 136
Bijlage 7 Glas 137
Bijlage 8 Metaal 138
Bijlage 9 Hout 141
Bijlage 10 Leer 141
Bijlage 11 Overige 141

Bijlage 12 Specialistisch onderzoek kleipijpen door J. van Oostveen 143
Bijlage 13 Determinatielijst grondmonster waterput S58 155

Afb. 1 Ligging van het plangebied Bangert 61 binnen West-Friesland (boven) en op de kadastrale kaart (gele cirkel).

1. Inleiding

Van 11 tot en met 18 april 2012 (6 dagen) is een archeologische opgraving uitgevoerd op de locatie Bangert 61 in Zwaag, gemeente Hoorn (afb. 1). Opdrachtgever voor het onderzoek was de heer M.N. ten Klei. Het onderzoek is verricht door Archeologie West-Friesland. De projectleiding was in handen van senior KNA-archeoloog drs. M.H. Bartels. Het vaste veldteam bestond uit senior KNA-archeoloog drs. C.P. Schrickx, archeoloog D.M. Duijn, veldtechnicus C. Aay en medewerker A. Weel. Zij werden geassisteerd door M. Kossen (archeoloog), B. Balk en N. Veenman (vrijwillig medewerkers Archeologie West-Friesland). De uitwerking van het onderzoek is gedaan door D.M. Duijn, met medewerking van vrijwillig medewerkers van Archeologie West-Friesland.

De aanleiding voor het onderzoek vormde de sloop van de stolpboerderij op het perceel en nieuwbouw op deze locatie. Uit maart 2012 dateert een Archeologisch Bureauonderzoek (ABO) van Archeologie West-Friesland, waarin de historische ontwikkeling van het plangebied aan de hand van historische gegevens en kaartmateriaal is uiteengezet.[1] Op basis hiervan kon worden gezegd dat het perceel in ieder geval vanaf de 17de eeuw was bewoond. De kans op het aantreffen van bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen was klein, omdat in deze periode vermoedelijk nog niet langs de Bangert werd gewoond. Een verkennend booronderzoek, uitgevoerd op 16 november 2011, wees uit dat ter plaatse een ophogingslaag van minimaal 70 cm dik aanwezig was en de bodemopbouw bovendien intact was. Indicatoren voor sporen uit de Bronstijd werden niet aangetroffen. Voor het plangebied bestond daarom alleen een hoge verwachting voor sporen uit de Nieuwe Tijd. Voor de locatie is geadviseerd tot een Definitief Onderzoek (DO), oftewel het veiligstellen van de archeologische sporen en vondsten door middel van een opgraving.

Voor de uitvoer van dit DO is door Archeologie West-Friesland een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, dat officieel is vastgesteld op 9 maart 2012. In het PvE is het op te graven areaal vastgesteld, evenals de eisen waaraan het DO en de rapportage daarvan moeten voldoen. Tevens zijn vraagstellingen geformuleerd waarop het DO antwoord dient te geven.
In dit standaardrapport worden de resultaten van het Definitief Onderzoek (OM-nr 51209, project 348) weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens met betrekking tot het plangebied en de directe omgeving uiteengezet. Hierbij zijn zoveel mogelijk beschikbare primaire en secundaire historische bronnen gebruikt. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd. Als bijlagen zijn kaarten waarop alle sporen staan weergegeven toegevoegd. De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2, en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2009.

Speciale dank gaat uit naar de heer Ten Klei en Rood voor de prettige samenwerking.

1 Schrickx/Soonius 2012.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap (C.S. Soonius)

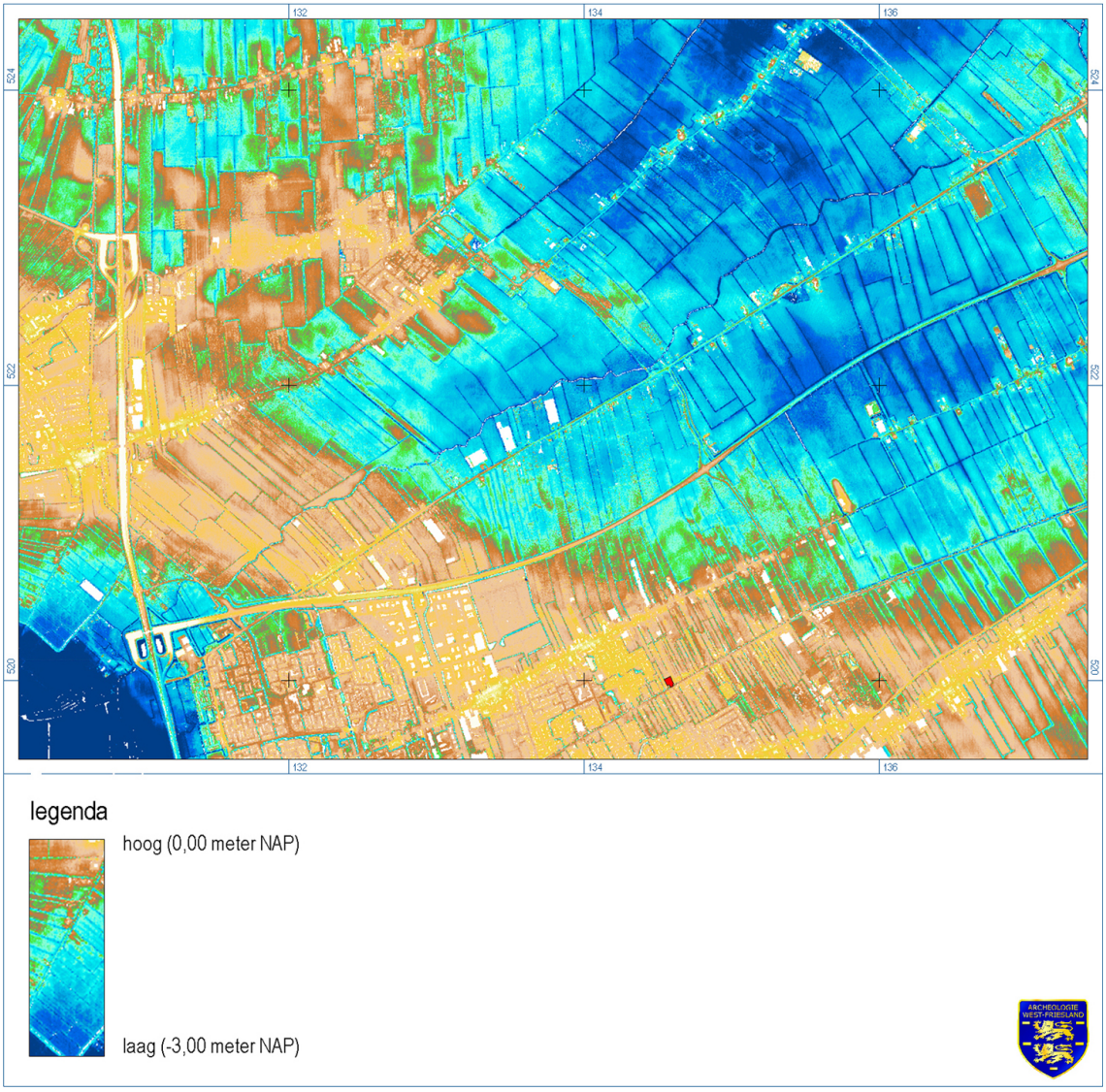
De top van de Pleistocene afzettingen bevindt zich in het plangebied op een diepte van 18 tot 16 m beneden NAP. Hierboven bevinden zich meters dikke afzettingen die vanaf het einde van de laatste ijstijd zijn afgezet door de zee.
Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied.[2] De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Bepalend voor het plangebied is de getijdengeul waarop het plangebied is gelegen. Deze geul was vermoedelijk met name actief in de periode 2200-1800 voor Chr.[3] Deze sedimenten behoren tot het Laagpakket van Wormer (voorheen Calais IV).
Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond, als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen, een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders/komgebieden. Hierdoor kwamen de voormalige kreken als ruggen in het landschap te liggen. Op basis van hoogtegegevens van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is deze reliëfinversie nog goed herkenbaar (afb. 2).
Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen.
Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

In de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) is sprake van uitgebreide bewoning in West-Friesland. Deze bewoning concentreerde zich op de flanken van de geulruggen en op de kwelders.[4] Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 v. Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.[5]

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met

2 De Mulder & Bosch, 1982.
3 De Mulder & Bosch, 1982.
4 IJzereef & Van Regteren Altena, 1991; Roessingh & Lohof, 2011.
5 Besteman 1990, 107.

Afb. 2 Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is de hoger gelegen kreekrug goed herkenbaar. In rood de onderzoeks-locatie Bangert 61.

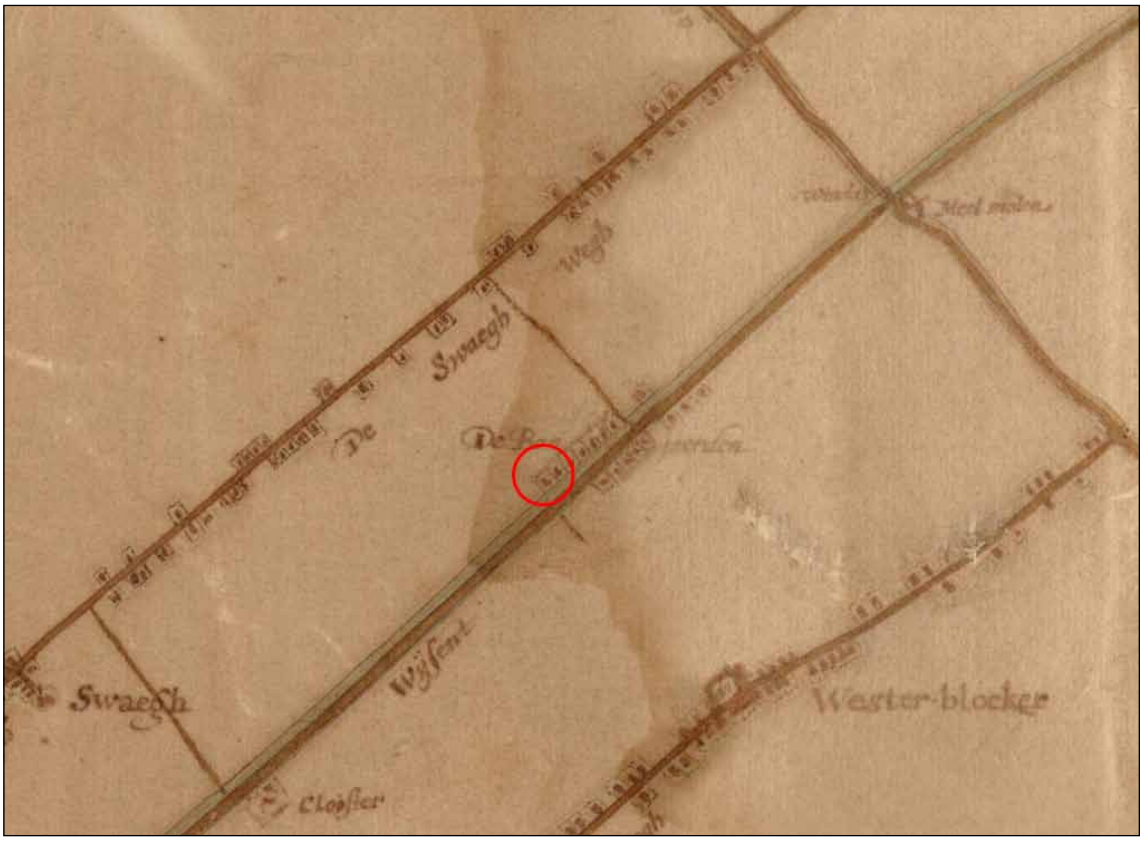
de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.[6] De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13de-eeuwse kern.[7]

6 Besteman 1990, 93-96.
7 Boon 1991, 78-114.

Op de geomorfologische kaart (schaal 1:50.000) staat het plangebied aangegeven als getij-inversierug (Code 2K33: Stiboka/RGD, 1979) en op de bodemkaart als Tuineerdgrond gevormd in zware zavel en lichte klei (Code EKm79: Wagenaar & Van Wallenburg, 1987) met grondwatertrap VI.

2.2 Historische ontwikkeling plangebied (C.P. Schrickx & D.M. Duijn)

De onderzoekslocatie ligt binnen de middeleeuwse banne (rechtsgebied) van het dorp Zwaag. Dit gebied was tot in de 12de eeuw een uitgestrekt veengebied waar geen bewoning was. Na de ontginning van dit veengebied in de 12de eeuw vestigden de eerste kolonisten zich aan de dorpslinten van Zwaag en Westerblokker. De bannegrens tussen beide dorpen werd gevormd door een smalle weg, de huidige straat Bangert en Koewijzend. Aan weerszijden van de weg lag een brede sloot: langs de noordzijde de Grote Wijzend en langs de zuidzijde de Kleine Wijzend. Aanvankelijk was aan weerszijden van de weg geen bebouwing aanwezig. Ten zuiden van de weg zijn in de Late Middeleeuwen twee kloosters gevestigd. Aan de westzijde werd in 1392 het mannenklooster Nieuwlicht gesticht.[8] Pas bijna een eeuw later, in 1475, ontstond ruim een kilometer verderop het vrouwenklooster Bethlehem.[9] In de periode hierna zijn in de buurt van klooster Bethlehem enkele huizen gebouwd, eerst ten zuiden van de huidige Bangert en later ook ten noorden. Het klooster huurde een groot stuk land ten noorden van de Bangert. Mogelijk valt de onderzoekslocatie binnen dat gebied. Beide kloosters zijn bij het begin van de Opstand in 1572 opgeheven.

Afb. 3 Uitsnede van de kaart van Dou uit circa 1651-1654 met binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie. Collectie Westfries Archief.

8 Gegevens C. Schrickx.
9 Klooster Bethlehem is in 2008 grotendeels opgegraven, zie Van den Berg 2008 en Schrickx 2008.

Op de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654 wordt het groepje huizen in de buurt van het inmiddels verdwenen klooster Bethlehem aangeduid met de naam Banjaerden (afb. 3). Deze naam is afgeleid van de boomgaarden (bangaarden) die hier vanaf de 15de eeuw tot stand kwamen.[10] Later is de naam Bangert ontstaan als aanduiding voor het gebied langs de Grote en Kleine Wijzend.
De oude situatie met een smalle weg met aan weerszijden een brede sloot is nog zichtbaar op oude foto's (afb. 4, 5 en 6). De huizen aan weerszijden van de weg waren alleen toegankelijk via bruggen. In de jaren 50 van de 20ste eeuw is de sloot aan de zuidzijde van de Bangert gedempt en de weg verbreed.[11]
Op de kaart van Dou staat een voetpad aangegeven ter plekke van de huidige Kolenbergstraat. Aan de noordkant van de Bangert, tussen de kruising met de Kolenbergstraat (richting de dorpsstraat van Westerblokker) en de kruising met het Unjerpad (richting de dorpsstraat van Zwaag), staan zeven huizen getekend. Het meest westelijke huis staat op de locatie van het plangebied. Nauwkeurige kaarten uit de tweede helft van de 17de en 18de eeuw waarop de bebouwing is te zien, ontbreken.

In het verpondingsregister van Zwaag uit 1733 staan 11 huizen aan de Bangert genoemd. Waarschijnlijk staat het laatst genoemde huis op perceel Bangert 61. De toenmalige eigenaars waren de kinderen van Jacob Cuijper.[12]

Afb. 4 De Bangert in de eerste helft van de 20ste eeuw. Collectie Stichting Historisch Zwaag.

10 Velius *et al*. 2007, 190.
11 In het Westfries Archief zijn diverse archiefstukken en foto's aanwezig die betrekking hebben op de verbreding van de Bangert.
12 Noord-Hollands Archief, toegangsnr. 151.1.

Afb. 5 De Bangert gezien richting het oosten vóór de verbreding van de jaren 50. Collectie Stichting Historisch Zwaag.

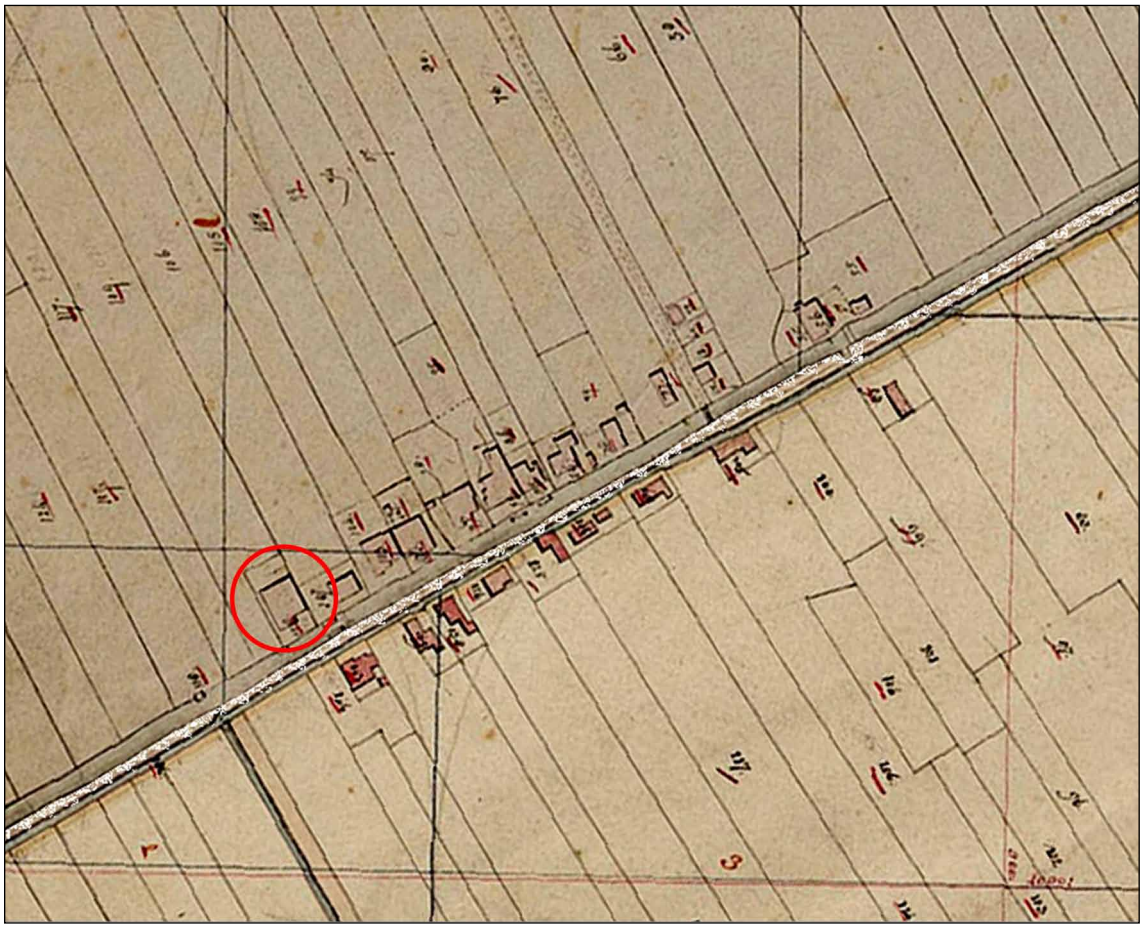

Afb. 6 De Bangert na de verbreding van de jaren 50. Collectie Historische Vereniging Zwaag.

Op de oudste kadastrale kaart van 1823 staat op het perceel Bangert 61 een stolpboerderij getekend (afb. 7 en 8).[13] Uit de eerste aanwijzende tafel van het kadaster blijkt dat Klaas Gons, tuinman van beroep, in 1832 de eigenaar van de boerderij was. Klaas Gons (Zwaag 1801-Sijbekarspel 1872) was de zoon van Jan Pieters Gons, eveneens tuinman, en Trijntje Stam. Hij was op 30-4-1826 getrouwd met Aaltje Slikker (Opmeer 1805-Westerblokker 1827),

13 Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 108.

maar zij overleed nog geen jaar later. Hij trouwde een tweede maal op 19 april 1829 met Aaltje Heuvel (Zwaag 1807-1896). Zij kregen tien kinderen, waarvan een aantal jong overleden. Naast de boerderij en het daarbij horende erf bezat Klaas binnen de banne van Zwaag twee boomgaarden, gelegen in de buurt van zijn boerderij.[14] Een derde boomgaard stond op naam van zijn tweede vrouw.[15] In 1868 werden zowel de boerderij met erf als de drie boomgaarden verkocht.[16] Klaas Gons en zijn vrouw verhuisden waarschijnlijk naar Sijbekarspel, aangezien Klaas hier enkele jaren later overleed. Een broer van Klaas, Reijlof Gons, kocht een van de boomgaarden.[17]

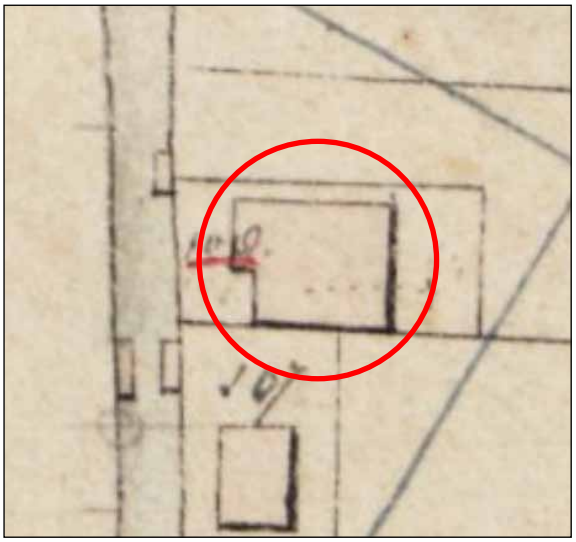
Afb. 7 De bebouwing langs de Bangert op de kadastrale kaart van 1823. Binnen de rode cirkel het plangebied Bangert 61. Het noorden is boven.

De boerderij met erf en de overige twee boomgaarden werden gekocht door Cornelis Ariensz. Groot, een tuinman en landman (boer) uit Wijdenes.[18] Hij laat de stolpboerderij in 1870 slopen en bouwt in plaats daarvan een nieuwe, kleinere stolp op het perceel.[19] Deze kleine stolp is in 2012, voorafgaand aan de opgraving, gesloopt. In 1869 had Cornelis een tweede huis laten bouw op het perceel ten westen van de boerderij, dat hij in 1868 als boomgaard had gekocht

14 WFA, toegangsnr 0689, inventarisnr 1993, artikel 63. Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 109 en 137.
15 Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 117.
16 In kadaster wordt de verkoop gedateerd in 1869. Waarschijnlijk is dit het dienstjaar en wordt dus 1868 bedoeld.
17 Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 137.
18 WFA, toegangsnr 0689, inventarisnr 1994, artikel 232.
19 In kadaster wordt de nieuwbouw gedateerd in 1871. Waarschijnlijk is dit het dienstjaar en wordt dus 1870 bedoeld.

van Klaas Gons.[20] In 1878 wordt nog een huis gebouwd op dit perceel, zodat Cornelis Groot op dat moment binnen de banne van Zwaag in bezit was van drie huizen. In 1871 kocht Cornelis verder nog een boomgaard naast zijn land.[21] Deze boomgaard en de twee huizen werden in 1895 door Cornelis Groot verkocht. De kleine stolpboerderij bleef in zijn bezit tot 1920. In dat jaar verkocht hij de stolpboerderij aan Willem Konijn en Neeltje Greuter. De boerderij werd in twee delen bewoond: in het westelijke deel woonden de eigenaars en in het oostelijke deel de ouders van Neeltje Greuter.[22]

In 1968 kocht Cees Rood de boerderij. Hij was zowel tuinder als garagehouder. Hij liet de schuur achter de boerderij bouwen en verkocht onder andere grasmaaimachines. In 1998 liet hij de boerderij aan de achterkant uitbreiden met een aanbouw.

Afb. 8 Kleinere uitsnede van de kadastrale kaart van 1823. Binnen de rode cirkel de stolpboerderij op het perceel Bangert 61.

20 Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 117. In kadaster wordt de nieuwbouw gedateerd in 1870. Waarschijnlijk is dit het dienstjaar en wordt dus 1869 bedoeld.
21 Perceelsnummer op de kaart uit 1823: 118/119. In kadaster wordt de nieuwbouw gedateerd in 1872. Waarschijnlijk is dit het dienstjaar en wordt dus 1871 bedoeld.
22 Bruijns 2008, 103.

3 Doel en methode van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de opgraving en de uitwerking hiervan hebben gefungeerd. Dit standaardrapport tracht antwoord op deze vragen te geven.

1. Zijn sporen uit de 12de-15de eeuw aanwezig? Zo ja, duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of op andere activiteiten?

2. Zijn sporen aanwezig van de stolpboerderij die hier in de 17de eeuw tot 1870 heeft gestaan?

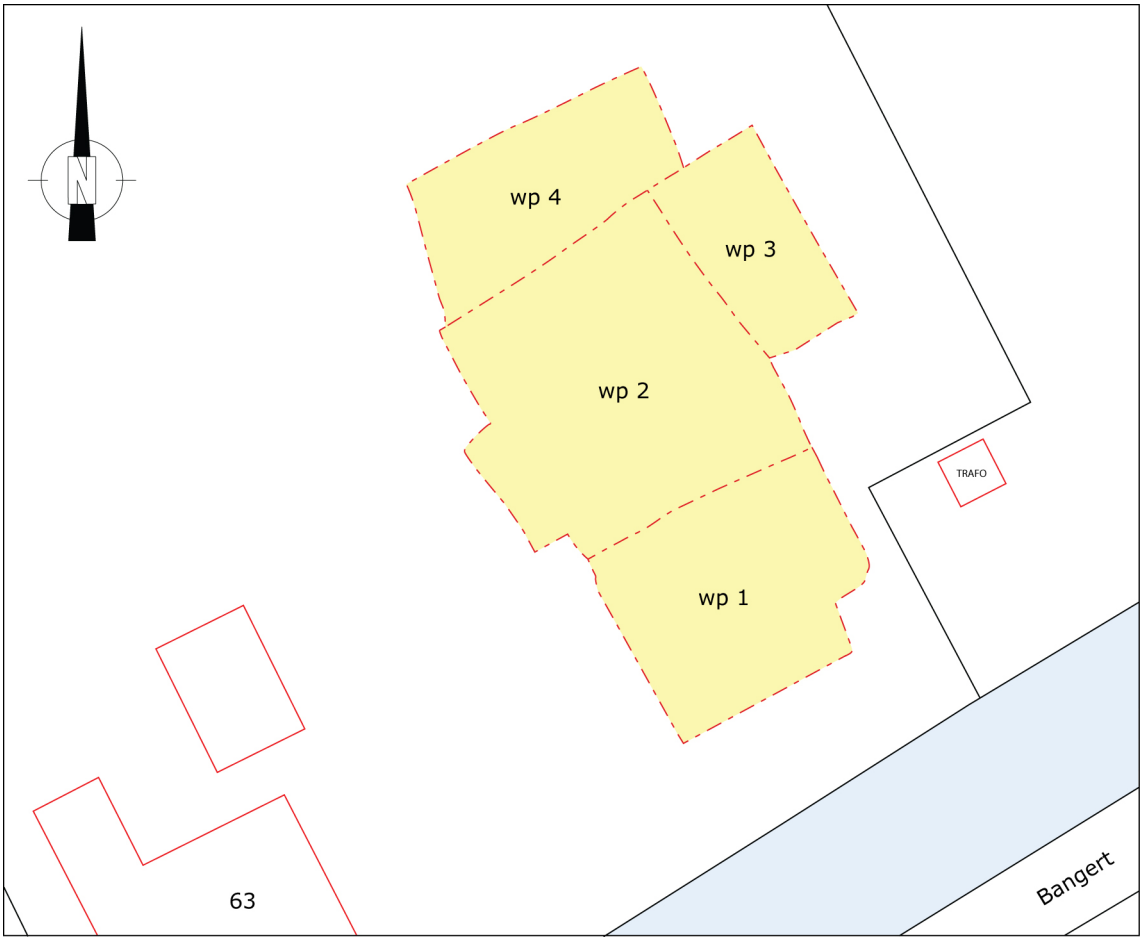
2.1 Wanneer is deze boerderij gebouwd?
2.2 Hoe is deze boerderij gefundeerd?
2.3 Wat was de indeling van de boerderij? Zijn hierin wijzigingen in de loop van de tijd opgetreden?
2.4 Zijn structuren in en rondom de boerderij aanwezig? Te denken valt aan waterputten, waterkelders, voorraadkelders, vloeren etc.

3. Kan vondstmateriaal aan de bewoners van de boerderij worden gekoppeld en wat zegt dit over die bewoners?

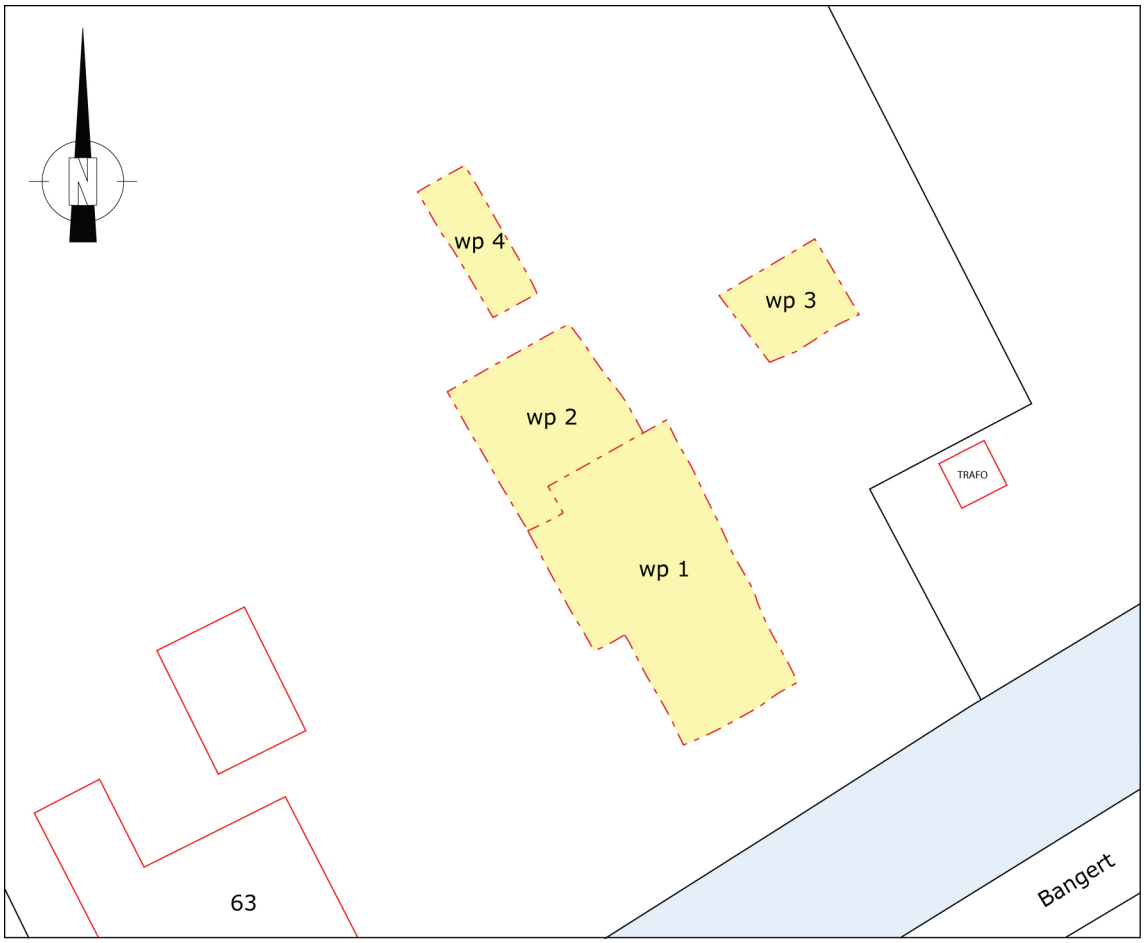
3.2 Methode

Bij aanvang van de graafwerkzaamheden zijn zes grondslagpunten met RD-coördinaten en een vast NAP-punt uitgezet (zie kaartbijlagen). In totaal is een oppervlakte van circa 300 m2 onderzocht in vier aaneengesloten werkputten (afb. 9). Van deze werkputten is het eerste vlak volledig onderzocht. Delen van het onderzochte terrein (binnen werkput 1, 2 en 4) zijn verdiept tot vlak 2 (afb. 10). Twee profielen (noord-zuid en oost-west) zijn gedocumenteerd.

Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De vlakken en stort zijn intensief met een metaaldetector afgezocht.
Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventer-systeem'). Het doel van dit systeem is het eenduidig beschrijven van keramiek en glas in heel Nederland, waardoor het makkelijker is om vondsten en vondstcomplexen te vergelijken. Archeologisch complete objecten zijn per vondstcomplex afgebeeld in een catalogus (schaal 1:4, tenzij anders vermeld). De leervondsten zijn gedetermineerd volgens de typologie van Goubitz.
Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland, versie 2009.

Afb. 9 Overzicht van de werkputten bij vlak 1. Schaal 1:300, noorden boven.

Afb. 10 Overzicht van de werkputten bij vlak 2. Schaal 1:300, noorden boven.

Afb. 11 Het schoonmaken van muurwerk in werkput 1 en 2, gezien richting het zuiden.

Afb. 12 Het nemen van hoogtematen in werkput 1 en 2.

4 Bouwhistorische opmerkingen over de stolp uit 1870

Uit historische bronnen is bekend dat de stolpboerderij die in 2012 is gesloopt, dateert uit 1870 (afb. 13 en 14). Voor sommige stolpboerderijen geldt dat bij de nieuwbouw van de boerderij een oud houtskelet (vierkant) is hergebruikt. Bij deze stolp is dit vrijwel zeker niet het geval: het uiterlijk van het vierkant maakt het zeer waarschijnlijk dat het vierkant uit 1870 dateert. De stolp is klein: de plattegrond van de boerderij meet circa 10 bij 12 meter.

Afb. 13 De stolp Bangert 61 in 2011.

Afb. 14 De achterzijde van de kleine stolp bij de sloop in april 2012. De dakpannen zijn al grotendeels verwijderd.

In verband met de sanering van asbest was het helaas niet mogelijk om voorafgaand aan de sloop van de boerderij het vierkant op te meten en te beschrijven. Na de sloop van de stolp zijn de elementen van het vierkant bekeken en zijn monsters genomen (afb. 15). Doordat de houtmonsters over weinig jaarringen beschikken (60 of minder) is echter afgezien van een dendrochronologisch onderzoek.

Afb. 15 De losse elementen van het vierkant tijdens de sloop.

Afb. 16 Het vierkant is aan de achterzijde van de stolp zichtbaar tijdens de sloop.

Het vierkant was geheel gemaakt van naaldhout (afb. 16).[23] De kwaliteit van dit naaldhout was zeer matig: het hout is snel gegroeid, waardoor het jaarringpatroon zeer grof is (afb. 17). Het natuurlijke verloop van de bomen (naar boven toe dunner) was duidelijk zichtbaar in de onderdelen van het vierkant. Het hout was aan vier zijden gekantrecht en de gezaagde vlakken waren geschaafd. Door de beperkte omvang van de bomen was het hout echter niet vierkant, maar had overal ronde hoeken of was zelfs aan de bovenzijde van de boom volledig rond. Opvallend was dat ook op de niet-gezaagde delen van het hout sporen van oppervlakkige bewerking (vermoedelijk van een dissel) zichtbaar waren (afb. 18). Mogelijk hangt dit samen met het verwijderen van de schors.

Afb. 17 De kopse kant van een van de elementen van het vierkant. Het jaarringpatroon is zeer grof, wat betekent dat de boom snel is gegroeid.

Afb. 18 Oppervlakkige bewerkingssporen op een van de elementen van het vierkant.

Het vierkant bestond zoals gebruikelijk uit vier vierkantstijlen met daarop vier dekbalken. Aan de voor- en achterzijde (noord en zuid) was ter vergroting van het vierkant bovendien een overstek aanwezig van circa 1 meter breed. Aan deze zijden was dus sprake van een vierkantdekbalk én een overstekbalk. Aan alle vier zijden was het vierkant voorzien van zwiepingen (enkel toegepast) en jaagbalken (een horizontale balk tussen de tilbalk en vierkantdekbalk). De uiteinden van de dek- en overstekbalken die het dakvlak raakten, waren schuin afgezaagd. In de overstekbalken en dekbalken waren verder inkepingen aanwezig voor de daksparren (afb. 19).

23 De houtsoort is onbekend, maar vermoedelijk gaat het om fijnspar of zilverspar.

Afb. 19 Inkepingen voor de daksparren in een overstekbalk of dekbalk.

Afb. 20 Een rechthoekige pen aan de bovenzijde van een van de vierkantstijlen.

Afb. 21 Twee toognagels in de zijkant van een onderste dekbalk.

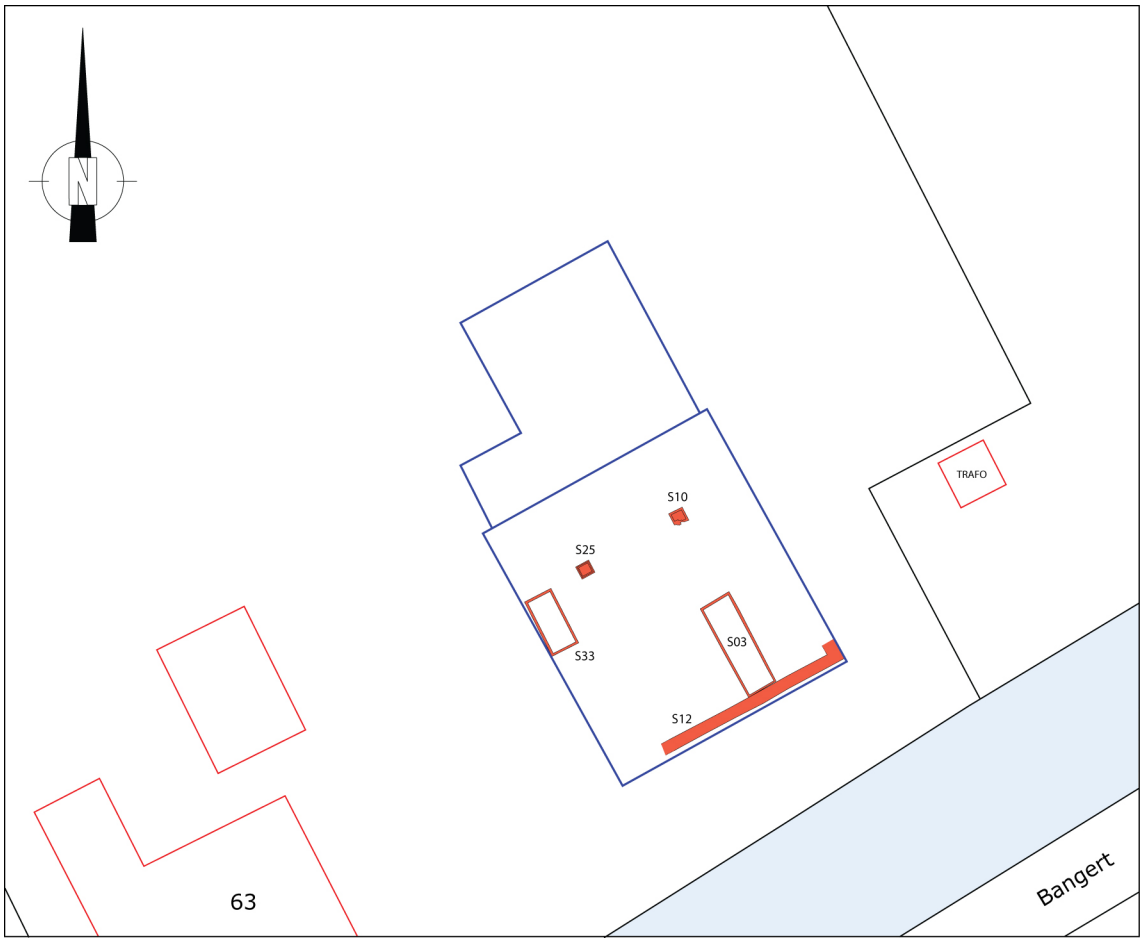

Afb. 22 Een inkeping in de bovenzijde van een onderste dekbalk voor de verbinding met de bovenste dekbalk.

Afb. 23 Een lange toognagel van naaldhout, gebruikt voor het verbinden van de dekbalken en overstekbalken.

De vierkantstijlen waren aan de bovenzijde voorzien van een rechthoekige pen (afb. 20). Deze was ingelaten in de onderste vierkantdekbalken en geborgd met twee toognagels van naaldhout (afb. 21). Aan de bovenzijde van de onderste dekbalken waren bovendien inkepingen aanwezig voor de bovenste dekbalken (afb. 22). De dekbalken en overstekbalken waren met elkaar verbonden door één lange houten toognagel (afb. 23).

Afb. 24 Overzicht van de gedocumenteerde archeologische sporen van de boerderij uit 1870. In blauw de contour van deze stolp en de aanbouw tot 2012. Schaal 1:300, noorden boven.

Tijdens de opgraving zijn enkele sporen gedocumenteerd die horen bij de stolp uit 1870 (afb. 24). Van de voorgevel van de boerderij was de onderste laag bakstenen na de sloop nog aanwezig (S12). Deze laag was 2,5 steens breed (45 cm) en gemaakt van gele bakstenen (18x8,5x3,5). Tegen de voorgevel lag een grote kelder van 4 meter lang en 1,30 meter breed (buitenmaten) (S3, zie afb. 39). De halfsteens keldermuren waren gemaakt van gele bakstenen (18x9x4) en aan de binnenzijde aangesmeerd met mortel en blauw geschilderd. De kelder is vóór 1970 dichtgegooid[24] met grof puin, waaronder veel dakpannen, en afgedekt met een betonvloer (afb. 25). Vermoedelijk is tegelijk met het buiten gebruik raken van de kelder de kleine boerderij volledig verbouwd.

Afb. 25 Kelder S3 komt tevoorschijn onder de betonvloer. De kelder is opgevuld met dakpannen.

Twee van de vier vierkantpoeren van de stolp waren nog deels aanwezig (S10 en S25). Een van de poeren is gedeeltelijk op een dichtgestorte kelder van de 17de-eeuwse voorganger gebouwd (afb. 26).

24 Informatie voormalige eigenaar.

Tegen de westelijke zijgevel van de boerderij lag inpandig een waterkelder (S33, afb. 27). De waterkelder was 2,40 bij 1,20 meter en gemetseld met gele bakstenen en harde mortel.

Afb. 26 Poer S10 van de stolp uit 1870 is half op de dichtgestorte 17de-eeuwse kelder (S9) van de voorganger gebouwd.

Afb. 27 Inpandige waterkelder S33 langs de westelijke zijgevel van de stolp uit 1870.

5 Resultaten archeologisch onderzoek

De bij de opgraving aangetroffen sporen kunnen worden ingedeeld in twee fasen: sporen die dateren vóór circa 1600 (fase 1) en sporen die horen bij de stolpboerderij die aan het begin van de 17de eeuw op het perceel is gebouwd (fase 2).
Het vondstmateriaal komt in een aantal gevallen in dit hoofdstuk bij de beschrijving van het spoor ter sprake. Een deel van het vondstmateriaal wordt apart besproken in hoofdstuk 6, namelijk de vulling van een sloot en vondsten die kunnen worden gekoppeld aan de bewoners van de boerderij.

5.1 Fase 1: Sporen uit de periode tot de 17de eeuw

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn enkele sporen aangetroffen die dateren vóór circa 1600, namelijk een paar sloten, een mogelijke latrine en een begraving van een koe. Het dateren van deze structuren is niet eenvoudig, omdat geen vondstmateriaal aan de sporen kan worden gekoppeld. Zeker is echter dat zij dateren van vóór de bouw van de stolpboerderij aan het begin van de 17de eeuw. Een overzicht van de sporen uit deze fase is te vinden in bijlage 1.

Sloten met oeververstersterking (S43, S51, S54, S55, S56)
Binnen het plangebied zijn drie sloten gevonden, waarvan twee haaks op de Bangert en één parallel aan de Bangert. De sloten dateren waarschijnlijk allemaal van de ontginning van het gebied in de 12de eeuw. Een deel is al in de Late Middeleeuwen gedempt. De overige sloten zijn in latere tijd verbreed en verdiept en pas aan het begin van de 17de eeuw gedempt, naar aanleiding van de bouw van de boerderij.

Afb. 28 Een doorsnede van sloot S43, gezien richting het zuiden.

Aan de oostzijde kwam bij het couperen van een waterput (S42, zie onder) een stukje van een sloot tevoorschijn (S43, afb. 28 en zie bijlage 4). Het spoor stond haaks op de richting van de Bangert en was ongeveer 1,7 meter breed. De diepte bedroeg slechts circa 50 cm. Vermoedelijk is de sloot in de Late Middeleeuwen dichtgegooid. Het is niet precies te zeggen wanneer de demping heeft plaatsgevonden, omdat geen vondstmateriaal in het spoor aanwezig was. De sloot was opgevuld met bruine iets zandige klei met wat schelpgruis en oxidevlekjes.

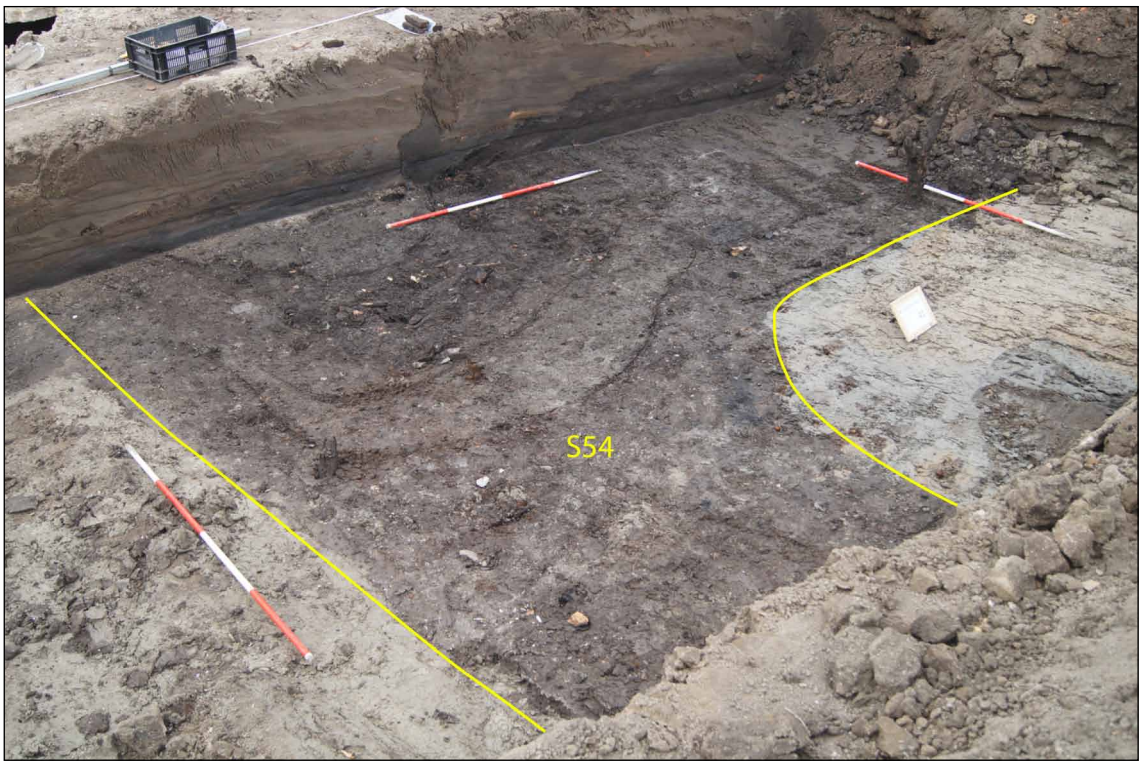

Afb. 29 Sloot S51 in het vlak, gezien richting het noordwesten.

Afb. 30 Dwarsdoorsnede van sloot S51 in het zuidprofiel.

Parallel aan bovengenoemde sloot is een tweede sloot haaks op de Bangert gevonden. Het perceel tussen beide structuren was 11 meter breed. Het begin van de sloot, tot 10,5 meter vanaf de sloot langs de noordzijde van de Bangert, is al in de Late Middeleeuwen gedempt (S51, afb. 29 en 30 en zie bijlage 4). Dit deel van de sloot was 90 cm breed en, net als het bovengenoemde spoor, ongeveer 50 cm diep. De sloot was opgevuld met bruingrijze en grijze zandige klei met lichtgrijze kleivlekken. Het verlengde van de sloot heeft bestaan tot het begin van de 17de eeuw (S54, afb. 31). Dit deel is na de demping van het begin van het spoor verdiept en verbreed: de structuur was hier bij de demping 3,40 meter breed en ongeveer 1 meter diep (onderkant op 2,39 -NAP). Blijkens de oudste kadasterkaart uit 1823 was ook na de volledige demping van de sloot in de 17de eeuw nog een perceelsgrens op deze locatie aanwezig.

Afb. 31 Sloot S54 in het vlak, gezien richting het noordwesten.

De derde sloot lag parallel aan de Bangert (S54). Deze structuur is tegelijk met het bovengenoemde spoor (S54) gedempt. Tussen de sloot en de sloot langs de noordzijde van de Bangert lag tot het begin van de 17de eeuw een perceel van slechts 10 meter breed. Het spoor was 3 meter breed en 90 cm diep (afb. 32 en zie bijlage 4, oostprofiel).
Op de kruising van de sloten die tot de 17de eeuw hebben bestaan is een cluster palen gevonden (S55). De palen hebben gefungeerd als een eenvoudige versterking van de walkant. Alle palen waren van een zachte loofhoutsoort en hadden een maximale diameter van 6 cm. Een enkele paal was vierkant gezaagd. De bovenzijde lag op 1,77 m -NAP. In de sloot stonden ook enkele ronde palen met een diameter van 10 cm (S56). De functie van deze palen is onduidelijk.

Mogelijke latrine boven de sloot (S57)
Iets ten noorden van de kruising van de sloten die tot in de 17de eeuw hebben bestaan, is een structuur van hout en baksteen gevonden (S57, afb. 33). Het spoor ligt binnen de contour van de sloot haaks op de Bangert. Mogelijk moet de structuur worden geïnterpreteerd als een eenvoudige houten latrine boven de sloot.

Afb. 32 Dwarsdoorsnede van sloot S54 in het oostprofiel.

Afb. 33 Een structuur van hout en baksteen (S57).

Het spoor bestond uit enkele ronde palen (diameter 13-15 cm, een van de palen was 105 cm lang en aangepunt), twee staande planken en (brokken van) grote rode bakstenen (29x14x6). De bovenzijde van het spoor lag op ongeveer 1,45 m -NAP. De bakstenen kunnen op basis van het formaat in de Late Middeleeuwen worden geplaatst. Dit hoeft niet te betekenen dat het spoor uit deze periode dateert, omdat de bakstenen hergebruikt kunnen zijn.

Begraving rund (S50)

Aan de zuidzijde van het plangebied is een dierbegraving aangetroffen, namelijk het skelet van een rund (S50, afb. 34). Aangezien het skelet onder de muur van de 17de-eeuwse boerderij ligt, moet het uit de periode hiervoor dateren. De bovenzijde van de resten van het dier

bevonden zich op 1,26 m -NAP. Onder en rond de resten was het rund van de insteek van een kuil zichtbaar. Op basis van de vergroeiing van de botten en slijtage van de kiezen kan worden gezegd dat het dier bij overlijden 2 of 3 jaar oud was.[25]

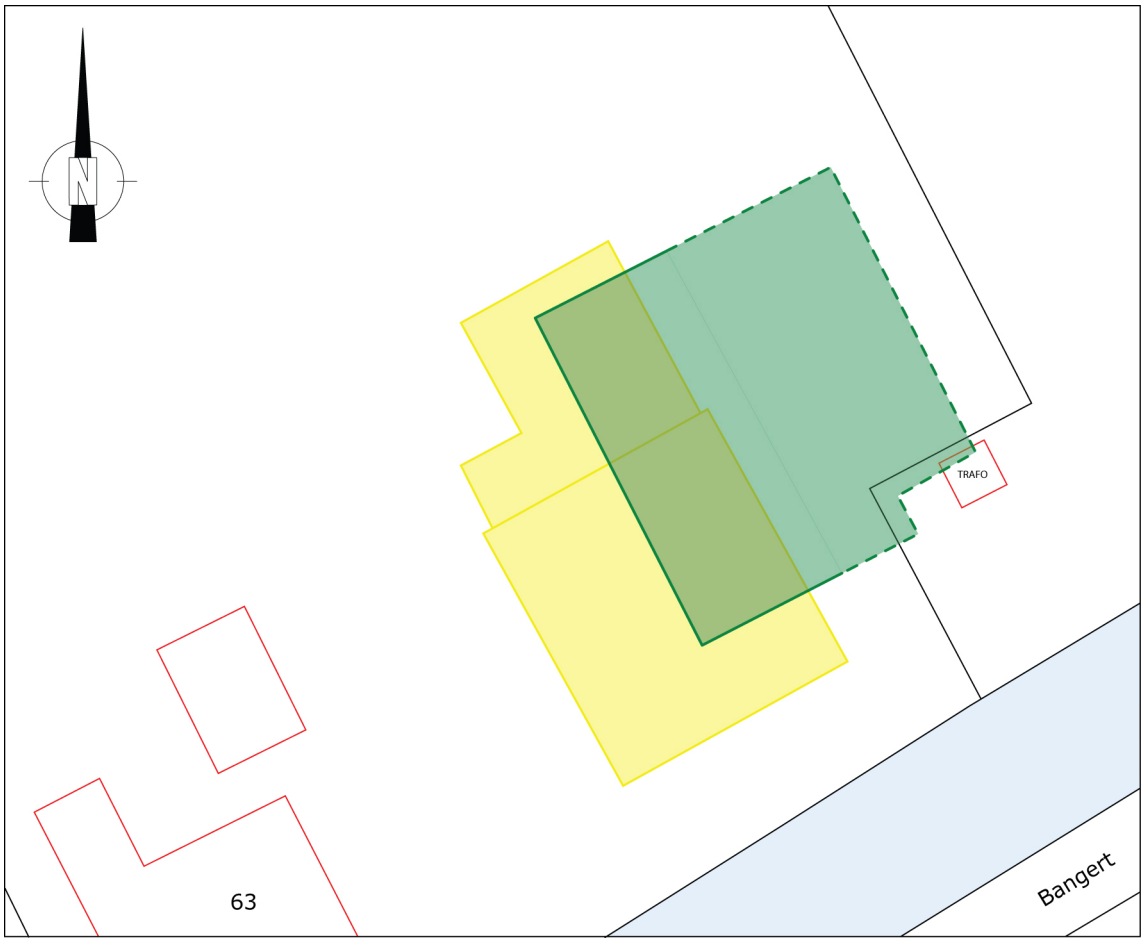
Afb. 34 Het skelet van een rund (S50), gezien richting het westen.

25 Determinatie door L. van den Akker, Archeologie West-Friesland.

5.2 Fase 2: Sporen van de stolpboerderij

Rond 1615 is op het perceel aan de Bangert een stolpboerderij gebouwd. Sporen die duiden op eerdere bewoning op deze locatie zijn niet aangetroffen. De plattegronden van de 17de-eeuwse boerderij en de stolp uit 1870 overlappen elkaar deels (afb. 35). Opvallend is dat juist op dit overlappende stuk de sporen van de 17de-eeuwse boerderij nog vrijwel intact aanwezig waren in de bodem (afb. 36). Van de oostelijke helft van de stolp waren alleen de diepere sporen, bijvoorbeeld waterputten, bewaard. Hier zijn de muurresten van de boerderij na de sloop in 1870 uit de grond verwijderd. Waarom en wanneer dit is gebeurd, is onduidelijk. De bodem was op deze locatie beduidend losser en organischer dan ter plaatse van de westelijke helft van de 17de-eeuwse boerderij, wat er mogelijk op wijst dat het terrein na 1870 in gebruik is geweest als boomgaard of moestuin. Bij de inrichting hiervan zijn dan de muurresten uit de grond verwijderd.
De indeling van de boerderij kan op basis van de aangetroffen sporen worden gereconstrueerd. Het midden van de stolp, binnen het vierkant, was zoals gebruikelijk bestemd voor de opslag van hooi. De woonvertrekken bevonden zich aan de westzijde van de boerderij. De dars lag aan de oostzijde en de achterzijde was ingericht als stal.

De sporen van de stolpboerderij kunnen in twee fasen worden verdeeld: sporen die dateren uit de 17de eeuw en aanpassingen uit de 18de of 19de eeuw. Een overzicht van de sporen is te vinden in bijlage 2 en 3.

Afb. 35 Overzicht van de locatie van de 17de-eeuwse stolpboerderij (groen) en de stolp uit 1870 (geel). De boerderijen overlappen elkaar gedeeltelijk.

Afb. 36 Overzicht van de sporen in vlak 1 van werkput 1 en 2, gezien richting het zuiden.

5.2.1 Fase 2a: sporen uit de 17de eeuw

Diverse sporen kunnen in de 17de eeuw worden geplaatst. In de eerste plaats zijn dit sporen die dateren van vlak vóór de bouw van de stolp, namelijk het dempingspakket van een sloot en grondverbetering op de locatie van de boerderij.
Diverse sporen van de boerderij dateren zeker van de bouw rond 1610/20, namelijk de fundering van de buitenmuren (S1, S2, S22), de schoorsteenfundatie (S13) een tussenmuur (S14), twee poeren (S6, S17) en een kelder (S45, S49). Deze sporen kenmerken zich door de toepassing van (brokken van) grote rode bakstenen met afmetingen van 25x12x5 cm tot 22x10x4 cm. De grote bakstenen kunnen op basis van het formaat in de 15de eeuw worden geplaatst. Zij zijn dus veel ouder dan de 17de-eeuwse boerderij en het moet daarom om hergebruikte stenen gaan. Het is zeer waarschijnlijk dat de bakstenen afkomstig zijn van de ruïnes van klooster Bethlehem of Nieuwlicht, beide gelegen ten zuiden van de Kleine Wijzend. De kloosters zijn bij het begin van de Opstand in 1572 verlaten en grotendeels afgebroken. De ruïnes van de kloostergebouwen waren echter nog eeuwenlang zichtbaar. Uit historische bronnen is bekend dat de ruïnes door de omwonenden als 'steengroeve' mochten worden gebruikt: "*De materialen ervan werden door verscheidene burgers en dorpsbewoners die dat wilden, mee naar huis genomen*".[26]

Naast de grote bakstenen uit de 15de eeuw waren in de oudste muurresten van de boerderij ook kleinere bakstenen aanwezig, namelijk rode of roodgele (appelbloesem) bakstenen met formaat 20x9x4 tot 18x8,5x4 cm. Deze bakstenen dateren uit de 17de eeuw. Diverse andere sporen van de boerderij zijn geheel opgebouwd met dergelijke kleinere bakstenen. Het is goed mogelijk dat deze sporen eveneens van de bouw van de boerderij dateren, maar het kan ook

26 Velius *et al*. 2007, 486-487.

om aanpassingen later uit de 17de eeuw gaan. Omdat dit niet met zekerheid is te zeggen, worden alle sporen uit de 17de eeuw als één fase behandeld.

Demping van een sloot en grondverbetering onder de boerderij (S29-S31, S34, S52-S54)

De noordwest-zuidoost georiënteerde sloot haaks op de Bangert en de aansluitende sloot parallel aan de Bangert zijn aan het begin van de 17de eeuw gedempt (S54, zie afb. 31 en 32). De sloten zijn eerst grotendeels opgevuld met vlekkerige grijsbruine organische, iets zandige klei. Met name op het kruispunt van beide sloten is een grote hoeveelheid keramiek in deze dempingslaag gevonden. Hier lag op de organische kleilaag ook een laag bruingrijze zandige klei met veel as, mosselgruis, houtskool, puin en keramiek (S52 en S53). Het huisafval in de sloot is waarschijnlijk afkomstig van huizen in de buurt van het perceel. De keramiek dateert de demping van de sloot rond 1615. De vondsten worden in paragraaf 6.1 besproken.

Op de afvallagen lag een pakket van grijsbruine zandige klei, hier en daar met lichtgrijze kleivlekken, iets fijn puin of schelpgruis. Dit kleipakket is opgebracht ter ophoging van het maaiveld, maar lijkt tevens samen te hangen met een grondverbetering voorafgaand aan de bouw van de boerderij. Het doel hiervan was het creëren van een stabiele ondergrond voor de nieuwbouw. Doordat alleen aan de zuidzijde een deel van de bodem onder de boerderij is bestudeerd, is deze grondverbetering niet helemaal goed in kaart gebracht. De bodemopbouw ter hoogte van de zuidzijde van de stolp toont een abrupt einde van de middeleeuwse bodemlagen, precies ter hoogte van de voorgevel van de boerderij (zie afb. 37 en bijlage 4, oostprofiel werkput 1). Dit wijst erop dat op de locatie van de geplande bouwcontour de bodem is afgegraven tot het niveau van de natuurlijke klei (zavel). Vervolgens is in deze 'bouwput' het kleipakket gestort. Ook buiten de bouwcontour is het maaiveld opgehoogd: op de middeleeuwse bodemlagen lag een kleipakket van minimaal 40 cm diep (afb. 38 en bijlage 4, zuidprofiel werkput 1).

Afb. 37 Het oostprofiel in werkput 1. Ter hoogte van de pijl is een abrupt einde van de middeleeuwse bodemlagen zichtbaar.

Op het niveau van vlak 1 waren binnen de westzijde van de boerderij diverse grondlagen zichtbaar die mogelijk aan de grondverbetering en ophoging voorafgaand aan de bouw kunnen worden gekoppeld. Deze lagen bestonden uit bruine of grijsbruine zandige klei, soms met lichtgrijze kleivlekken (S29, S30, S34). Aan weerszijden van de schoorsteenfundatie (S13, zie onder) waren in de klei mosselgruis en houtskoolpuntjes aanwezig (S31). Gezien de aanwezigheid van houtskool kan deze laag wellicht in de bestaansperiode van de boerderij worden gedateerd. De bovenzijden van deze lagen bevonden zich tussen de 0,69 en 0,78 m -NAP.

Afb. 38 Het zuidprofiel in werkput 1. Onder de gestippelde lijn de ophogingslagen uit de Middeleeuwen, daarboven de ophogingslagen uit de 17de eeuw en later.

Buitengevels (S1, S2, S22, S38)

Zoals boven al is vermeld, zijn alleen sporen gevonden van de westelijke helft van de boerderij. De westgevel, een van de zijgevels van de boerderij, was nog in zijn geheel in de bodem aanwezig (S1). Hierop aansluitend zijn delen van de voorgevel (S2) en achtergevel (S22) gevonden. Naar het oosten toe bleken deze funderingen te zijn weggebroken. Een uitbraakspoor van het weggebroken deel van de voor- en achtergevel is niet waargenomen. De muurresten bevonden zich direct onder het maaiveld (bovenzijde muurwerk op 60 tot 75 cm onder NAP). De fundering van de buitenmuren was op staal gebouwd, dus direct op de grond zonder verdere versterking, en er was geen vlijlaag aanwezig. De bakstenen waren bovendien los gestapeld en dus niet gemetseld. Dit is een eenvoudige manier van funderen. Dat een deel van de gevonden fundering in de loop der tijd sterk is verzakt, is dan ook niet verwonderlijk. De lichte fundering maakt het waarschijnlijk dat alle vier buitenmuren van de boerderij van hout waren, met daaronder een lage bakstenen plint.

Van de westzijde van de fundering van de voorgevel (S2) was nog circa 3 meter aanwezig (afb. 39). Bij de bouw van de nieuwe boerderij in 1870 is een deel van de fundering vernietigd

Afb. 39 Het restant van de voorgevel (S2), gezien richting het noorden. De fundering is gedeeltelijk weggebroken bij de aanleg van kelder S3 in 1870.

door de aanleg van een rechthoekige kelder (S3, zie boven). Van de fundering resteerde slechts de onderste laag bakstenen. Deze onderste laag had een breedte van ruim 40 cm (2 steens) en bestond uit grote rode bakstenen (24,5x11,5x5) en kleinere roodgele bakstenen (19x9x4).

De westelijke zijgevel (S1) had een lengte van precies 15 meter (afb. 40 en 41). Helemaal aan de zuidzijde resteerde slechts één steenlaag. Iets meer naar het noorden was de muur sterk verzakt. De reden hiervoor is simpel: op deze locatie bevond zich de gedempte oost-west georiënteerde sloot (S54). Door de verzakking van de muur waren hier nog maximaal zes steenlagen aanwezig. Op deze locatie vertrapte de muur vijf keer, waarbij de onderste laag 40 cm breed was (2 steens) en de bovenste laag 20 cm breed (steens). De noordzijde van de westgevel was, net als het restant van de achtergevel (S22), een rommelig geheel (afb. 42). De oorzaak hiervan is het feit dat de fundering van de buitenmuren hier deels op een halfsteens keldermuur

Afb. 40 De westelijke zijgevel van de boerderij (S1), gezien richting het noorden.

Afb. 41 De westelijke zijgevel van de boerderij (S1), gezien richting het noordoosten.

(S49, zie onder) was gebouwd. Door het ongelijke wegzakken van het muurwerk is de fundering van de buitenmuren als het ware van deze keldermuur afgevallen. Het scheefzakken van de fundering van de boerderij op deze locatie is tijdens het bestaan van de boerderij gebeurd: de weggezakte fundering is aan de binnenzijde van de boerderij enigszins opgelapt door hier plavuizen (13x13 cm) en bakstenen (onder andere 19x8,5x4) rechtop tegen te plaatsen.

Van de achtergevel resteerde nog ongeveer 1 meter muurwerk tegen de westelijke zijgevel aan (afb. 43). Net als bij de voorgevel was ook voor de westgevel en achtergevel gebruik gemaakt van zowel grote 15de-eeuwse bakstenen als kleinere bakstenen uit de eerste helft van de 17de eeuw.

In het verlengde van de achtergevel, op ruim 8 meter ten oosten van de noordwesthoek van de boerderij, is een fragmentarisch stuk muurwerk aangetroffen (S38, afb. 44). Gezien de ligging is het mogelijk een

Afb. 42 De noordzijde van de westelijke zijgevel (S1), gezien richting het zuiden.

restant van de achtergevel van de boerderij. In het muurwerk zijn bovendien zowel grote rode bakstenen (23x11x4) als kleine bakstenen (18x8x4) verwerkt. Wat deze interpretatie tegenspreekt is het feit dat het spoor veel breder is (1 meter) dan de overige buitenmuren (onderste laag 40 cm breed).

Afb. 43 Het restant van de achtergevel, gezien richting het zuiden.

Afb. 44 Een restje muurwerk (S38), mogelijk van de achtergevel, gezien richting het westen.

Schoorsteenfundatie en binnenmuur (S13 en S14)

De westzijde van de boerderij werd in twee ongeveer even grote woonruimtes verdeeld door een tussenmuur. Tegen beide zijden van deze tussenmuur was een stookplaats aanwezig, een schouw, zodat beide ruimtes konden worden verwarmd. De rook van beide stookplaatsen verliet de boerderij via dezelfde schoorsteen.

Op de locatie van de schoorsteen is een rechthoekige fundering aangetroffen van 2 meter lang

(oost-west) en 70 cm breed (S13, afb. 45). Van de schoorsteenfundatie resteerden vijf steenlagen, bestaande uit los gestapelde (brokken van) grote en kleine bakstenen (onder andere 22x10,5x4 en 18x8x4 cm). De bovenzijde van het muurwerk lag op 0,57 m -NAP.

Tussen de schoorsteenfundatie en de westgevel (S1) lag de fundering van een binnenmuur, namelijk een steens muur met een lengte van 80 cm (S14). Het is onduidelijk of het muurwerk oorspronkelijk heeft doorgelopen tot aan de westgevel en dus deels is verdwenen. Mogelijk was tegen de westgevel een deur in de muur tussen de twee woonruimtes aanwezig en is dit de reden voor de onderbreking in de fundering. De fundering van de binnenmuur was opgebouwd uit (brokken van) grote rode bakstenen (25x12x5). De bovenzijde bevond zich op 0,54 m -NAP.

Afb. 45 Schoorsteenfundering S13 en de fundering van een binnenmuur S14, gezien richting het oosten.

Vierkantpoeren (S6 en S17)

Twee restanten van grote poeren moeten waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als de zuidwestelijke en noordwestelijke vierkantpoer van de boerderij. Op deze poeren stonden de vierkantstijlen van de stolp. Van de twee oostelijke poeren zijn geen resten gevonden: de zuidoostelijke poer ligt vermoedelijk buiten het opgegraven areaal, terwijl de noordoostelijke poer in het verleden volledig is weggebroken.

Net als de fundering van de buitenmuren waren de twee gevonden poeren op staal gebouwd. Van de zuidwestelijke poer (S6) resteerden nog twee baksteenlagen (afb. 46). De oostzijde van de poer was vermoedelijk weggebroken, waardoor alleen de breedte met zekerheid kan worden bepaald: 90 cm breed en minimaal 1 meter lang. In de poer waren zowel grote bakstenen (25x11,5x4,5) als kleine bakstenen (19x9x4) verwerkt. De bovenzijde van de poer bevond zich op 0,66 m -NAP.

De noordwestelijke poer (S17) was meer intact: nog vier steenlagen waren aanwezig. Ook in dit geval is de oostzijde van de poer waarschijnlijk weggebroken. De poer was 80 cm breed en de bovenzijde bevond zich op 0,51 m -NAP. De structuur was opgebouwd uit met name brokken van grote bakstenen (22x11x4).

Kelder in noordwesthoek (S44, S45, S46, S47, S49)

In de noordwesthoek van de boerderij is direct bij de bouw rond 1610/20 een kelder gemaakt met een afmeting van 3,40 bij 2,20 meter (binnenmaten). Van de oudste fase van de kelder is de noord- zuid- en westmuur (S45 en S49) teruggevonden. De oorspronkelijke oostmuur van de kelder lijkt later in de 17de eeuw te zijn vervangen (S44, zie onder). De muren waren halfsteens dik en opgebouwd uit (brokken van) grote rode bakstenen (24x12x5). Nog

maximaal 10 steenlagen waren aanwezig, wat neerkomt op een kelderdiepte van minimaal 50 cm. De onderzijde van de keldermuur bevond zich op 1,45 m -NAP. De binnenzijde van de drie keldermuren was bijna overal aangesmeerd met mortel om de kelder beter waterdicht te maken. Een uitzondering vormde de zuidzijde van de westelijke keldermuur: om onbekende redenen was dit deel van de keldermuur niet voorzien van een laag mortel (afb. 47).

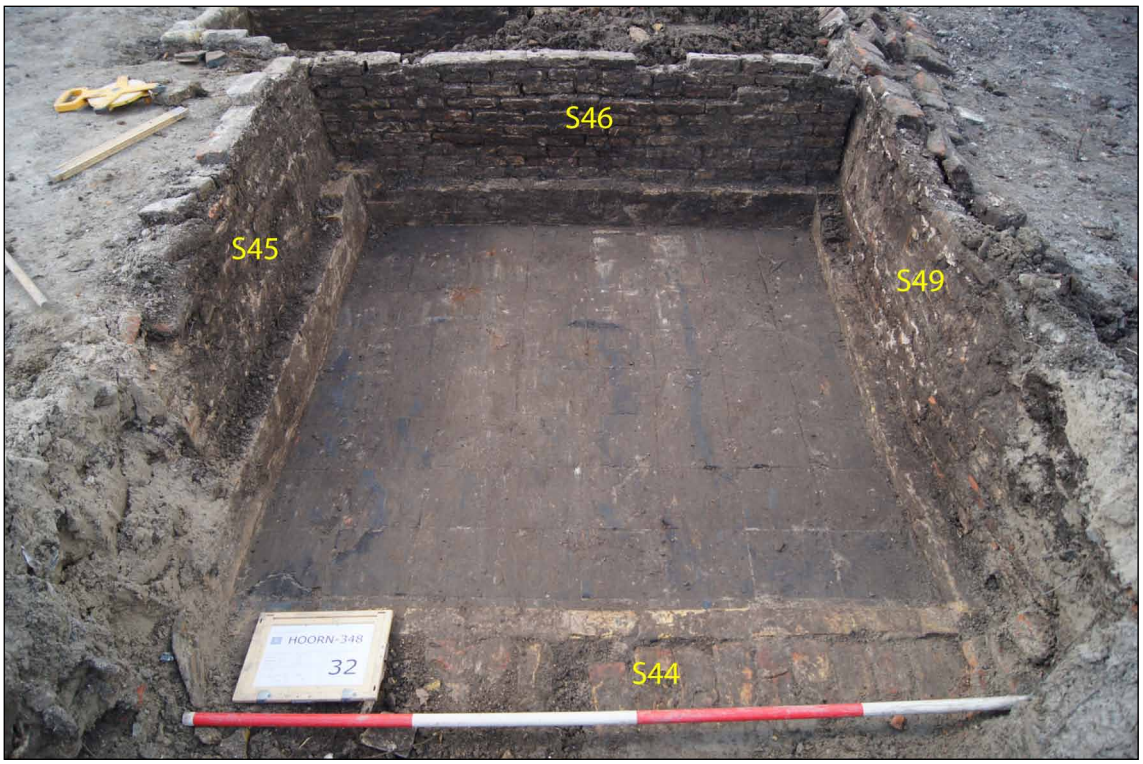

Afb. 46 Vierkantpoer S6, gezien richting het westen.

Afb. 47 De westelijke keldermuur S49. De noordzijde van de muur (rechts) is aangesmeerd met mortel, terwijl dit bij de zuidzijde van de muur niet het geval is (links).

De oostmuur van de kelder is vermoedelijk later in de 17de eeuw vervangen. Deze muur was namelijk, in tegenstelling tot de andere muren van de kelder, volledig opgebouwd uit roodgele bakstenen met formaat 18x9/9,5x4 cm (S44). Van de oostmuur resteerde slechts de onderste steenlaag (steens, bovenzijde op 1,30 m -NAP); de bovenzijde van de muur was verstoord door de zware fundering van de aanbouw achter de boerderij uit 1870 (zie afb. 48). Wel was zichtbaar dat de oostmuur in de noordmuur van de kelder was gemetseld en dus geen sprake was van een koud verband. Door verstoringen was het zuidelijke uiteinde van de oostmuur weggebroken. Het is mogelijk dat de muur voorbij de kelder doorliep naar het zuiden en dan tevens fundeerde als binnenmuur, net zoals binnenmuur S4 (zie onder). Het feit dat de oostmuur was uitgevoerd als steens in plaats van halfsteens muur, zoals alle aangetroffen keldermuren in de boerderij, wijst hierop.

Afb. 48 De 17de-eeuwse kelder in de noordwesthoek van de boerderij, gezien richting het westen. Tussenmuur S46 is later in de 17de eeuw in de kelder gemaakt.

In de 17de eeuw is de grote kelder in twee ruimtes verdeeld door een tussenmuur te plaatsen (S46, afb. 48 en 49). Deze muur was halfsteens dik, opgebouwd uit roodgele bakstenen met formaat 20x10x4 cm en gemetseld met kalkmortel. De buitenzijden van de muren waren niet aangesmeerd met mortel. In de oostelijke kelderruimte lag een vloer van rode bakstenen met formaten (lengte-breedte) tussen 21x10 tot 24x12 cm (S47, afb. 50). De bovenzijde van de vloer bevond zich op 1,39 m -NAP. Gezien de toepassing van grote rode bakstenen is het mogelijk dat de bakstenen keldervloer van de bouw van de boerderij dateert. In dat geval is het waarschijnlijk dat de vloer binnen de hele kelder aanwezig was. In de westelijke kelderruimte is echter geen vloer teruggevonden. Dit doet vermoeden dat de bakstenen vloer pas is gemaakt na de opdeling van de kelder.
Rond 1800 is de westelijke kelderruimte dichtgegooid met grond. De grotere oostelijke kelderruimte is op dat moment verbeterd door het aanbrengen van nieuwe muren en een nieuwe vloer (S19, zie onder).

Afb. 49 Tussenmuur S46 (links) is koud tegen keldermuur S49 (rechts) aangezet.

Afb. 50 De bakstenen vloer S47 in de oostelijke kelderruimte, gezien richting het westen.

Poer van aangeloefde achterzijde (S21)

De maatvoering van de boerderij wijst erop dat de achterzijde van de boerderij was verlengd: de afstand van de voorgevel tot de zuidelijke poer bedraagt ongeveer 3,5 meter, terwijl de afstand tussen de achtergevel en noordelijke poer ongeveer 5 meter is. De daksparren rustten aan deze zijde zeer waarschijnlijk op een muurplaat met daaronder vrijstaande stijlen. Het dakvlak liep hierachter nog ruim 1 meter verder door, om te eindigen om een wand die lager was dan de andere gevels van de boerderij. Dit wordt een aangeloefd deel met een lage wand genoemd. Op ruim 1 meter afstand van de geprojecteerde achtergevel van de boerderij is een poer gevonden die waarschijnlijk moet worden geïnterpreteerd als de poer onder een van de vrijstaande stijlen (S21, afb. 51). De poer was 45 bij 55 cm en bestond uit twee lagen bakstenen met formaat 16x7,5x4 cm (bovenzijde 0,60 m -NAP).

Afb. 51 Poer S21 gezien richting het westen. Op de poer stond waarschijnlijk een vrijstaande stijl van het aangeloefde deel van de stal.

Binnenmuur (S4)

Aan de voorzijde van de boerderij is een noord-zuid georiënteerde fundering van een binnenmuur gevonden (S4, afb. 52). De muur vormde waarschijnlijk de oostmuur van de woonruimte in de zuidwesthoek van de boerderij. Opvallend is dat de muur niet in 'lijn' met het vierkant ligt, zoals normaal het geval is: tussen het vierkant en de binnenmuur is een afstand van ongeveer 1 meter aanwezig. De binnenmuur ligt overigens wel in het verlengde van de keldermuur S44 aan de noordzijde van de boerderij. Dit versterkt het argument dat deze keldermuur tevens fungeerde als binnenmuur.

De binnenmuur was gemetseld met roodgele en gele bakstenen met formaat 18x9x5 cm en kalkmortel. Van de fundering resteerden vijf steenlagen en in totaal vertrapte de muur vier keer. De bovenzijde van de muur was steens en lag op 0,59 m -NAP. De muur was aanwezig over een afstand van 2,5 meter. De binnenmuur liep niet helemaal door tot aan de voorgevel. Vermoedelijk is dit deel van het muurwerk weggebroken.

Afb. 52 Binnenmuur S4 gezien richting het noorden. Achter de muur is nog net poer S8 zichtbaar.

Afb. 53 Kelder S9, gezien richting het zuidoosten.

Kelder in de voorste woonruimte (S9)

In de woonruimte in de zuidwesthoek van de boerderij was een ondiepe vierkante kelder aanwezig (S9, afb. 53). De kelder was 2 bij 2 meter groot (buitenmaten). De halfsteens muren van de kelder waren gemetseld met rode bakstenen (18,5x9,5x4) en harde kalkmortel. Aan de binnenwijze waren de muren aangesmeerd met mortel. In de kelder lag een vloer van groene en oranje plavuizen met formaat 13,5x13,5 cm. Dit formaat dateert uit de 17de eeuw. De plavuizen lagen op een fundatielaag van rode bakstenen die, net als de muren, bestond uit rode bakstenen (zelfde formaat, eveneens gemetseld met harde mortel). De bovenzijde van de plavuizenvloer bevond zich op 0,92 m -NAP, het hoogste deel van de keldermuren lag op 0,53 m -NAP. De kelder was dus nog maximaal 39 cm diep.

De kelder is bij de sloop van de boerderij in 1870 dichtgestort met grof puin, met name brokken van rode bakstenen (afb. 54). Tussen het puin zijn verder (fragmenten van) wandtegels gevonden die afkomstig zijn uit de boerderij. Dit materiaal wordt in paragraaf 6.3 besproken. Bij de nieuwbouw in 1870 is half op de opgevulde kelder een poer van de nieuwe boerderij gezet (S10, zie ook hoofdstuk 4).

Afb. 54 Het afbraakpuin van de boerderij wordt uit kelder S9 geschept.

Kelder in de achterste woonruimte (S16)

In de woonruimte in de noordwesthoek van de boerderij lag een rechthoekige kelder (buitenmaten 1,80 bij 1,50 meter, afb. 55). Voor de halfsteens muren en vloer was gebruik gemaakt van rode en gele bakstenen (19x9x4). De binnenzijden van de muren en de vloer waren aangesmeerd met mortel. Aan de bovenzijde van het muurwerk was deze mortel afgewerkt met een schuin randje, wat doet vermoeden dat dit de oorspronkelijke bovenkant van de kelder is geweest. Deze bovenkant bevond zich op 0,52 m -NAP, de bodem op 1,02 m -NAP. De kelder lijkt dus precies 50 cm diep te geweest.

Ook deze kelder is tijdens de sloop in 1870 opgevuld met slooppuin. Het vondstmateriaal uit de kelder wordt in paragraaf 6.3 besproken.

Afb. 55 Kelder S16, gezien richting het westen.

Poertjes van bedsteden of kasten (S7, S8, S15)

Drie kleine poeren, ruwweg gelegen tussen de westelijk vierkantpoeren, zijn mogelijk te koppelen aan bedsteden: op de poeren stonden mogelijk de stijlen van de houten constructie waarin bedsteden of kasten waren getimmerd. Een deel van de bedsteden van een boerderij bevond zich vaak binnen het vierkant, oftewel in de hooiberg. Daarnaast waren zij in verband met de warmte meestal gesitueerd in de buurt van de haard.

Afb. 56 Poer S7, gezien richting het westen.

Direct ten noorden van binnenmuur S4 lag een kleine poer van 20 bij 20 cm (S8, zie afb. 52). De poer bestond uit drie lagen losgestapelde rode baksteen (19x9,5x4) met daaronder een geglazuurde plavuis (23x23). De bakstenen wijzen op een datering in de 17de eeuw, maar de plavuis dateert gezien het formaat eerder uit de 18de dan 17de eeuw. Mogelijk dateert deze poer dus van een latere verbouwingsfase. De bovenzijde van de poer lag op 0,61 m -NAP.

Ongeveer 1 meter ten oosten van poer S8 lag een tweede, grotere poer (S7, afb. 56). Deze poer mat 50 bij 50 cm en bestond uit twee lagen losgestapelde roodgele bakstenen met formaat 19,5x9,5x4,5 cm. Het midden van de poer was duidelijk iets ingezakt onder het

Afb. 57 Poer S15, gezien richting het westen.

gewicht van een houten stijl. Het hoogste punt van de structuur lag op 0,63 m -NAP.
Vlakbij de noordwestelijke vierkantpoer van de boerderij (S17) lag een derde kleine poer (S15, afb. 57). De poer was 20 bij 20 cm en bestond uit twee lagen rode baksteen (20x9x4). De bovenkant van de poer lag op 0,53 m -NAP. Oorspronkelijk was de poer hoger: naast de poer lag een losse baksteen die in het verleden van de structuur af is gevallen.

Vloerniveau in de boerderij (S28)

Aan de voorzijde van de boerderij is vermoedelijk een vloerniveau gevonden, bestaande uit een laag grijze klei met lemige lichtgrijze kleivlekken (S28). Aan twee zijden was een duidelijke begrenzing van de laag zichtbaar: aan de westzijde ter hoogte van binnenmuur S4 en aan de zuidzijde ter hoogte van de voorgevel S2. Richting het noorden en oosten was het niveau verstoord. De bovenzijde van het vloerniveau lag op 0,66 tot 0,80 m -NAP. Op het niveau daadwerkelijk heeft gefungeerd als vloer of dat hier een verharde vloer van bakstenen of plavuizen op heeft gelegen, is onduidelijk.

Waterput buiten de boerderij (S58, S39)

Direct achter de achtergevel (noordgevel) van de boerderij lag een bakstenen waterput (S58, afb. 58 en 59). Deze put dateert waarschijnlijk van de bouw van de boerderij. In de tweede helft van de 17de eeuw is de put gedempt en vervolgens is binnen de boerderij een nieuwe waterput gemaakt (S42, zie onder).
De waterput had een diameter van 1,20 meter (buitenmaat) en was gemaakt van rode bakstenen met formaat 19x8x3,5 cm.

Afb. 58 De bovenzijde van waterput S58 in het vlak.

Voor de bouw van de put is in plaats van de metselspecie vette grijze klei tussen de bakstenen gebruikt. Van de bakstenen opbouw resteerden nog 20 steenlagen (bovenzijde op 1,65 m -NAP). De bakstenen putwand was gefundeerd op een houten wagenwiel, waar de spaken (en as) uit waren gezaagd (afb. 60). Het wagenwiel had een diameter van 1,15 meter en was 11 cm breed.

Bij de demping van de put is eerst een hoeveelheid mest met veel stro in de put geschoven. De rest van de put is vervolgens opgevuld met vette grijze klei (afb. 61). Uit de mestlaag onderin de waterput is een monster onderzocht op botanische macroresten.[27] In het monster zijn met name zaden van weideplanten aangetroffen, onder meer grassen, boterbloem, klaver, melkdistel, brandnetel, paardenbloem, koekoeksbloem, mos en zegge. Enkele plantensoorten, waaronder de tweerijige zegge, gedijen in een brakke omgeving.[28]

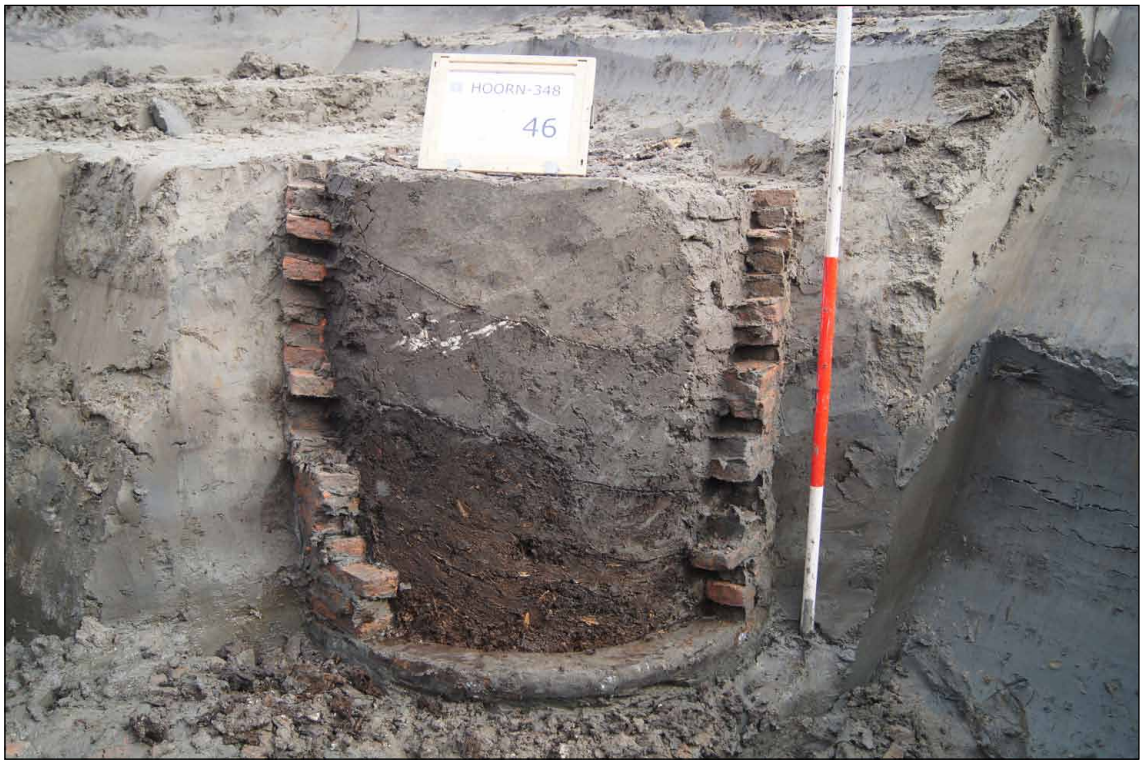

Afb. 59 Waterput S58 gezien richting het oosten. De helft van de waterput is blootgelegd.

Afb. 60 Het wagenwiel onder waterput S58.

27 Het botanisch onderzoek is uitgevoerd door L. de Sitter-Homans. Zie bijlage 13 voor de determinatielijst.
28 Planten die gedijen in een brakke omgeving komen algemeen voor in de regio.

Afb. 61 De vulling van waterput S58: onderin mest, daarboven grijze klei.

Het monster bevatte daarnaast onderdelen van insecten en mijten, haren, stukjes tak en bast, schimmels, houtskool en wormeneieren. Resten van menselijke consumptie, bijvoorbeeld pitten van vruchten, zijn niet gevonden. Op basis hiervan kan de mest als puur dierlijk worden geïnterpreteerd. Het is waarschijnlijk dat de mest afkomstig is uit de koeienstal in de boerderij. Uit de kleivulling van de waterput zijn onder meer enkele scherven keramiek verzameld, namelijk zes scherven roodbakkend aardewerk, één fragment witbakkend aardewerk en één fragment majolica.[29] Herkenbare vormen zijn een roodbakkende bakpan (r-bak-4), een ronde vuurstolp en een grape (vroege r-gra-49). Twee objecten van metaal komen uit de vulling, namelijk een musketkogel en een messing ring, mogelijk afkomstig van een gesp. Bij het buiten gebruik raken van de put is de bovenzijde van de bakstenen opbouw weggebroken: boven het resterende muurwerk was een uitbraakspoor aanwezig (S39). Dit spoor bestond uit grijsbruine zandige klei met mortelbrokjes en puin. De bovenzijde van het puinspoor is gezien op 0,87 -NAP. Uit het uitbraakspoor zijn enkele fragmenten keramiek verzameld: onder andere een fragment van een roodbakkende kaasvorm, een stuk van een faience-bord en de steel van een kleipijp.[30] De keramiek uit de waterput en het uitbraakspoor dateert de demping van de put in de tweede helft van de 17de eeuw.

Afvalplekken buiten de boerderij (S27, S59)

Buiten de boerderij zijn twee kuilen met een redelijke hoeveelheid vondstmateriaal uit de 17de eeuw aangetroffen. Bij de noordwesthoek van de boerderij lag een ongeveer ronde afvalkuil (S27). Uit de kuil is keramiek en een metaalvondst verzameld uit de laatste kwart van de 17de eeuw.

29 V60.
30 V32.

Ongeveer 5 meter achter de boerderij lag een ronde askuil (S59). De askuil was ongeveer 30 cm diep (bovenzijde op circa 1,7 m -NAP) en bevatte veel keramiek en enkele vondsten van metaal. Het vondstmateriaal dateert uit de periode 1640-1660. De vondsten worden besproken in paragraaf 6.2.1 en 6.2.2.

5.2.2 Fase 2b: sporen uit de 18de en 19de eeuw

Uit de 18de en 19de eeuw dateren enkele aanpassingen aan de boerderij. Rond 1700 is de waterput achter de stolp vervangen door een inpandige waterput in de stal. Ongeveer een eeuw later, rond 1800, is binnen het woongedeelte een bestaande kelder vernieuwd en een nieuwe kelder, vermoedelijk een koelbak, gemaakt. Een plaveisel en straatje langs de zijgevel van de stolp dateren vermoedelijk uit dezelfde periode. Ook een inpandige waterkelder is gemaakt in de 18de of 19de eeuw. Enkele afvalplekken dateren van de sloop van de boerderij in 1870.

Afb. 62 De bovenzijde van waterput S42 in het vlak.

Inpandige waterput (S42, S36)

Na de demping van de waterput achter de boerderij (S58, zie boven) in de tweede helft van de 17de eeuw is een nieuwe, inpandige waterput gemaakt (S42, afb. 62 en 63). De nieuwe waterput lag deels in de stal en deels tussen de twee noordelijke vierkantpoeren in.

De waterput was, net als de oudere waterput, gemaakt van bakstenen met daaronder een wagenwiel. Deze waterput was echter wel slordiger gemaakt dan de oudere put. De diameter van de nieuwe waterput was 1,10 meter (buitenmaat). De bakstenen opbouw, gemaakt van rode bakstenen (19x9x4), was in totaal nog 1,56 meter hoog (bovenkant op 1,07 m -NAP, onderkant op 2,63 m -NAP). De wand van de put was zoals gebruikelijk halfsteens. De bovenste resterende baksteenlaag lag echter haaks op deze putwand; hier was de wand van de waterput dus steens. Vermoedelijk is deze steenlaag het restant van de verder weggebroken bovengrondse opbouw van de waterput. Onder de bakstenen opbouw lag een wagenwiel zonder spaken en as met een diameter van 1,22 meter en breedte van 10 cm (afb. 64). De segmenten van het wagenwiel waren gemaakt van een zachte loofhoutsoort. Zij waren verbonden door middel van eikenhouten pennen. Onder het wagenwiel lagen enkele planken van naaldhout.

Onder de planken is een kleine scherf Chinees porselein gevonden uit de periode 1680-1720.[31] Op basis hiervan kan worden gesteld dat de waterput rond 1700 is gemaakt.

Onderin de waterput, ter hoogte van het wagenwiel, was een dunne laag grijze klei aanwezig. Vermoedelijk is deze laag klei bewust aangebracht ter filtering van het grondwater. Uit de kleilaag zijn enkele scherven keramiek afkomstig die uit de gebruiksperiode van de put dateren, waaronder een bord van witbakkend Duits aardewerk met gele en bruine strepen, twee fragmenten 18de-eeuws porselein, stelen van kleipijpen en een kopje van industrieel wit aardewerk (creamware).[32] Een van de stukken porselein, een fragment van een capucijner-schotel, past aan een scherf uit de vulling van de westelijke ruimte van een kelder (zie onder bij kelder S18).

De waterput is bij de sloop van de stolp in 1870 gedempt met grof puin en mortel, dus slooppuin van de boerderij. Tussen dit puin zijn enkele wandtegels gevonden die verder ter sprake komen in paragraaf 6.3. Verder komt een fragment van een pot van roodbakkend aardewerk uit de vulling van de put.[33] Fragmenten van dezelfde pot zijn gevonden in een afvalkuil (S37), gelegen iets ten noorden van de waterput (S37, zie onder).

Op het restant van de waterput lag een uitbraakspoor van grijze zandige klei met veel mortelbrokjes (S36, afb. 75). De bovenzijde van dit spoor bevond zich op 0,82 m -NAP.

Afb. 63 Waterput S42 gezien richting het westen. De helft van de waterput is blootgelegd.

Afb. 64 De houten fundering onder waterput S42: een wagenwiel en planken van naaldhout.

Kelder (koelbak?) in de achterste woonruimte (S18)

De westelijke ruimte van de 17de-eeuwse kelder in de noordwesthoek van de boerderij (S44, S45, S46, S47, S49, zie boven) is in de periode rond 1800 dichtgegooid met grond. De vulling van de kelderruimte bestond uit bruingrijze klei met mortel en puin. Uit de vulling komen enkele fragmenten aardewerk, waaronder een fragment van een 18de-eeuwse porseleinen schoteltje

31 V38.
32 V37.
33 V36.

(zie ook boven bij waterput S42) en een fragment van bord van witbakkend Duits aardewerk met gele en bruine strepen.[34] Enkele metaalvondsten zijn in de dichtgegooide kelderruimte gevonden, waaronder een ronde messing knoop en vier munten.[35] Een van de munten dateert uit de jaren 20 van de 17de eeuw, twee munten zijn geslagen in 1709, de vierde munt dateert uit 1771. De kelderruimte is dus in ieder geval nà 1771 dichtgegooid.

Afb. 65 Kelder S18 in het vlak, gezien richting het zuidwesten.

Na het opvullen van de kelderruimte is op deze locatie een diepe rechthoekige kelder gemaakt (S18, afb. 65 en 66). Deze kelder bevond zich deels binnen de opgevulde kelderruimte en deels ten zuiden hiervan, waardoor bij de bouw een deel van de oude keldermuur S45 is weggebroken. De kelder heeft zeer waarschijnlijk tot de sloop van de stolp in 1870 gefunctioneerd.
In de bodem van de kelder was een loden afvoerpijp met houten stop aanwezig. Dit wijst erop dat de kelder bedoeld was voor het tijdelijk opslaan van water, want door middel van de pijp kon dit water gemakkelijk worden afgevoerd. In een waterkelder, bedoeld voor de opslag van regenwater voor consumptie, is een dergelijke afvoerpijp in de bodem nooit aanwezig. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat de diepe kelder was bedoeld voor de opslag van drinkwater.
Vermoedt wordt dat de rechthoekige kelder was bedoeld voor het tijdelijk koel houden van melk. Koeien worden twee keer per dag gemolken, meestal vroeg in de ochtend en laat in de middag. Tot in de 20ste eeuw werd kaas gemaakt bij vrijwel alle boerderijen waar melkkoeien werden gehouden. De ochtendmelk kon overdag direct tot kaas worden verwerkt, maar de verwerking van de middagmelk moest wachten tot de volgende dag. Om de middagmelk gedurende de avond en nacht koel te houden, werden koelbakken gemaakt. De koelbak werd gevuld met koud water (bijvoorbeeld uit een waterput) en vervolgens werden hier de bakken of bussen met melk in gezet.[36] Dergelijke koelbakken zijn waarschijnlijk een 19de-eeuwse uitvinding.

34 V44.
35 Puntvondsten V15, V27 en V28.
36 De Wit 2003, 61.

Afb. 66 Kelder S18 na het verwijderen van de vulling in de kelder.

Afb. 67 Fragmenten van wandtegels tegen de binnenzijde van kelder S18.

De kelder was 170 bij 90 cm groot en nog 90 cm diep (bodem op 1,56 m -NAP, bovenkant 0,65 m -NAP). Voor de bouw van de kelder was gebruik gemaakt van harde mortel en gele bakstenen (18x8x4). De muren waren halfsteens dik, de bodem van de kelder bestond uit twee lagen bakstenen. Onder de bakstenen vloer lagen planken van naaldhout van 25 tot 35 cm breed. De kelder werd aan de bovenzijde waarschijnlijk afgesloten door middel van een houten luik. De wanden en bodem van de kelder waren oorspronkelijk waarschijnlijk geheel voorzien van wandtegels en plavuizen om de waterdichtheid te bevorderen. Deze bekleding is bij de sloop in 1870 grotendeels verwijderd, waarschijnlijk om het te kunnen hergebruiken. Nog enkele tegels en plavuizen waren aan de binnenzijde van de kelder aanwezig en daarnaast zijn veel fragmenten van wandtegels in de kelder gevonden. Twee grijze, ongeglazuurde plavuizen (22x22) op de vloer zijn hetzelfde als de plavuizen in kelder S19 (zie onder). De meeste wandtegels zijn voorzien van een herderscène in een cirkel met spinnenkoppen in de hoeken (afb. 67 en 68). Verder zijn enkele fragmenten van tegels met paarse beschildering aanwezig. Een compleet exemplaar met de afbeelding van een boerderij was op de bodem van de kelder aanwezig (afb. 69). Bovengenoemde tegels dateren uit de periode 1660-1800. Uit de 17de eeuw dateren een polychrome postzegeltegel met bloemenvaas en Franse lelies en een fragment met bloemenvaas in blauw. Deze laatste tegels waren

Afb. 68 Vijf soortgelijke wandtegels uit de vulling van kelder S18. De tegel linksboven was nog gedeeltelijk tegen de keldermuur aangemetseld (zie afbeelding 67).

misschien niet in de kelder gemetseld, maar elders in de boerderij. Bij de sloop van de boerderij zijn zij vervolgens met slooppuin in de kelder terecht gekomen. Hetzelfde geldt voor een tableautegel die in paragraaf 6.3 wordt besproken.

Uit de puinige vulling van de kelder komen ook enkele stukken aardewerk, waaronder een massieve steel van een roodbakkende bakpan, een fragment van een bord van Friese majolica, een 19de-eeuwse roodbakkende (pis)pot met platte bodem en een fragment van een bord van witbakkend Duits aardewerk. Slechts één object van metaal is in de kelder gevonden, namelijk een imitatie van een Friese duit uit Reckheim (afb. 70, tekst: FRI CIR). De munt is geslagen in 1635.[37]

Afb. 69 Een wandtegel met de afbeelding van een boerderij op de bodem van kelder S18.

Afb. 70 Voor- en achterzijde van een imitatie van een Friese duit uit Reckheim uit 1635.

Kelder in de achterste woonruimte (S19)

Waarschijnlijk is tegelijk met het maken van de kelder/koelbak S18 rond 1800 de oostelijke ruimte van de kelder in de noordwesthoek van de boerderij vernieuwd. Hierbij is de kelderruimte voorzien van nieuwe

37 Vondsten uit de kelder: V20, V41, V43.

Afb. 71 Kelder S19 gezien richting het zuiden. Aan de oostzijde (links) is de keldermuur in het verleden weggebroken.

Afb. 72 Kelder S19 na het verwijderen van de vulling. Binnen de kelder ligt een vloer van grijze ongeglazuurde plavuizen.

muren en een nieuwe vloer, zodat de kelder beter waterdicht zou worden (S19, afb. 71 en 72). De nieuwe halfsteens muren waren koud tegen de vroeg 17de-eeuwse keldermuren gemetseld. Voor de nieuwe muren was gebruik gemaakt van harde mortel en gele bakstenen

met formaat 18x8x4 cm, dus dezelfde stenen als bij kelder/koelbak S18. De binnenzijden van de muren waren aangesmeerd met mortel. Binnen de nieuwe muren is een vloer van grijze ongeglazuurde plavuizen van 22 bij 22 cm gelegd. De vloer lag op 1,24 m -NAP, de bovenzijde van de keldermuren op 0,52 m -NAP. De kelder was dus nog ruim 70 cm diep.
Waarschijnlijk heeft de kelder tot de sloop in 1870 bestaan. De kelder was dichtgegooid met vooral grijze klei. Onderin de kelder was de klei gemengd met puin. Uit de vulling komen enkele fragmenten keramiek en metaalvondsten.[38] De keramiek omvat onder ander een roodbakkende pot (r-pot-13), een fragment van een roodbakkende komfoor, stukken van faience-borden en een bord van industrieel wit aardewerk. Van metaal zijn een messing (gordijn?)ring en de steel van een tinnen lepel.

Afb. 73 Plaveisel S26 naast de westgevel van de boerderij, gezien richting het noorden.

Afb. 74 Straatje S23 parallel aan de westgevel, gezien richting het noorden.

Plaveisel en straatje buiten de boerderij (S23, S26)

Buiten de boerderij, langs de westelijke zijgevel, zijn een plaveisel en het restant van een straatje gevonden. Het plaveisel ligt waarschijnlijk op de locatie van de zijdeur van de boerderij. Deze deur zal dienst hebben gedaan als de dagelijkse toegangsdeur en gaf toegang tot de achterste woonruimte in de stolp. Het straatje lag evenwijdig aan de zijgevel van de boerderij en verbond de zijdeur met een brug over het water langs de Bangert. Zowel het plaveisel als het straatje dateren waarschijnlijk uit de periode rond 1800.
Het plaveisel was een enigszins rommelig geheel van minimaal 1,20 bij 70 cm en was gemaakt van (gebroken) grijze plavuizen (22x22) (S26, afb. 73). Dezelfde plavuizen bevonden zich op de vloer van kelder/koelbak S18 en kelder S19 (zie boven), wat erop wijst dat het plaveisel

38 V39.

rond 1800 is gemaakt. De bovenzijde van het plaveisel lag op 0,65 m -NAP. Onder de plavuizen is een ongedateerde duit uit Utrecht gevonden (tekst CIC TRAIEC TUM).[39]
Het straatje dateert vermoedelijk uit dezelfde tijd als het plaveisel (S23, afb. 74). Van het straatje resteerden slechts gedeeltes van de zijkanten, namelijk twee parallelle rijen van (brokken van) rode bakstenen en brokken dakpan die op hun kant in de grond zijn gezet. De bovenzijde van de rijen lag tussen de 0,71 en 0,91 m -NAP. Het pad was 60 cm breed. Binnen de verhoogde randen van het straatje lag waarschijnlijk een verharding van grind of schelpgruis.

Inpandige waterkelder (S5)

Aan de voorzijde van de boerderij is een uitbraakspoor van een inpandige waterkelder aangetroffen, bestaande uit grijsbruine zandige klei met puin en keramiek (S5). Van de waterkelder resteerde slecht een houten 'vloer' onder het uitbraakspoor. Op deze houten vloer is de waterkelder in de 18de of 19de eeuw gebouwd. Doordat het houtwerk pas na afronding van de opgraving is gevonden, is de locatie en omvang van de kelder niet exact gedocumenteerd. De waterkelder is bij de sloop van de boerderij in 1870 uitgebroken.
Uit het uitbraakspoor is een redelijke hoeveelheid keramiek uit de 19de eeuw verzameld (73 fragmenten, 23 MAE).[40] Van roodbakkend aardewerk zijn onder meer een ongeglazuurde bloempot en een bakpan (r-bak-6) en kachelpan (r-kap-1) uit Bergen op Zoom. Het witbakkend aardewerk omvat een komfoor uit Friesland. Verder zijn fragmenten van ten minste twee borden van faience, een mineraalwaterkruik en drie kleipijpen uit Gouda aanwezig. Tenslotte zijn diverse stukken industrieel wit aardewerk uit het spoor afkomstig, waaronder een kom (iw-kom-10), een kop en borden met en zonder decoratie (drukdecor of handbeschildering).

Afb. 75 Afvalplek S37 gezien richting het westen. Links daarvan uitbraakspoor S36 van waterput S42.

39 V47.
40 V8.

Afvalplek (S40)

Enkele meters achter de boerderij lag een kuil met veel puin, met name rode en gele bakstenen, en keramiek. De afvalplek kan waarschijnlijk worden gekoppeld aan de sloop van de stolp in 1870. De keramiek dateert uit de periode 1775-1870.

Afvalplek (S37)

In het stalgedeelte van de boerderij is een afvalplek gevonden van ruim 2 bij 1 meter groot (S37, afb. 75). De plek dateert zeer waarschijnlijk van de sloop van de boerderij in 1870. Het spoor was 10 tot 15 cm diep en bestond uit bruine zandige, organische klei met veel houtskool. De bovenzijde bevond zich op 0,86 m -NAP. Naast fragmenten van een roodbakkende pot (zie ook waterput S42) komen enkele scherven industrieel wit aardewerk uit de afvalplek.[41]

41 V30.

6. Vondstcomplexen

In dit hoofdstuk komen enkele vondstcomplexen aan bod, namelijk vondsten uit een gedempte sloot en vondsten die kunnen worden gekoppeld aan de bewoners van de stolpboerderij.

6.1 Slootvulling (1575-1615)

Voorafgaand aan de bouw van de stolpboerderij zijn enkele sloten op het perceel gedempt (S54). Hierbij is onder meer afval, waaronder veel keramiek, in de sloten gegooid. Het afval is vermoedelijk afkomstig van een of meer huizen uit de directe omgeving. Naast keramiek is ook bouwkeramiek, glas, metaal, leer, hout en natuursteen in de slootvulling gevonden (afb. 76).

Afb. 76 Het verzamelen van vondsten uit de gedempte sloot.

Keramiek

Uit de dempingslagen zijn in totaal 925 fragmenten keramiek verzameld (geteld na puzzelen).[42] Het aardewerk is vrij samenhangend: een redelijke hoeveelheid (archeologisch) complete objecten is aanwezig. Daarom is ervoor gekozen om de keramiek te tellen in Minimum Aantal Exemplaren (MAE). In totaal zijn 266 MAE aanwezig.

De keramiek dateert uit de laatste kwart van de 16de eeuw en het begin van de 17de eeuw. Omdat de stolpboerderij zeer waarschijnlijk direct na de demping van de sloten is gebouwd, is de sluitdatum van het vondstcomplex van belang voor het dateren van de bouw van de stolp. Slechts op één vondst is een jaartal aanwezig, namelijk een bord van Werra-aardewerk met jaartal 1608. Verder zijn twee steelfragmenten van kleipijpen aanwezig. Kleipijpen komen vanaf circa 1610 in het bodemarchief voor. De sluitdatum van het vondstcomplex lijkt daarom rond 1615 te liggen.

42 V50, V51, V52, V54, V55, V56, V57, V59 en V64, onder andere uit S52, S53 en S54.

De keramiek omvat acht soorten keramiek, namelijk steengoed 2, roodbakkend aardewerk, witbakkend aardewerk, majolica, Werra-aardewerk, Weser-aardewerk, jydepot-aardewerk en Italiaans tinglazuuraardewerk (afb. 77 en 78). Hiernaast zijn twee steelfragmenten van kleipijpen en een fragmentarisch beeldje van terracotta (afb. 79) aanwezig. Het beeldje toont het middenlijf van een zittende hond. Dit soort sierobjecten is zeer zeldzaam, maar toevallig is de bovenzijde van een soortgelijk beeldje gevonden in Bovenkarspel (afb. 80).[43]

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	19	7	2,7
jydepot aardewerk (jy)	1	1	0,4
roodbakkend aardewerk (r)	763	187	71,1
werra aardewerk (wa)	12	9	3,4
witbakkend aardewerk (w)	102	39	14,8
weser aardewerk (we)	9	9	3,4
majolica (m)	11	7	2,7
italiaanse majolica/faience (i)	5	4	1,5
totaal	922	263	100

Afb. 77 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten slootvulling.

Afb. 79 Fragment van een beeldje van een hond van terracotta.

Afb. 80 Fragment van een beeldje van een hond van terracotta, gevonden in Bovenkarspel.

De hoeveelheid steengoed is beperkt: de fragmenten van minimaal zeven kannen is aanwezig. Een van de kannen, een onversierde kan op geknepen standring, is eigenlijk te oud voor het vondstcomplex: dit type kan is tot omstreeks 1550 gemaakt. De overige kannen staan op een standvoet of -vlak en dateren wel uit de periode rond 1600. Een bodem met standvlak van een witte kan is afkomstig uit Siegburg. Ten minste twee kannen zijn gemaakt in Raeren, waaronder een kan met ingestempelde versiering en wafelmotief. Twee andere kannen zijn afkomstig uit Frechen of Keulen. Één kan is volledig gaaf gevonden, namelijk een kleine baardmankruik met het wapen van Friesland (cat.nr. 1 en afb. 81). In de zijkant van de kruik is een klein gat aanwezig en dit is vermoedelijk de reden dat het object is weggegooid. Op een fragment van de andere kan is eveneens een stukje van een applique met (onherkenbaar) wapenschild aanwezig.

43 Het beeldje uit Bovenkarspel is afkomstig uit een particuliere collectie.

Het roodbakkend aardewerk is veruit de grootste bakselgroep met 71% van het MAE (187 MAE). Zoals gebruikelijk voor deze periode zijn de bakpannen (19 MAE), borden (25 MAE), grapen (56 MAE) en koppen (37 MAE) de meest voorkomende vormen. Bij de bakpannen overheerst het type r-bak-5, een bakpan met kraagrand en afgeplatte bovenzijde (13 MAE). Hieraan verwant zijn de bakpannen met gewone kraagrand (r-bak-4, 3 MAE). Twee exemplaren wijken af, namelijk een bakpan met blokvormige rand (r-bak-33) en zeer kleine bakpan met kraagrand. Alle bakpannen zijn voorzien van een geheel toegeknepen steel en beroet.
Slechts één bord is van het type r-bor-1, een bord met holle spiegel en korte platte vlag op standlobben (cat.nr. 3). Het bord is versierd in sgraffito-techniek en dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw. Blijkbaar heeft het bord dus vrij lang dienst gedaan, mogelijk als sierbord. De overige borden zijn allemaal van het type r-bor-6 (24 MAE). Dit type is verwant aan de r-bor-1, maar heeft een korte platte vlag in plaats van en uitgebogen vlag. Zes van deze borden zijn onversierd en negen borden hebben een groen geglazuurde spiegel (cat.nr. 4). Acht exemplaren behoren tot het Noord-Hollands slibaardewerk, waaronder een bord met ornamentele banden met onder andere een granaatappel en ingekraste versiering (cat.nr. 5). Dit bord is gemaakt door decorateur B2 in Alkmaar tussen 1603 en 1610.[44]

typecode	MAE		
s2-kan-32	1	r-vst-	5
s2-kan-	6	r-	14
r-bak-4	3	w-bak-5	8
r-bak-5	13	w-dek-5	1
r-bak-33	2	w-gra-36	1
r-bak-nieuw	1	w-gra-38	1
r-bor-1	1	w-gra-	7
r-bor-6	24	w-kan-	2
r-dek-	1	w-kdl-	1
r-gra-8	3	w-kom-	1
r-gra-10	4	w-kop-2	5
r-gra-19	1	w-kop-7	1
r-gra-29	14	w-kop-40	1
r-gra-33	2	w-kop-	3
r-gra-34	14	w-vst-	2
r-gra-43	1	w-	5
r-gra-54	1	jy-gra-	1
r-gra-	16	wa-bor-1	4
r-kan-	2	wa-bor-	1
r-kom-58	2	wa-bek-	1
r-kom-	2	wa-kom-1	1
r-kop-2	29	wa-kom-2	1
r-kop-11	2	wa-kop-1	1
r-kop-20	4	we-bor-1	2
r-kop-	2	we-bor-	1
r-lek-8	1	we-kan-	1
r-lek-	2	we-kom-2	1
r-pis-5	2	we-pot-1	1
r-pis-	3	we-	3
r-pot-12	1	m-bor-5	2
r-stk-5	1	m-bor-	3
r-tes-2	1	m-kan-1	1
r-tes-4	4	m-	1
r-tes-	1	i-bor-	2
r-vet-1	1	i-kom-3	1
r-vor-4	1	i-	1
r-vst-1	6	**totaal**	**263**

Afb. 78 Inventarisatielijst slootvulling.

Verder is een bord versierd met slibbogen (cat.nr. 6). Dit versieringsmotief komt met name voor op borden met type r-bor-1 tot omstreeks 1575. Hier is de versiering dus toegepast op een bord met platte vlag.

44 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.

Afb. 81 De baardmankruik in situ.

Van 40 van de 56 grapen kon het type worden bepaald. Twee typen zijn duidelijk dominant: r-gra-29 (14 MAE) en r-gra-34 (14 MAE). Deze typen zijn aan elkaar verwant: beide zijn voorzien van een scherpe buikknik en een ribbel op de schouder. Het ene type is voorzien van een onverdikte uitstaande rand (r-gra-29, cat.nr. 10 en 11), het andere van een kraagrand (r-gra-34, cat.nr. 13, 14 en 15). Bij deze typen is duidelijk een verschil in grootte zichtbaar: type 29 zijn kleine grapen (diameter rand 10 tot 17 cm), type 34 zijn grotere exemplaren (diameter rand 16 tot 22 cm). Enkele andere typen grapen zijn verwant aan bovengenoemde twee typen. Zo is bijvoorbeeld een r-gra-34 met afgeronde buikknik aanwezig (r-gra-8, 2 MAE, cat.nr. 7). Een kleine grape is gelijk aan de r-gra-29, maar heeft de ribbel op de halsaanzet in plaats van op de schouder (r-gra-19, 1 MAE, cat.nr. 9). Opvallend is dat een van de poten van deze grape op een zeker moment is afgebroken, maar dat de kookpot daarna nog wel is gebruikt (de breuk is beroet). Twee grapen hebben in plaats van een geprononceerde ribbel veel fijne ribbels op de schouder (r-gra-54, 1 MAE, cat.nr. 16 en r-gra-33, 2 MAE, cat.nr. 12). Dit soort fijne ribbels komt vaak voor op 17de-eeuwse grapen. Naast deze aan elkaar verwante grapen komen ook enkele andere typen voor. Één geheel geglazuurde grape heeft een kraagrand en steile wand met twee ribbels (r-gra-43). Tussen de ribbels is een ondiepe kamstreekversiering aanwezig. Vijf grapen hebben een kraagrand en bolle buik (r-gra-10). Een hiervan is inwendig deels groen geglazuurd, een verschijnsel dat later in de 17de eeuw vrij algemeen voorkomt. Twee exemplaren zijn voorzien van een kamstreekversiering op de buik. Een zeer grote grape heeft twee oren en een (afroom)tuit (r-gra-8, cat.nr. 8). Inwendig is de grape voorzien van mangaanglazuur. Hetzelfde geldt voor enkele andere meer fragmentarische grapen (type onbekend). Ook in deze gevallen gaat het om zeer grote grapen (diameter rand 23-24 cm). Algemeen gezien kan worden opgemerkt dat de grapen allemaal inwendig zijn geglazuurd en aan de buitenzijde vaak plekken glazuur aanwezig zijn, meestal op de schouder. De meeste grapen zijn beroet. De worstoren van sommige grapen zijn aan de bovenzijde licht

toegeknepen, iets wat later in de 17de eeuw bij vrijwel alle grapen het geval is. Verder kan worden opgemerkt dat een aantal behoorlijk scheef is.
Vier kommen zijn aanwezig, waarvan twee zeker van het type r-kom-58. Dit type kom is in feite een diepe r-bor-6. Twee kommen zijn inwendig groen geglazuurd, de andere twee exemplaren zijn rijk versierd met slib en behoren dus tot het Noord-Hollands slibaardewerk. Een van de kommen is versierd met vlakken en een sierrand met bladeren en dateert rond 1600 (cat.nr. 17). Op de bodem van de andere kom zijn bloemen zichtbaar (cat.nr. 18). Dit stuk is een product van decorateur C in Alkmaar en dateert uit de periode 1609-1612.[45] In de standring van deze kom zijn twee ophanggaten aanwezig (primaire doorboringen) en de achterzijde is sterk beroet.
De koppen kunnen worden ingedeeld in drie typen. De r-kop-2, het standaardtype gedurende het grootste deel van de 16de en 17de eeuw, is dominant met 29 MAE.[46] De randdiameter van deze koppen ligt tussen de 13 en 16 cm. Vrijwel alle koppen van dit type zijn alleen inwendig geglazuurd. Een uitzondering is een volledig geglazuurd exemplaar dat te hard is gebakken in de oven. Drie koppen zijn inwendig groen geglazuurd, waaronder een exemplaar met geknepen standring. Deze kop dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw. De meeste koppen zijn voorzien van eenvoudige worstoren, twee koppen hebben een toegeknepen lintoor. Horizontale oren zijn niet aanwezig. De tweede groep koppen heeft een afgeronde knik van bodem naar wand, een iets uitgebogen rand en staat op een standring (r-kop-20, cat.nr. 20). Alle vier koppen zijn volledig geglazuurd, twee koppen zijn inwendig deels groen. De twee resterende koppen hebben een scherpe knik van bodem naar wand en zijn voorzien van een lage wand (r-kop-11). Beide zijn inwendig geglazuurd en versierd met slib. In een van deze koppen is een hart en stuk van een vaas zichtbaar (cat.nr. 19). Op basis van de slibversiering kan dit object rond 1600 worden gedateerd.[47]
De overige vormen binnen het roodbakkend aardewerk zijn een deksel (1 MAE), kannen (2 MAE), lekschalen (3 MAE), pispotten (5 MAE), pot (1 MAE, cat.nr. 21), steelkom (1 MAE), testen (6 MAE), vetvanger (1 MAE), kaasvorm (1 MAE, cat.nr. 22) en vuurstolpen (11 MAE). Bij de testen komen zowel ronde als vierkante exemplaren voor. Alles testen zijn ongeglazuurd en inwendig beroet. Negen van de elf vuurstolpen zijn ronde modellen (r-vst-1). Vier van deze ronde stolpen zijn ongeglazuurd, de overige zijn alleen uitwendig geglazuurd. Op een van deze geglazuurde exemplaren is een kamstreekversiering aanwezig. Op de twee halfronde vuurstolpen zijn geen appliques zichtbaar; de zichtbare versiering beperkt zich tot een uitgesneden bovenzijde en een zijrand met duimindrukken.

Het witbakkend aardewerk is goed voor ongeveer 15% van de keramiek (39 MAE). Hierbinnen zijn met name bakpannen (8 MAE), grapen (9 MAE) en koppen (10 MAE) aanwezig. De bakpannen hebben allemaal een kraagrand met afgeplatte bovenzijde (w-bak-5, cat.nr. 28, 29 en 30), zijn groen geglazuurd en beroet. De stelen van de bakpannen zijn, net als bij de roodbakkende bakpannen, volledig toegeknepen. De meeste grapen zijn vrij klein. Onder meer twee witbakkende versies van de r-gra-29 zijn aanwezig, evenals een grape met kraagrand en lage, bolle buik (w-gra-38). De meeste grapen zijn ofwel volledig groen of alleen inwendig groen geglazuurd. Twee exemplaren zijn inwendig geel en uitwendig groen. Één grape heeft een afwijkend model: een wijde grape met een kraagrand, rechte wand en platte bodem (w-gra-36). Deze grape was oorspronkelijk voorzien van een steel. Deze is afgebroken, waarna

45 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.
46 Het MAE voor dit type is bepaald op basis van de bodemfragmenten.
47 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.

de grape nog een tijd lang is gebruikt. Van de tien aanwezige koppen zijn vijf van het type w-kop-2, de witbakkende variant van de r-kop-2. Vier van de vijf zijn inwendig groen, het vijfde exemplaar is inwendig geel. Verder is een geheel groene kop met lage wand (w-kop-7) en een groene bolle kop met uitstaande rand (w-kop-40) aanwezig. Twee bodems van koppen, met een standvlak en een standvoet, zijn beide inwendig bruin (mangaan) en uitwendig groen. De koppen zijn, voor zover kan worden gezien, voorzien van geknepen lintoren.
Overige vormen binnen het witbakkend aardewerk zijn een deksel (1 MAE, cat.nr. 31), kannen (2 MAE), kandelaar (1 MAE), een kom (1 MAE) en vuurstolpen (2 MAE). Een van de vuurstolpen is een halfrond model met appliques in de vorm van noppen, de andere vuurstolp is onversierd.

De vondsten van majolica zijn zeer beperkt: de scherven van slechts 7 MAE is gevonden in de sloot. Het meest bijzonder is een miniatuur kannetje met blauwe beschildering (m-kan-1, cat.nr. 36). De overige fragmenten zijn waarschijnlijk alle afkomstig van borden. Diverse versieringsmotieven komen voor, waaronder een bord met een grote rozet op de spiegel (cat. nr. 35), grote blauwe bloemen op de vlag en een gestileerd schaakbordmotief. Ten minste twee borden zijn geschilderd naar Italiaans voorbeeld, namelijk een bord met bladeren in blauw (naar Ligurisch wit en blauw) en een bord met een aigretterand (naar Compendiario).

Het Werra-aardewerk omvat minimaal acht objecten, waarvan vijf borden, twee kommen en een kop. Voor drie borden kan iets worden gezegd over de afbeelding op de spiegel. Een van de borden, het meest complete exemplaar, kan worden toegeschreven aan de Werra-bakkerij in Enkhuizen (cat.nr. 24).[48] Deze pottenbakkerij was actief tussen 1602 en 1613.[49] Op de spiegel van het bord is een vogel op een tak afgebeeld met daarboven het jaartal 1608. Twee andere exemplaren zijn zeer waarschijnlijk in Noord-Duitsland gemaakt, namelijk een stuk met de arm en kraag van een manfiguur (cat.nr. 25) en een bord met florale motieven (cat.nr. 23). Dit laatste bord dateert waarschijnlijk vóór 1595.[50] Van een van de kommen is ongeveer de helft terug gevonden (cat.nr. 26). Ook dit object is waarschijnlijk gemaakt in Enkhuizen in het begin van de 17de eeuw.[51]
Uit het Werra-gebied komt verder een fragment van een grote bierpul (humpe) van rood aardewerk met donkerbruin glazuur (cat.nr. 27). Vondsten van dergelijke pullen zijn zeer zeldzaam in Nederland.[52]

Afb. 82 Een compleet potje van Weser-aardewerk. Hoogte: 8,5 cm.

Het Weser-aardewerk, zeker afkomstig uit Noord-Duitsland, is goed voor minimaal tien exemplaren. Ten minste drie borden zijn aanwezig, waaronder een kapot gevroren bord met het karakteristieke bibbermotief en een rozet-achtig motief op de spiegel (cat.nr. 32). Een grote kom is een nieuw

48 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.
49 Clevis/Van Gangelen 2009; Bruijn *et al.* 1992.
50 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.
51 Determinatie met dank aan Sjek Venhuis.
52 Clevis/Van Gangelen 2009, 32, 34.

type binnen het Deventer-systeem (cat.nr. 33). De kom wijkt af van het gebruikelijke type kom van Weser-aardewerk (we-kom-1) doordat de wand van het object recht is, in plaats van voorzien van een scherpe knik. Twee gesloten vormen zijn aanwezig, namelijk een randfragment van een kleine kan en een compleet klein potje (afb. 82 en cat.nr. 34). De buik van dit potje is versierd met een radstempel en groene en rode strepen. Goed zichtbaar is dat het rozebakkende aardewerk aan de buitenzijde deels is voorzien van een witte sliblaag, zodat het glazuur hier een gele in plaats lichtbruine kleur heeft.

Uit Denemarken komt een randfragment van een zwarte jydepot (cat.nr. 2). Aan de binnenzijde is het oppervlakte van de pot gepolijst. Op het fragment is de aanzet van een afgebroken oor zichtbaar.

Ten slotte zijn vijf fragmenten van Italiaans tinglazuuraardewerk uit de sloot afkomstig. Een groot fragment heeft toebehoord aan een grote voetkom uit de productieplaats Montelupo (cat.nr. 37). De kom was voorzien van een veelkleurige beschildering met blauw, groen, geel, oker en rood. De overige fragmenten zijn afkomstig van borden of kommen van Berretino-faience uit Ligurië.

Het is interessant om de samenstelling van dit vondstcomplex te vergelijken met andere complexen uit West-Friesland uit dezelfde periode. In Hoorn is in 2011 een hoeveelheid keramiek verzameld uit een ophogingslaag die waarschijnlijk tussen 1611 en 1615 is opgeworpen.[53] In de eerste plaats valt op dat in het complex uit Hoorn nauwelijks Noord-Hollands slibaardewerk is gevonden. Daarentegen omvat het vondstmateriaal veel meer importkeramiek dan het vondstcomplex uit de sloot aan de Bangert, waaronder enkele stukken Iberisch aardewerk, Spaanse majolica, Portugese faience en vroeg Chinees porselein. De hoeveelheid Italiaans tinglazuuraardewerk is opvallend groot met ruim 10% van het aantal fragmenten.
In 2012 is in Medemblik een grote hoeveelheid keramiek verzameld uit een ophogingspakket dat is opgebracht in 1607.[54] Ook in het geval van dit vondstcomplex is de importkeramiek divers en talrijk. Het Italiaanse tinglazuuraardewerk is goed voor bijna 13% van het MAE. Ook de hoeveelheid Weser-aardewerk is opvallend, namelijk maar liefst 10,4% van het MAE. Daarnaast is Iberisch aardewerk, Werra-aardewerk, Hafner-aardewerk, Spaanse majolica en Chinees porselein gevonden.

53 Gerritsen 2012, 37-43.
54 Schrickx 2013.

1

1a. 348-56-C15
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. s2-kan-32
2b. bolle kan met schouder overgaand in hoge hals met geribbelde kraagrand, op standvlak
3. 1590-1610
4. 12,5 / 16,5
5a. steengoed met glazuur
5b. zoutglazuur en ijzerengobe
5c. appliques: baardman en medaillon met wapen Friesland
6a. standvlak
6b. lintoor, verticaal
6c.
7. kan, baardmankruik
8. Duitsland, Frechen
9.

2

1a. 348-56-C14
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. jy-gra-
2b. bolle grape met licht uitgebogen verdikte rand
3. 1550-1650
4. - / -
5a. jydepotaardewerk
5b. inwendig gepolijst
5c.
6a. poten (ontbreken)
6b. twee worstoren (ontbreken)
6c. beroet
7. grape
8. Denemarken
9.

3

1a. 348-56-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-bor-1
2b. bord met uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
3. 1500-1550
4. 29 / -
5a. roodbakkend aardewerk (sgrafitto-aardewerk)
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. ingekraste versiering: geometrisch
6a. drie standlobben (ontbreken)
6b.
6c. onderkant sterk beroet
7. bord
8. Nederland
9.

4

1a. 348-59-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-bor-6
2b. bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
3. 1575-1650
4. 27 / 5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur, op spiegel witte slib met koperoxide
5c.
6a. drie standlobben
6b.
6c.
7. bord
8. Nederland
9.

5

1a. 348-64-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-bor-6
2b. bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
3. 1603-1610
4. 40 / -
5a. roodbakkend aardewerk (Noord-Hollands slibaardewerk)
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. ringeloorversiering, accenten in koperoxide, ornamentbanden
6a. drie standlobben (ontbreken)
6b.
6c.
7. bord
8. Alkmaar
9.

6

1a. 348-54-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-bor-6
2b. bord met holle spiegel en platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
3. 1550-1600
4. 29 / 5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, bogen op spiegel
6a. drie standlobben
6b.
6c.
7. bord
8. Nederland
9.

7

1a. 348-59-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-8
2b. grape met afgeronde buikknik en kraagrand met dekselgeul
3. 1550-1625
4. 27 / 20,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. waarschijnlijk twee worstoren
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

8

1a. 348-57-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-8
2b. grape met bolle buik en kraagrand, met dekselgeul
3. 1550-1600
4. 30 / 25
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur met mangaan, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. twee worstoren
6c. tuit
7. grape/roompot
8. Nederland
9.

9

1a. 348-56-C06
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-19
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbel op halsaanzet
3. 1550-1625
4. 14 / 13
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor
6c. schenklip, uitwendig beroet, poot afgebroken: breuk beroet
7. grape
8. Nederland
9.

10

1a. 348-56-C05
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-29
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbel op schouder
3. 1550-1600
4. 14 / 12
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor
6c. schenklip, uitwendig beroet
7. grape
8. Nederland
9.

11

1a. 348-56-C07
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-29
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbel op schouder
3. 1550-1625
4. 15 / 13
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor? (ontbreekt)
6c. schenklip?
7. grape
8. Nederland
9.

12

1a. 348-56-C04
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-33
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbels op schouder
3. 1575-1625
4. 18 / 16
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor
6c. schenklip
7. grape
8. Nederland
9.

13

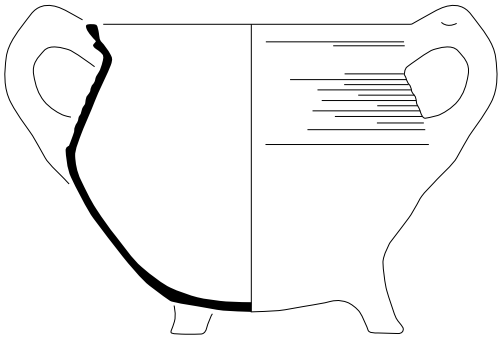
1a. 348-56-C03
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-34
2b. grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul, ribbel op schouder
3. 1550-1600
4. 21 / 18
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. poten
6b. twee worstoren
6c. beroet
7. grape
8. Nederland
9.

14

1a. 348-56-C09
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-34
2b. grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul, ribbel op schouder
3. 1550-1600
4. 24,5 / 20
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. poten
6b. twee worstoren
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

15

1a. 348-56-C10
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-34
2b. grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul, ribbel op schouder
3. 1550-1600
4. 20 / -
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. poten (ontbreken)
6b. twee worstoren
6c. beroet
7. grape
8. Nederland
9.

16

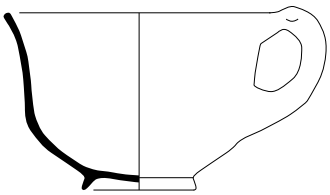
1a. 348-56-C11
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-gra-54
2b. grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul, ribbels op schouder
3. 1575-1625
4. 20 / 17
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. poten
6b. twee worstoren
6c. beroet
7. grape
8. Nederland
9.

17

1a. 348-55-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-kom-58
2b. kom met platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op standring
3. 1590-1610
4. 29 / 11,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur
5c. ringeloorversiering, accenten in koperoxide, kabelrand, bladerrand en geometrische motieven
6a. standring
6b.
6c.
7. kom
8. Noord-Holland
9.

18

1a. 348-56-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-kom-
2b.
3. 1609-1612
4. 29 / 11,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur
5c. ringeloorversiering, accenten in koperoxide, bladerrand en geometrische motieven
6a. standring
6b.
6c. twee gaten in standring (primair), onderzijde beroet
7. kom
8. Alkmaar
9.

19

1a. 348-54-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-kop-11
2b. kop met scherpe knik bodem-wand lage uitgebogen wand, op standring
3. 1590-1610
4. 14 / 5,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur
5c. ringeloorversiering, accenten in koperoxide, hart en vaas
6a. standring
6b. tenminste één worstoor (horizontaal)
6c.
7. kop
8. Noord-Holland
9.

20

1a. 348-56-C12
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-kop-20
2b. kop met afgeronde knik bodem-wand, hoge uitgebogen wand, op standring
3. 1575-1625
4. 14,5 / 9,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur
5c. standring
6a. één worstoor
6b.
6c.
7. kop
8. Nederland
9.

21

1a. 348-56-C08
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-pot-12
2b. pot met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul, op standring
3. 1575-1625
4. 17,5 / 12
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig vlekken
5c.
6a. standring
6b. twee worstoren
6c.
7. pot
8. Nederland
9.

22

1a. 348-50-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. r-vor-4
2b. vorm met omgeslagen rand, op lobvoeten
3. 1600-1675
4. 18,5 / 8,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur en witte slib
5c.
6a. drie standlobben
6b.
6c.
7. vorm, kaasvorm
8. Noord-Holland
9.

23

1a. 348-52-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. wa-bor-1
2b. bord met verdikte rand, op standvlak
3. 1580-1595
4. 23,5 / 4,5
5a. werra-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, accenten in koperoxide, bladmotieven
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Noord-Duitsland (Werra-gebied)
9.

24

1a. 348-56-C16
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. wa-bor-1
2b. bord met verdikte rand, op standvlak
3. 1608
4. 34 / 5,5
5a. werra-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, accenten in koperoxide, concentrische cirkels, ornamentband en vogel op tak
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Enkhuizen
9. Clevis/Van Gangelen 2009; Bruijn et al. 1992.

1:2

1:2

25

1a. 348-50-C03
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. wa-bor-
2b.
3. 1580-1620
4. - / -
5a. werra-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering met sgrafitto, accenten in koperoxide, manfiguur
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Noord-Duitsland (Werra-gebied)
9.

26

1a. 348-56-C17
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. wa-kom-2
2b. kom met verdikte rand, op standvlak
3. 1602-1613
4. 20 / 6
5a. werra-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, accenten in koperoxide, ornamentbanden, plantmotief
6a. standvlak
6b.
6c.
7. kom
8. Enkhuizen
9. Clevis/Van Gangelen 2009; Bruijn et al. 1992.

27

1a. 348-51-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. wa-bek-
2b.
3. 1580-1620
4. - / -
5a. werra-aardewerk?
5b. loodglazuur
5c. radstempel
6a.
6b.
6c.
7. beker, bierpul
8. Noord-Duitsland
9. Clevis/Van Gangelen 2009, 32, 34.

28

1a. 348-54-C03
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. w-bak-5
2b. bakpan met manchetrand
3. 1575-1625
4. 21 / 5
5a. witbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur en koperoxide
5c.
6a.
6b. toegeknepen steel
6c. schenklip, beroet
7. bakpan
8. Nederland
9.

29

1a. 348-54-C04
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. w-bak-5
2b. bakpan met manchetrand
3. 1575-1625
4. 25,5 / 6,5
5a. witbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur en koperoxide
5c.
6a.
6b. toegeknepen steel
6c. schenklip, beroet
7. bakpan
8. Nederland
9.

30

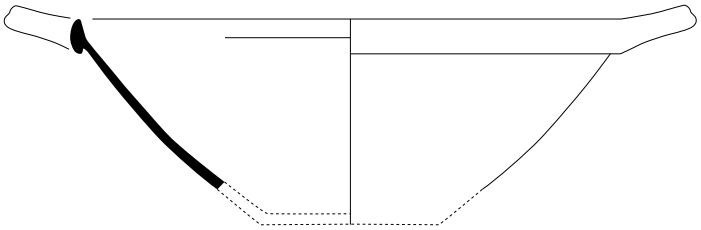
1a. 348-56-C13
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. w-bak-5
2b. bakpan met manchetrand
3. 1575-1625
4. 25 / 6
5a. witbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur en koperoxide
5c.
6a.
6b. toegeknepen steel
6c. schenklip, beroet
7. bakpan
8. Nederland
9.

1:2

31

1a. 348-50-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. w-dek-5
2b. bol deksel met afgeronde rand en knop
3. 1575-1625
4. 8 / 3,5
5a. witbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur en koperoxide
5c.
6a.
6b. knop
6c.
7. deksel
8. Nederland
9.

32

1a. 348-55-C04
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. we-bor-1
2b. diep bord met verdikte rand, op standvlak
3. 1580-1625
4. 22 / 4,5
5a. weser-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, bibbermotief en concentrische cirkels
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Noord-Duitsland (Weser-gebied)
9.

33

1a. 348-56-C19
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. we-kom-2
2b. diepe kom met verdikte rand, op standvlak
3. 1580-1625
4. 30 / -
5a. weser-aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, bibbermotief en concentrische cirkels
6a. standvlak (ontbreekt)
6b. twee lintoren (horizontaal)
6c.
7. kom
8. Noord-Duitsland (Weser-gebied)
9.

1:2

1:2

34

1a. 348-56-C18
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. we-pot-1
2b. bolle pot met kraagrand, op standvoet
3. 1580-1625
4. 9 / 8,5
5a. weser-aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig voorzien van witte slib
5c. slibversiering, rode en groene strepen, radstempel
6a. standvoet
6b. lintoor
6c.
7. pot
8. Noord-Duitsland (Weser-gebied)
9.

35

1a. 348-51-C01
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. m-bor-5
2b. afgerond bord met uitgebogen rand, op standring
3. 1575-1625
4. 20 / 3,5
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. beschildering in blauw en geel: rozet en ornamentband
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. West-Nederland
9.

36

1a. 348-54-C05
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. m-kan-1
2b. bolle kan met schouder overgaand in rechte hals, op standvoet
3. 1575-1625
4. 4,5 / 6
5a. majolica
5b. tinglazuur
5c. beschildering in blauw: plantmotief
6a. standvoet
6b. lintoor
6c.
7. kan, miniatuur
8. West-Nederland
9.

1:2

37

1a. 348-55-C02
1b. Slootvulling (1575-1615)
2a. i-kom-3
2b. diepe kom met uitgebogen rand, op hoge standring
3. 1550-1600
4. - / -
5a. Italiaans tinglazuuraardewerk
5b. tinglazuur
5c. polychrome beschildering: bladmotieven en concentrische cirkels
6a. hoge standring (ontbreekt)
6b.
6c.
7. kom, voetkom
8. Italië, Montelupo
9.

Metaal

Uit de sloot zijn in totaal 38 objecten van metaal verzameld. Het meest bijzonder zijn drie miniatuurobjecten van lood/tin, oftewel kinderspeelgoed. Twee fragmenten van een stoel, de zitting en leuning, zijn los van elkaar gevonden, maar waarschijnlijk afkomstig van hetzelfde object (afb. 83.1). Twee soortgelijke miniatuurstoeltjes zijn gevonden bij opgravingen in Enkhuizen.[55] Een miniatuur schuimspaan is prachtig versierd (afb. 83.2). Hiernaast is een kleine treeft, een rooster voor het braden van vlees en vis, gevonden (afb. 83.3).

Negen objecten behoren tot de groep kledingaccessoires. Voor het sluiten van kleding zijn twee versierde knopen, gemaakt van tin en messing, en drie eenvoudige messing kledingoogjes (afb. 83.4). Twee versierde hangertjes of bedeltjes van lood/tin waren waarschijnlijk bedoeld om op kledingstukken te bevestigen (afb. 83.5). Diverse identieke hangertjes zijn gevonden in een laat 16de-eeuwse ophogingslaag in Enkhuizen.[56] Een D-vormige gesp en riemtong met een leeuwenkop (afb. 83.6) waren bevestigd aan een leren riem.

Slechts vier koperen munten zijn uit de sloot afkomstig, waaronder twee duiten (Holland en vermoedelijk Gelderland). De andere munten zijn meer waardevol, namelijk een statenoord uit Zeeland met wapenschild en buste van Philips II (afb. 83.7) en een oord van Holland.

De overige metaalvondsten zijn een ijzeren bijl, het ijzeren lemmet van een mes (afb. 83.8), twee messing vingerhoeden, een loden netverzwaring, glas-in-lood strips, een loden kogel en twee lakenloden.

Overige

De lange zijde van een grote rode baksteen (29x14x6,5) is voorzien van een geslepen profiel (afb. 84). Waarschijnlijk is het onderdeel van de druiplijst van een gevel, waarbij het halfronde geultje zich aan de onderzijde bevond. Het is goed mogelijk dat de geprofileerde steen afkomstig is van een gebouw van klooster Nieuwlicht of Bethlehem.

Eveneens van baksteen is een geslepen ovalen object, met over het midden een verdiept geultje (afb. 85). Vermoedelijk was de steen op deze locatie omwikkeld met een touw en functioneerde het object als netverzwaring.

Van glas zijn vier fragmenten vensterglas van glas-in-lood ramen, waaronder een stuk van een rechthoekig ruitje van 4 cm breed en minimaal 6,5 cm lang en een stuk van een ruit met een halfronde zijde (ca. 11,5 cm breed). Het verzamelde gebruiksglas bestaat onder meer uit drie bodems van lange, dunne pasglazen (afb. 86). De stam van een van de pasglazen heeft een diameter van 3 cm. Verder is de bodem van een vierkante kelderfles (5 bij 5 cm) en een fragment van een beker met witte glasdraden (vetro-a-fili) aanwezig.

De vondsten van leer omvatten ten minste drie schoenen, waaronder twee muilen (Goubitz type 105). Een van de muilen heeft een versierd voorblad en aan de binnenzijde is stiksel van de voering aanwezig (afb. 87). Verder is een versierd hielstuk van een veterschoen aanwezig (Goubitz 130).

Van hout zijn een eenvoudige draaiklem van een deur (naaldhout, afb. 88) en een lange bewerkte stok met spijkers, vermoedelijk de steel van een werktuig.

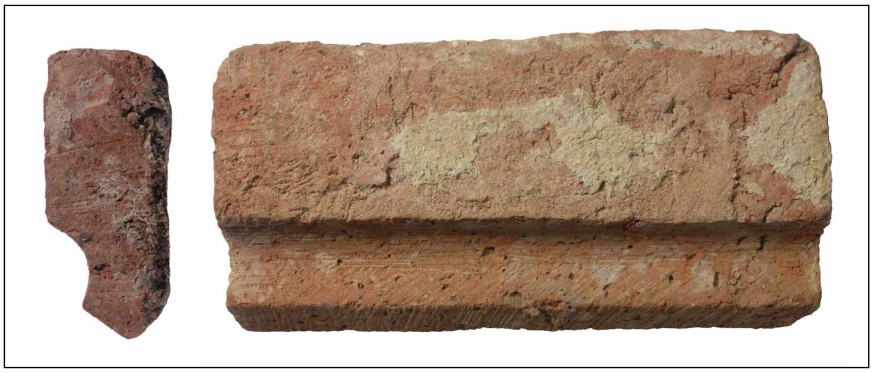
Tot slot is een fragment van een natuurstenen slijpsteen noemenswaardig (afb. 89).

55 Opgraving Molenweg: Duijn 2011, 75. Het tweede stoeltje is gevonden bij de opgraving Vijzeltuin in 2011 en nog niet gepubliceerd.

56 Duijn 2011, 74.

Afb. 83 Metalen voorwerpen uit de slootvulling, 1575-1615
1. Miniatuur stoel van lood/tin (55-M02 en 57-M01). Schaal 1:1.
2. Miniatuur schuimspaan van lood/tin (51-M01). Schaal 1:1.
3. Miniatuur treeft van lood/tin (56-M01). Schaal 1:1.
4. Drie kledingoogjes van messing (57-M02). Schaal 1:1.
5. Hanger of bedeltje van lood/tin (57-M03). Schaal 1:1.
6. Gesp en riemtong met een leeuwenkop van lood/tin (55-M03). Schaal 1:1.
7. Statenoord uit Zeeland met wapenschild en buste van Philips II (57-M04). Schaal 2:1.
8. Lemmet van een mes van ijzer (55-M01). Schaal 1:2.

Afb. 84 Een grote baksteen met een geslepen profiel. Schaal 1:4.

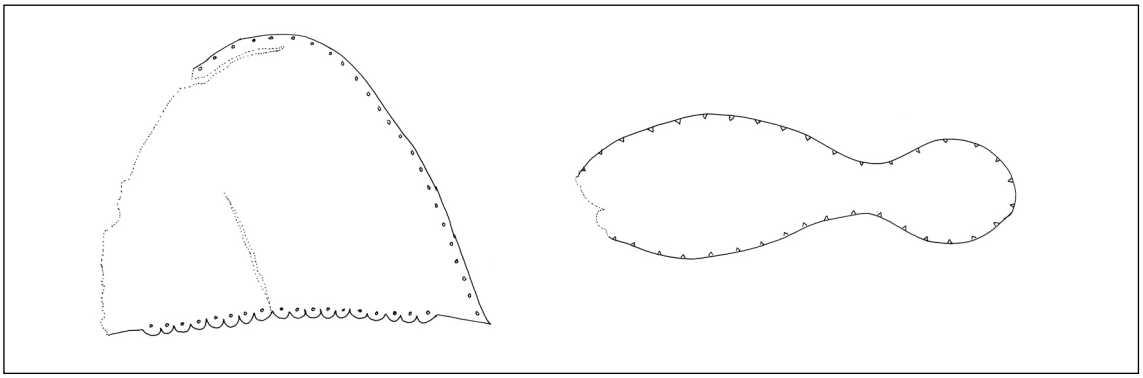
Afb. 85 Een geslepen baksteen, vermoedelijk netverzwaring. Schaal 1:4.

Afb. 86 Een compleet pasglas in de collectie van het Rijksmuseum. Uit de slootvulling zijn drie bodems van soortgelijke pasglazen afkomstig.

Afb. 88 Een draaiklem van een deur. Schaal 1:2.

Afb. 87 Tekening van een muil met versierd voorblad. Schaal 1:4.

Afb. 89 Fragment van een slijpsteen van natuursteen. Schaal 1:2.

6.2 Afval van de bewoners van de boerderij (1615-1870)

Drie vondstcomplexen en een hoeveelheid losse vondsten dateren uit de bestaansperiode van de boerderij tussen omstreeks 1615 en 1870. Dit vondstmateriaal is afval van de bewoners van de boerderij en geeft informatie over het consumptiepatroon van deze mensen.

6.2.1 Afvalkuil S59 (1640-1660)

Uit de afvalkuil zijn in totaal 175 fragmenten keramiek verzameld, die samen goed zijn voor 77 MAE (afb. 90 en 91).[57] Het materiaal toont een duidelijke samenhang: een redelijke hoeveelheid (archeologisch) complete objecten is aanwezig. Het aardewerk dateert uit de periode 1640-1660.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	4	1	1,3
roodbakkend aardewerk (r)	128	55	71,4
witbakkend aardewerk (w)	21	9	11,7
weser aardewerk (we)	4	2	2,6
majolica (m)	9	7	9,1
faience (f)	9	3	3,9
totaal	175	77	100

Afb. 90 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvalkuil S59.

Het steengoed omvat slechts enkele scherven, afkomstig van minimaal één kan. De kan is onversierd en dateert waarschijnlijk uit de 16de eeuw.
Het kookgerei van roodbakkend aardewerk omvat bakpannen (5 MAE) en grapen (18 MAE). Twee bakpannen hebben een vrij forse kraagrand (tussen type 4 en 6 in). Een ander exemplaar heeft een verdikte rand met platte bovenzijde (r-bak-35). De meeste grapen zijn van het r-gra-33, een kleine grape met onverdikte uitstaande rand, scherpe buikknik, ribbels op de schouder, een worstoor en schenklip (cat.nr. 40 en 41). De randdiameter van deze grapen ligt tussen de 12 en 14 cm. De grapen zijn alleen inwendig geglazuurd, met uitwendig alleen een glazuurplek onder de schenklip. Ten minste zeven grapen zijn voorzien van een kraagrand, waaronder drie van het type r-gra-34. Een andere grape heeft een kraagrand, scherpe buikknik en fijne ribbels op de schouder (r-gra-54, cat.nr. 43). Een vrijwel complete grape met twee oren is geheel geglazuurd (r-gra-62, cat.nr. 44). Het glazuur heeft een oranje/gele kleur en bevat bruine spikkels. Deze grapen met kraagrand zijn groter dan de voornoemde grapen van type r-gra-33. De worstoren van het merendeel van de grapen zijn aan de bovenzijde enigszins toegeknepen. Drie grapen zijn voorzien van een steel, waaronder een grape met afgeronde buikknik en onverdikte rand aanwezig (r-gra-119). De steel van deze grape is op een zeker moment afgebroken, waarna de grape in gebruik is gebleven. De twee andere grapen hebben een steile wand, waaronder een grote grape (diameter 27 cm) met omgeslagen rand en dekselgeul (r-gra-53, cat.nr. 42). Ook deze grape is in gebruik gebleven nadat de steel was afgebroken. Verder is de bovenzijde van vermoedelijk een grote grape (maar misschien wel een pot) aanwezig die inwendig ongeglazuurd is. De binnenzijde is voorzien van een aanslag, vermoedelijk van as, wat doet vermoeden dat het object is gebruikt als aspot.

57 V61.

Van de vijf aanwezige borden zijn twee van het type r-bor-6. Beide borden hebben een groene spiegel. Een klein bord op een standring is helemaal compleet (cat.nr. 38). Een klein fragment van een spiegel is rijk versierd met slib en behoort tot het Noord-Hollands slibaardewerk. Ook een grote kom is versierd met slib: in- en uitwendig is op de rand een kabelrand aanwezig, inwendig zijn onder meer concentrische cirkels aangebracht (r-kom-36). Een tweede kom is een diepe versie van de r-bor-6 en is inwendig groen (r-kom-58). Van de acht koppen zijn drie van het standaardtype r-kop-2 (cat.nr. 45 en 46). Vrijwel alle koppen zijn alleen inwendig geglazuurd.
Overige vormen zijn een grote deksel (cat.nr. 39), een ongeglazuurde komfoor, pispotten (2 MAE), vierkante ongeglazuurde testje (3 MAE), kaasvormen (3 MAE) en ronde vuurstolpen (3 MAE). Bij de kaasvormen is een klein exemplaar redelijk compleet (cat.nr. 47). De andere twee kaasvormen zijn een slag groter: zij hebben een randdiameter van 31/32 cm. Zoals gebruikelijk zijn de kaasvormen inwendig geel geglazuurd en voorzien van een gat in de bodem. Een van de vuurstolpen is bijna compleet (cat.nr. 48). Het is een klein, eenvoudig object dat uitwendig is geglazuurd. Aan beroete breuken is af te leiden dat op een zeker moment een stuk uit de vuurstolp is gebroken, waarna het object nog is gebruikt. De andere vuurstolpen zijn uitwendig voorzien van glazuur en onversierd.

Van witbakkend aardewerk zijn onder meer een bakpan (w-bak-5), groene grapen (2 MAE), geheel groene lekschaal en een onversierde vuurstolp. Minimaal twee koppen zijn verder aanwezig. Een grape met veelhoekige wand is een nieuw type (cat.nr. 49).
De Nederlande majolica bestaat uit ten minste zes borden en een fragment van vermoedelijk een mosterdpot. Een van de borden is compleet (m-bor-3, cat.nr. 50). De grote schotel is op de vlag en spiegel voorzien van een blauwe beschildering met Chinese figuren in een landschap. Op de achterzijde zijn de initialen (AG) van de schilder aanwezig. Twee andere borden hebben een polychrome beschildering met bloemmotieven (cat.nr. 51 en 52). De overige borden hebben een blauwe beschildering, waaronder een bord met kabelrand en simpele tulp op de spiegel.
Slechts drie stukken faience zijn aanwezig, waaronder een bord (f-bor-8) met blauwe beschildering die is geïnspireerd op Chinees porselein.
Het geïmporteerde aardewerk beperkt zich tot minimaal twee borden van Weser-aardewerk.

typecode	MAE
s2-kan-	1
r-bak-5	1
r-bak-6	3
r-bak-35	1
r-bor-6	2
r-bor-11	1
r-bor-	2
r-dek-38	1
r-gra-33	6
r-gra-34	3
r-gra-53	1
r-gra-54	1
r-gra-62	1
r-gra-119	1
r-gra-	5
r-kmf-	1
r-kom-36	1
r-kom-58	1
r-kom-	1
r-kop-2	3
r-kop-20	1
r-kop-	4
r-pis-5	1
r-pis-	1
r-pot-	1
r-tes-	3
r-vor-4	3
r-vst-1	2
r-vst-9	1
r-	2
w-bak-5	2
w-gra-58	1
w-gra	2
w-kop-	2
w-lek-6	1
w-vst-	1
we-bor-1	2
m-bor-3	2
m-bor-6	1
m-bor-	3
m-mos-	1
f-bor-8	1
f-bor-	1
f-	1
totaal	**77**

Afb. 91 Inventarisatielijst afvalkuil S59.

Uit de afvalkuil zijn 24 fragmenten van tabakspijpen aangetroffen, die een minimum van negen stuks vertegenwoordigen. De pijpen dateren uit de periode rond 1650. Alle pijpen zijn ongemerkt en behoren tot de goedkoopste in hun soort. Op één uitzondering na zijn alle exemplaren aan de voorzijde van de ketelopening voorzien van een radering. De productieplaats van de kleipijpen is onbekend.[58]

Uit de afvalkuil komen 17 fragmenten vensterglas, waaronder een rechthoekig ruitje (7,5 cm breed) en een driehoekig ruitje met ronde zijden (circa 7 bij 8 cm). Uit de kuil is verder een fraaie messing riemverdeler afkomstig (afb. 92).

Afb. 92 Een messing riemverdeler. Niet op schaal.

58 Informatie van Jan van Oostveen, zie ook bijlage 12.

38

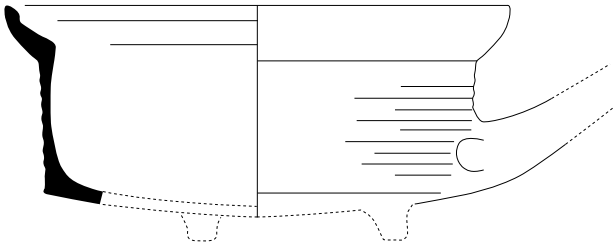
1a. 348-61-C10
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-bor-18
2b. bord met holle spiegel en naar buiten geknikte platte vlag met van buiten aangedrukte rand, op standring
3. 1625-1675
4. 18,5 / 4,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c.
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Nederland
9.

39

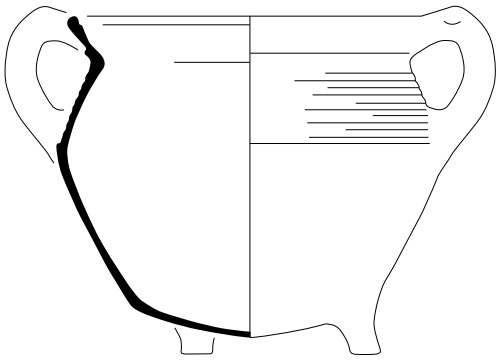
1a. 348-61-C11
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-dek-38
2b. bol deksel met platte rand en knop
3. 1625-1675
4. 23,5 / 6,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c.
6a.
6b. knop
6c. inwendig beroet
7. deksel
8. Nederland
9.

40

1a. 348-61-C02
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-gra-33
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbels op schouder
3. 1625-1675
4. 14 / 14
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plek onder schenklip
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor (toegeknepen)
6c. schenklip, beroet
7. grape
8. Nederland
9.

41

1a. 348-61-C03
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-gra-33
2b. grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand zonder dekselgeul, ribbels op schouder
3. 1625-1675
4. 12,5 / 11
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plek onder schenklip
5c.
6a. drie poten
6b. één worstoor (toegeknepen)
6c. schenklip, beroet
7. grape
8. Nederland
9.

42

1a. 348-61-C09
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-gra-53
2b. wijde grape met knik bodem-wand en afgeronde kraagrand met dekselgeul
3. 1650-1700
4. 27 / -
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur
5c.
6a. drie poten (ontbreken)
6b. massieve steel (deels afgebroken, breuk beroet)
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

43

1a. 348-61-C04
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-gra-54
2b. grape met scherpe buikknik en hoge kraagrand met dekselgeul, ribbels op schouder
3. 1625-1675
4. 20,5 / 18
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig plekken
5c.
6a. drie poten
6b. twee worstoren (toegeknepen)
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

44

1a. 348-61-C01
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-gra-62
2b. grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul
3. 1625-1675
4. 20,5 / 20,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. loodglazuur met ijzerspikkels
5c.
6a. drie poten
6b. twee worstoor (toegeknepen)
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

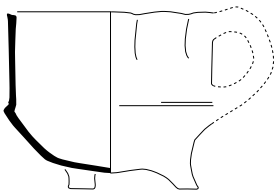
45

1a. 348-61-C07
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-kop-2
2b. kop met scherpe knik bodem-wand en steile wand, op standring
3. 1600-1675
4. 14,5 / 8
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur
5c.
6a. standring
6b. twee worstoren (toegeknepen)
6c.
7. kop
8. Nederland
9.

46

1a. 348-61-C08
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-kop-2
2b. kop met scherpe knik bodem-wand en steile wand, op standring
3. 1600-1675
4. 13,5 / 8,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur
5c.
6a. standring
6b. één worstoor (toegeknepen)
6c.
7. kop
8. Nederland
9.

47

1a. 348-61-C06
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-vor-4
2b. vorm met omgeslagen rand, op lobvoeten
3. 1600-1675
4. 21 / 11
5a. roodbakkend aardewerk
5b. inwendig loodglazuur en witte slib
5c.
6a. drie standlobben
6b.
6c.
7. vorm, kaasvorm
8. Nederland
9.

48

1a. 348-61-C05
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. r-vst-9
2b. ronde vuurstolp met kraagrand
3. 1600-1700
4. 27 / 20
5a. roodbakkend aardewerk
5b. uitwendig loodglazuur
5c.
6a.
6b. worstoor
6c. twee luchtgaten, inwendig en breuk beroet
7. vuurstolp
8. Nederland
9.

49

1a. 348-61-C14
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. w-gra-58
2b. veelhoekige kop met scherpe knik bodem-wand en steile wand, op poten
3. 1600-1675
4. 11,5 / 9,5
5a. witbakkend aardewerk
5b. loodglazuur
5c.
6a. drie poten
6b. oor (afgebroken)
6c.
7. grape
8. Nederland
9.

50

1a. 348-61-C15
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. m-bor-3
2b. bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
3. 1625-1675
4. 33 / 6
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. beschildering in blauw: Chinese figuren in tuin
6a. standring
6b.
6c. letters AG op achterzijde
7. bord
8. West-Nederland
9.

51

1a. 348-61-C12
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. m-bor-6
2b. bord met vlakke spiegel, scherpe knik spiegel-vlag en smalle uitgebogen rand, op standring
3. 1625-1650
4. 20 / 3
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering: florale motieven
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Harlingen?
9.

52

1a. 348-61-C13
1b. Afvalkuil S59 (1640-1660)
2a. m-bor-
2b.
3. 1625-1650
4. - / -
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering: florale motieven
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Harlingen?
9.

6.2.2 Afvalplek S27 (1675-1700)

Uit de afvalplek is een kleine hoeveelheid keramiek verzameld, namelijk 248 scherven of 42 MAE (afb. 93 en 94).[59] De keramiek dateert uit de laatste kwart van de 17de eeuw en is fragmentarisch.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
roodbakkend aardewerk (r)	169	23	56,1
witbakkend aardewerk (w)	27	5	12,2
majolica (m)	30	8	19,5
faience (f)	20	4	9,8
italiaanse majolica/faience (i)	1	1	2,4
totaal	247	41	100

Afb. 93 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvalplek S27.

Het roodbakkend aardewerk omvat met name bakpannen (7 MAE) en grapen (5 MAE). De bakpannen hebben een hoge kraagrand en massieve steel (r-bak-6 en -12) en zijn waarschijnlijk in Bergen op Zoom gemaakt. Vier van de vijf grapen zijn wijde exemplaren met een steile wand en scherpe knik naar de bodem (r-gra-46, -47 en -65). Een van deze grapen heeft een sluitrand (r-gra-65). Daarnaast is een grape met afgeronde buikknik en onverdikte rand aanwezig (r-gra-119). Overige vormen zijn borden (2 MAE), waaronder een bord uit het Nederrijns gebied, een deksel, een kop, een steelkom (r-stk-2), vierkante test en kaasvorm (r-vor-4). Van witbakkend aardewerk zijn onder meer een geheel groene grape (w-gra-7) en twee koppen, waaronder een w-kop-3.

De majolica is ten opzichte van de faience in de meerderheid. Vier borden dateren uit de late 17de eeuw, waaronder twee borden met sierornamenten op de vlag (cat.nr. 53 en 54). Beide borden zijn vermoedelijk in Friesland gemaakt. De vier andere borden dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw, waaronder twee vrijwel complete borden die duidelijk een set vormen (cat.nr. 55 en 56). De borden zijn polychroom beschilderd en voorzien van hetzelfde zigzag-motief op de vlag. De beschildering op de spiegel is losjes geïnspireerd op Chinees kraakporselein en toont een eend en een vogel in een landschap. De borden zijn waarschijnlijk in Harlingen gemaakt in de tweede kwart van de 17de eeuw.[60] De andere twee borden uit de eerste helft van de 17e eeuw zijn op de vlag versierd met een gestileerde aigretterand (imitatie Italiaanse compendiario) en overlappende blauwe en oranje bogen. De Nederlandse faience omvat vier borden, waarvan één volledig wit en drie met een blauwe beschildering. Een van de borden is in feite een schoteltje (f-bor-8).

typecode	MAE
r-bak-6	5
r-bak-12	2
r-bor-	2
r-dek-	1
r-gra-46	2
r-gra-47	1
r-gra-65	1
r-gra-119	1
r-kop-	1
r-stk-2	1
r-tes-	1
r-vor-4	1
r-	4
w-gra-7	1
w-kop-3	1
w-kop-	1
w-	2
m-bor-3	4
m-bor-5	1
m-bor-	3
f-bor-8	1
f-bor-	3
i-plo-3	1
totaal	**41**

Afb. 94 Inventarisatielijst afvalplek S27.

59 V14, V26 en V46.
60 Zie bijvoorbeeld Harlinger Aardewerk Museum 2007, 59.

Het enige stuk importkeramiek is een plooischotel van Italiaanse faience (cat.nr. 57). Op zowel de vlag als spiegel (die grotendeels ontbreekt) is een aigrette-motief aanwezig. De plooischotel behoort tot de Compendiario-faience en is in de eerste helft van de 17de eeuw gemaakt. Slechts één kleipijp is uit afvalplek afkomstig, namelijk een grof ongemerkt exemplaar.

Maar één metaalvondst komt uit de afvalplek, maar dit is wel een bijzonder object: een rinkelbel (afb. 95). Het langwerpige messing object is zowel een rammelaar als bijtring. Rond het afgeronde deel aan de bovenzijde was waarschijnlijk zacht materiaal bevestigd, mogelijk stof, waarop een baby kon bijten. Aan de oogjes daaronder hingen belletjes. Een vrijwel identiek exemplaar bevindt zich in Museum Boijmans Van Beuningen (afb. 96). De messing rinkelbel is een goedkope versie van de zilveren exemplaren die kinderen van de elite in bezit hadden. Een prachtige rinkelbel is afgebeeld op een portret van de Hoornse burger Albert Fransz Sonck en zijn zoon uit 1602, waarschijnlijk geschilderd door Jan Claesz uit Enkhuizen (afb. 97).

Afb. 95 Een rinkelbel van messing.

Afb. 96 Een rinkelbel in de collectie van Museum Boijmans van Beuningen.

Afb. 97 Een portret van de Hoornse burger Albert Fransz Sonck en zijn zoon uit 1602. Collectie Westfries Museum.

53

1a. 348-14/26/46-C01
1b. Afvalplek S27 (1675-1700)
2a. m-bor-3
2b. bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
3. 1675-1725
4. 26 / 4
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. beschildering in blauw; sp: fruit; vlag: ornament
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Friesland?
9.

54

1a. 348-14/26/46-C02
1b. Afvalplek S27 (1675-1700)
2a. m-bor-3
2b. bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
3. 1675-1725
4. ca. 30 / -
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. beschildering in blauw; vlag: palmetten en ossenkoppen
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Friesland?
9.

55

1a. 348-14/26/46-C03
1b. Afvalplek S27 (1675-1700)
2a. m-bor-3
2b. bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
3. 1625-1650
4. 18,5 / 3
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering; sp: Chinese tuin; vlag: zigzag
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Harlingen?
9. Harlinger Aardewerk Museum 2007, 59.

56

1a. 348-14/26/46-C04
1b. Afvalplek S27 (1675-1700)
2a. m-bor-3
2b. bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
3. 1625-1650
4. 19 / -
5a. majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering; sp: Chinese tuin; vlag: zigzag
6a. standring
6b.
6c.
7. bord
8. Harlingen?
9. Harlinger Aardewerk Museum 2007, 59.

57

1a. 348-14/26/46-C05
1b. Afvalplek S27 (1675-1700)
2a. i-plo-3
2b. komvormige plooischotel, vlag en overgang spiegel-vlag geplooid, op standvoet
3. 1600-1650
4. 25 / -
5a. italiaans tinglazuuraardewerk
5b. tinglazuur
5c. beschildering in blauw en oranje: aigretterand
6a. standvoet
6b.
6c.
7. plooischotel
8. Italië
9.

6.2.3 Afvalplek S40 (1800-1870)

Uit de afvalplek is een redelijke hoeveelheid keramiek verzameld, namelijk 174 fragmenten aardewerk of 65 MAE (afb. 98 en 99).[61] Het afval dateert uit de late 18de en 19de eeuw en is waarschijnlijk gedumpt bij de afbraak van de boerderij in 1870. Het materiaal is vrij fragmentarisch.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	10	5	7,7
roodbakkend aardewerk (r)	89	22	33,8
witbakkend aardewerk (w)	22	7	10,8
majolica (m)	5	3	4,6
faience (f)	35	20	30,8
porselein (p)	1	1	1,5
industrieel wit (iw)	12	7	10,8
totaal	174	65	100

Afb. 98 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvalplek S40.

Van steengoed zijn minimaal twee cilindrische mineraalwaterkruiken (s2-fle-4), een 17de-eeuwse kan uit Frechen met applique en twee potten uit het Westerwald (onder ander s2-pot-9).

Het roodbakkend aardewerk omvat met name grof gevormde objecten uit Bergen op Zoom, bijvoorbeeld bakpannen met hoge kraagrand (r-bak-6, 2 MAE), een grape met steile wand en steel (r-gra-51), kachelpannen (3 MAE) en diepe borden op standvlak (r-bor-13, 6 MAE). Dit soort stukken komt algemeen voor in de 19de eeuw. Op drie objecten is het BOZ-rondmerk aanwezig, dat vanaf 1800 werd toegepast. De diepe borden met standvlak variëren in diameter van 27 tot 40 cm. Enkele van deze borden zijn aan de buitenzijde beroet. Andere vormen zijn een deksel met bruin glazuur, een bloempot en grote volledig geglazuurde potten (r-pot-2, 2 MAE).

Van witbakkend aardewerk zijn onder meer vier borden op standvlak uit Frechen in Duitsland. Op het gele oppervlak is een beschildering in bruin aanwezig. De overige stukken van witbakkend aardewerk zijn aan de buitenzijde groen en inwendig geel geglazuurd.

De Nederlandse majolica en faience omvat met name stukken uit de 18de eeuw. Van majolica zijn drie borden uit Friesland, onder meer met een landschap en fruit op de spiegel. De voorstelling op het derde bord is uitgevoerd in paars en geel. De borden dateren uit de tweede helft van de 18de eeuw. De faience omvat met name borden, namelijk minimaal 17 stuks. Bijna alle borden zijn voorzien van een blauwe beschildering; op een enkel stuk is zowel paars als blauw gebruikt. De beschildering is steeds eenvoudig en bestaat met name uit gestileerde florale motieven. Een uitzondering is een bord met Chinees figuur dat is geïnspireerd op het Chinese overgangsporselein. Het meest compleet zijn twee borden met identieke beschildering, namelijk bogen op de vlag en een bloem in blauw en paars op de spiegel (cat.nr. 58 en 59). Noemenswaardig zijn verder enkele fragmenten van een grote schotel (diameter circa 35 cm). Op de rand en spiegel is een eenvoudige versiering aangebracht. De schotel moet enige waarde voor de eigenaar hebben gehad, want in een van de scherven is een klein kramgat aanwezig. Het bord is dus ooit gebroken en vervolgens weer hersteld. Van faience zijn verder een deksel met dubbele rand, een witte kom en mogelijk een overpot.

61 V34.

Uit de 19de eeuw dateren enkele objecten van industrieel wit aardewerk. Twee hebben het formaat van een eetbord, waaronder een bord met reliëfrand en blauwe verfspetters op de rand (iw-bor-11). Een derde bord is een schotel met gevlekte blauwe en groene verf. Verder zijn een deksel met dubbele rand, tonvormige witte kan (iw-kan-6) en twee koppen met drukdecor aanwezig.
Slechts één stuk Chinees porselein is aanwezig, namelijk een kopje met blauwe beschildering uit de 18de eeuw (p-kop-1). Kleipijpen zijn niet gevonden.

Naast de keramiek is de bodem van een dikwandige wijnfles en een hoeveelheid wandtegels uit de afvalplek verzameld. De wandtegels komen in paragraaf 6.3 aan bod.

typecode	MAE
s2-fle-4	1
s2-kan-	2
s2-pot-9	1
s2-pot-	1
r-bak-6	2
r-blo-	1
r-bor-3	1
r-bor-4	1
r-bor-13	6
r-bor-	2
r-dek-	1
r-gra-51	1
r-kap-3	1
r-kap-	2
r-kop-	1
r-pot-2	2
r-	1
w-bor-	4
w-	3
m-bor-	3
f-bor-1	1
f-bor-3	2
f-bor-6	2
f-bor-7	3
f-bor-	9
f-dek-2	1
f-kom-	1
f-ove?	1
p-kop-1	1
iw-bor-3	1
iw-bor-6	1
iw-bor-11	1
iw-dek-	1
iw-kan-6	1
iw-kop-	2
totaal	**65**

Afb. 99 Inventarisatielijst afvalplek S40.

58

1a. 348-34-C01
1b. Afvalplek S40 (1775-1870)
2a. f-bor-3
2b. afgerond bord met platte bodem en vrij brede vlag
3. 1725-1825
4. 23 / 4,5
5a. faience
5b. tinglazuur
5c. beschildering in blauw en mangaan; sp: bloem; vlag: slinger
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Delft?
9.

59

1a. 348-34-C02
1b. Afvalplek S40 (1775-1870)
2a. f-bor-3
2b. afgerond bord met platte bodem en vrij brede vlag
3. 1725-1825
4. 23 / 5
5a. faience
5b. tinglazuur
5c. beschildering in blauw en mangaan; sp: bloem; vlag: slinger
6a. standvlak
6b.
6c.
7. bord
8. Delft?
9.

6.2.4 Losse vondsten

Doordat tijdens de opgraving intensief is gezocht met de metaaldetector zijn veel objecten van metaal verzameld. De vondsten die aan de specifieke context kunnen worden verbonden, zijn hierboven ter sprake gekomen. De overige objecten zijn gevonden in de bovengrond, bij het verdiepen van de werkput of in stortgrond.[62] De meeste losse vondsten dateert uit de 17de of 18de eeuw en kunnen dus waarschijnlijk worden verbonden aan de bewoners van de boerderij.

Afb. 100 Munten uit diverse contexten
1. Koperen oord uit Friesland, 1608-1648 (5-M01). Schaal 1:1.
2. Zilveren bezemstuiver Holland, 1739 (1-M02). Schaal 2:1.
3. Zilveren bezemstuiver Friesland, 1623 (35-M01). Schaal 2:1.
4. Zilveren munt, waarschijnlijk 1/8 stuiver of Mutterken van Nijmegen, ca. 1520 (35-M02). Schaal 2:1.
5. Zilveren stuiver, mogelijk van Deventer, 16de eeuw (35-M03). Schaal 1:1.
6. Koperen öre uit Zweden uit de late 17de of 18de eeuw (23-M07). Schaal 1:1.
7. Koperen öre uit Zweden uit de late 17de of 18de eeuw (65-M01). Schaal 1:1.
8. Koperen pfennig uit Duitsland uit de 18de eeuw (2-M01). Schaal 2:1.
9. Koperen munt voor Nederlands-Indië, 1808 (23-M01). Schaal 2:1.

62 V01-V07, V10-V13, V15, V21, V23, V27-V29, V35, V42, V47, V48, V58, V65.

Afb. 101 Metaalvondsten uit diverse contexten
1. Messing rekenpenning met een wapenschild en de buste van koningin Carolina (achterzijde niet afgebeeld), 1727-1737 (48-M01). Schaal 2:1.
2. Messing rekenpenning met een rijksappel en de buste van koning Lodewijk XVI, 1774-1793 (1-M04). Schaal 2:1.
3. Messing rekenpenning met drie bloemen en de buste van koning Leopold II, 1790-1792 (1-M03). Schaal 2:1.
4. Messing mesheft (35-M05). Schaal 1:1.
5. Messing kledinghaak (35-M04). Schaal 1:1.
6. Messing kledinghaak (23-M02). Schaal 1:1.
7. Messing naaldenkoker (65-M02). Schaal 1:1.
8. Messing tapkraan (35-M06). Schaal 1:1.

De grootste groep binnen de losse metaalvondsten zijn de munten, namelijk 58 stuks. De meeste munten, 45 stuks, zijn koperen duiten (waarde: 1/8 stuiver) uit de 17de en 18de eeuw. Zij zijn geslagen in verschillende regio's/steden: Friesland (4x), Gelderland (7x), Groningen (2x), Holland (10x), Overijssel (7x), Stevensweert (1x), Utrecht (5x), West-Friesland (2x), Zeeland (3x) en Zwolle (1x). Twee koperen oorden (waarde: 1/4 stuiver) zijn geslagen in Friesland, waaronder een exemplaar uit 1608-1648 (afb. 100.1). Van zilver zijn onder meer vier stuivers, waaronder drie bezemstuivers uit Holland, Gelderland en Friesland (afb. 100.2 en 100.3). Twee andere zilveren munten dateren waarschijnlijk uit de 16de eeuw. Vermoedelijk gaat het om een stuiver uit Deventer en een 1/8 stuiver of Mutterken van Nijmegen uit circa 1520 (afb. 100.4 en 100.5).[63]
De enige buitenlandse munten zijn twee koperen öre uit Zweden uit de late 17de of 18de eeuw (afb. 100.6 en 100.7) en een pfennig uit Duitsland uit de 18de eeuw (afb. 100.8). Een opvallende munt uit de 19de eeuw is een munt uit 1808 die was bestemd voor Nederlands Indië (afb. 100.9). Op de voorzijde staat de tekst INDIA BATAV, op de achterzijde is de waarde van de munt aangegeven: 5 1/39.

Naast de munten zijn vier rekenpenning uit Neurenberg gevonden, waarvan drie compleet. Een van de penningen is op de voorzijde voorzien een wapenschild en op de achterzijde van de buste van koningin Carolina, de vrouw van de Engelse koning George II (afb. 101.1). De penning is geslagen tussen 1727 en 1737 door Johan Jacob Ditzel. Een tweede penning toont een rijksappel en de buste van koning Lodewijk XVI, koning van Frankrijk tussen 1774 en 1793 (afb. 101.2). Op de derde rekenpenning zijn drie bloemen en de buste van koning Leopold II, keizer van het Heilige Roomse Rijk, te zien (afb. 101.3). De penning is geslagen tussen 1790 en 1792 door Ernst Ludwig Sigmund Lauer.

De overige vondsten van metaal zijn zeer divers. Enkele objecten die genoemd kunnen worden zijn loden doppen (3x), gespen (2x), raampennen (2x), de poot van een bronzen grape, stukken glas-in-lood (2x), musketkogels (5x), lakenloden (2x), naairingen (4x), ringen (5x) en vingerhoeden (2x). Meer bijzonder zijn een versierd messing mesheft (afb. 101.4), twee versierde kledinghaken (afb. 101.5 en 101.6), een versierde messing naaldenkoker (afb. 101.7) en het kraantje van een tapkraan (afb. 101.8).

Ook enkele vondsten van aardewerk kunnen niet aan een specifieke context worden gekoppeld. Noemenswaardig is een fragment van een kom van Italiaanse majolica uit Montelupo (afb. 102). De kom is inwendig versierd met spiralen en dateert uit de tweede helft van de 16de eeuw.[64]

Afb. 102 Voor- en achterzijde van een scherf van Italiaanse majolica uit Montelupo.

63 Determinatie door Theo van Meurs.
64 Jaspers 2007, 242.

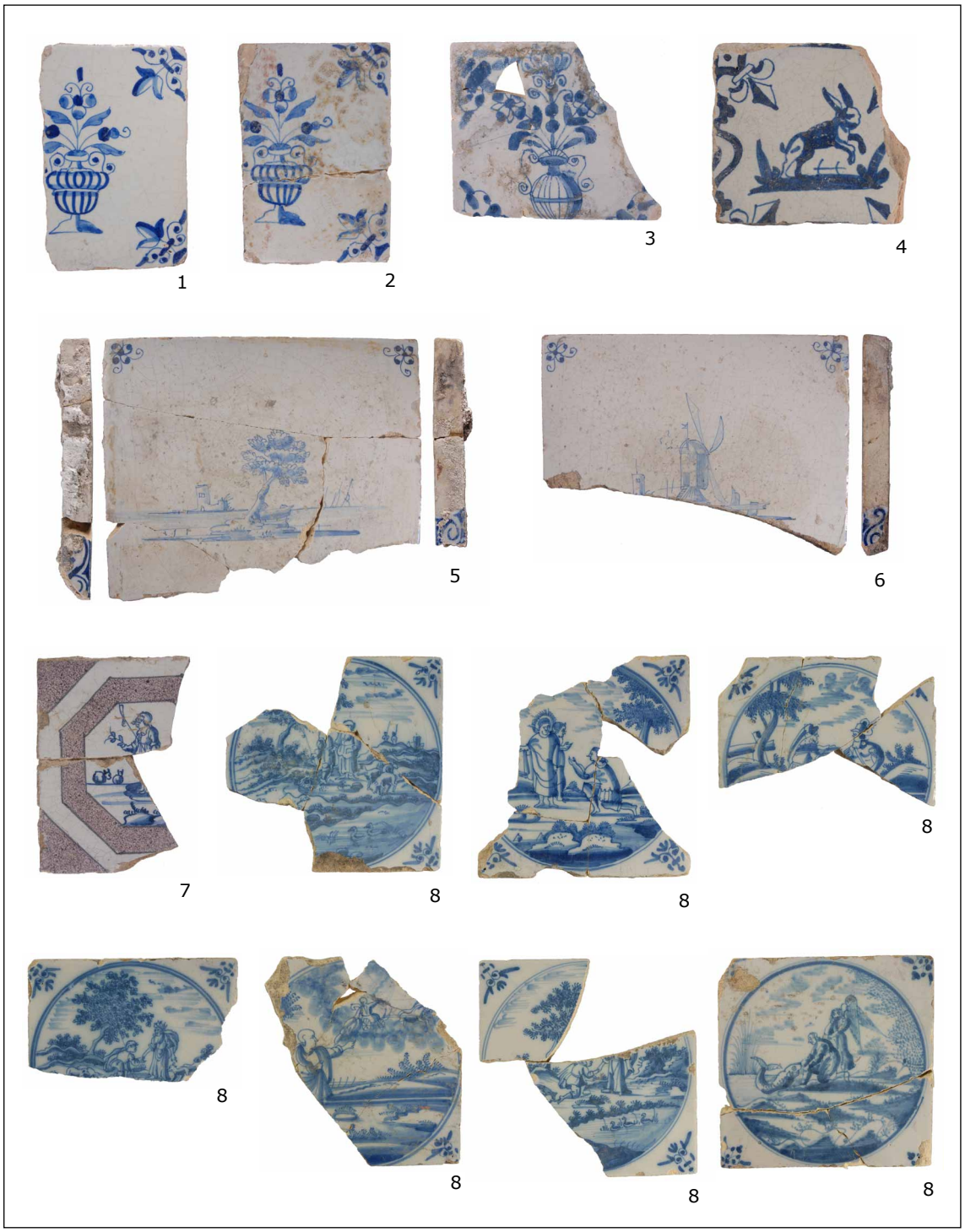
6.3 Wandtegels uit de boerderij (1615-1870)

In en rond de boerderij is bouwkeramiek aangetroffen die kan worden geïnterpreteerd als slooppuin van de afbraak van de stolp in 1870. Dit slooppuin was aanwezig in drie kelders (S9, S16 en S18), de inpandige waterput (S42) en in een afvalplek ten noorden van de boerderij (S40). Tussen het slooppuin bevonden zich diverse fragmenten van wandtegels, die ooit ergens in de boerderij waren gemetseld. De wandtegels geven dus een beeld van de aankleding van de stolp. De wandtegels uit de verschillende sporen tonen een duidelijke samenhang: dezelfde soort tegels zijn gevonden in verschillende contexten en een enkele keer bleken fragmenten van dezelfde tegel zelfs verspreid over verschillende sporen. Hieronder worden de tegels van oud naar jong besproken.

De meest omvangrijke groep wandtegels zijn blauw beschilderde exemplaren met een bloemenvaas en lelies in de hoeken (afb. 103.1 en 103.2). Deze tegels zijn gemaakt tussen 1620 en 1650. Hierbinnen zijn zowel complete exemplaren (13x13x1,3 cm) aanwezig als tegels die later zijn bijgesneden om ze smaller te maken (13x8,5x1,3 cm). Vermoedelijk waren deze verkleinde tegels toegepast als verticale rij, dus smalle tegels boven elkaar. In totaal zijn acht (fragmenten van) versmalde tegels aangetroffen en negen (fragmenten van) complete tegels in kelder S9 en S16 en afvalplek S40. Daarnaast is een zelfde tegel gevonden in de vulling van waterput S58, die al in de tweede helft van de 17de eeuw is gedempt.
In kelder S9 is een fragment van een tegel gevonden die wat betreft decor lijkt op bovengenoemde tegels met bloemenvaas (afb. 103.3). Dit fragment is echter op een afwijkende manier geschilderd en bovendien erg dun (0,7 cm dik). De tegel dateert waarschijnlijk uit de 19de eeuw. De onderzijde van de tegel is bijgesneden zodat de tegel nu 10,7 cm hoog is.
Drie andere tegels dateren eveneens uit de 17de eeuw, namelijk een tegel met vogel en ossenkoppen in de hoeken, een tegel met een rennende hond in een cirkel en twee kandelabertegels, waarvan één met konijn (afb. 103.4). Deze laatste tegel is aan de onderzijde bijgesneden, waardoor de tegel nu 10,5 cm hoog is.

Uit de tweede helft van de 17de eeuw dateren twee bijzondere tegels die duidelijk bij elkaar horen, namelijk twee vloertegels van kaarsennissen (afb. 103.5 en 103.6). De vloertegels wijken in de eerste plaats af van normale wandtegels door hun omvang: 18,5x18,5x1,6 cm. Daarnaast zijn de zijkanten van de tegels gedeeltelijk beschilderd. De grote tegels dienden als vloer in een uitsparing in de muur waarin kaarsen konden worden geplaatst. Meestal waren kaarsennissen aangebracht in paren, namelijk aan weerszijden van een stookplaats. De bovenzijde van een kaarsennis was meestal voorzien van geschulpte tegels (afb. 104). Geschulpte tegels zijn echter niet gevonden tussen het afbraakpuin van de boerderij. Dit doet vermoeden dat de zijkanten van de nissen in de stolp recht waren afgewerkt. Op de vloertegels is een vergelijkbare beschildering aanwezig, namelijk een klein landschapje met boom of molen en spinnenkoppen in de hoeken. De nistegels zijn gevonden in kelders S9 en S16.

Tien fragmenten van wandtegels zijn beschilderd met een blauw landschap en spinnenkoppen in de hoeken. Dit soort tegels zijn gedurende een lange periode gemaakt, namelijk tussen circa 1650 en 1800. Hetzelfde geldt voor tegels met een geometrische indeling en paarse vlakken. Op twee van dergelijke tegels is in het midden een herder of herderin in een landschap geschilderd (afb. 103.7).

Afb. 103 Wandtegels uit de stolpboerderij, ca. 1615-1870. Schaal 1:4.
1. Bijgesneden wandtegel met bloemenvaas en lelies in de hoeken, 1620-1650 (17-BK01).
2. Bijgesneden wandtegel met bloemenvaas en lelies in de hoeken, 1620-1650 (17-BK02).
3. Bijgesneden wandtegel met bloemenvaas en lelies in de hoeken, 1800-1900 (17-BK03).
4. Bijgesneden kandelabertegel met konijn, 1600-1650 (34-BK03).
5. Vloertegel van een kaarsennis, 1650-1700 (17-BK04).
6. Vloertegel van een kaarsennis, 1650-1700 (18-BK04).
7. Wandtegel met paarse vlakken en herder in landschap, 1650-1800 (18-BK03).
8. Wandtegels met verhalende scènes in medaillon, 1700-1800 (34-BK04).

Afb. 105 Wandtegels met paarse beschildering uit de stolpboerderij, 1750-1870. Schaal 1:4.
1. Wandtegel met bloemen, 1750-1900 (18-BK02).
2. Wandtegel met bloemenvaas, 1750-1900 (34-BK02).
3. Fragmenten van een tegeltableau met boer en paard, 1800-1850 (36-BK01).
4. Fragmenten van een tegeltableau met boer en koe, 1800-1850 (34-BK01).
5. Fragment van een tableau met onbekende afbeelding, 1800-1900 (20-BK01).
6. Fragment van een tableau met onbekende afbeelding, 1800-1900 (18-BK05).
7. Wandtegels met identieke beschildering, 1800-1900 (18-BK01).

Uit de 18de eeuw dateren 44 (fragmenten van) blauwe wandtegels met een verhalende scene in een medaillon, waaronder herderscènes en bijbelscènes (afb. 103.8). In de hoeken zijn late versies van de ossenkop aanwezig. Bovengenoemde tegels komen zowel uit kelders S9 en S16, de waterput en de afvalplek.

Twee tegels met een paarse beschildering dateren uit de tweede helft van de 18de of 19de eeuw (afb. 105.1 en 105.2).
Enkele fragmenten van tegels met paarse beschildering hebben toebehoord aan 19de-eeuwse tegeltableau's. De tableau's bevonden zich waarschijnlijk in de schouw van een van de twee stookplaatsen van de boerderij. Goed herkenbaar zijn de fragmenten van twee tableau's met

de beeltenis van een boer met een paard en boer met een koe (afb. 105.3 en 105.4 en afb. 106). Zij waren waarschijnlijk als paar aan weerszijden van een schouw gemetseld. Deze tableau's dateren uit de eerste helft van de 19de eeuw. De fragmenten zijn gevonden in de waterput en de afvalplek achter de boerderij. De andere fragmenten van tableau's zijn te klein om iets over de afbeelding te kunnen zeggen (afb. 105.5 en 105.6).
In een betegelde schouw waren meestal ook beschilderde randtegels aanwezig. In kelder S16 zijn minimaal acht randtegels met identieke paarse beschildering uit de 19de eeuw gevonden (afb. 105.7). In dezelfde kelder zijn ook 21 fragmenten van volledig witte tegels aangetroffen. Gezien de dikte van deze tegels (0,7 cm) is het waarschijnlijk dat zij uit de 19de eeuw dateren. Het is goed mogelijk dat zij onderdeel uitmaakten van een van de schouwen in de boerderij.

Afb. 106 Een tableau met boer en paard in een boerderij in Amerongen.

7. Synthese

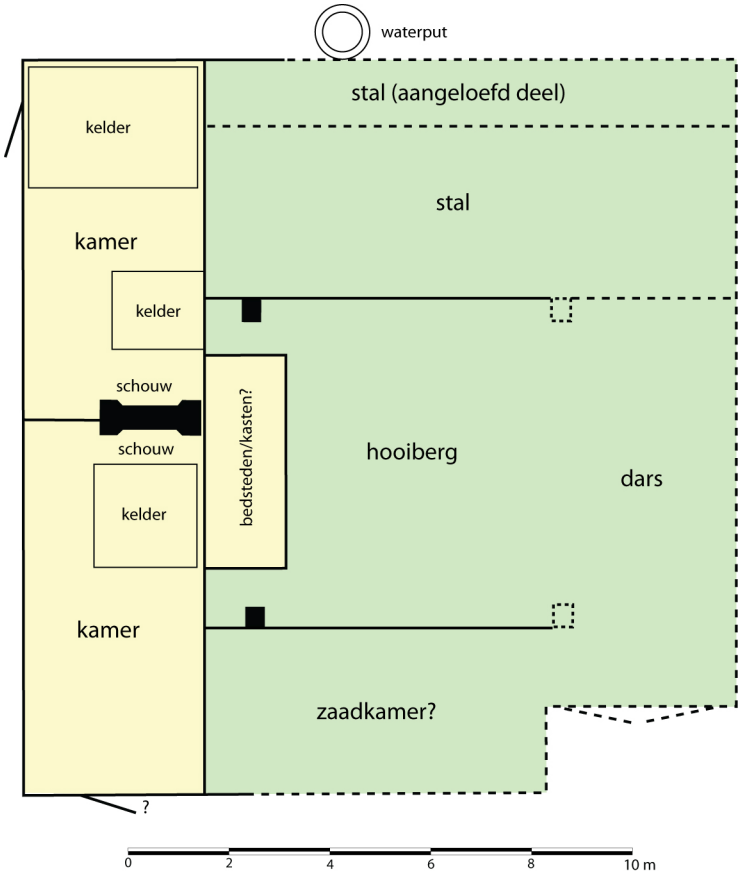
Het perceel aan de noordzijde van de Bangert was tot de bouw van de boerderij in de 17de eeuw in gebruik als akker en/of weiland. Het terrein werd doorsneden door diverse smalle sloten, die hier tijdens de ontginningsperiode in de 12de eeuw zijn uitgegraven. Een deel van deze sloten is al in de Late Middeleeuwen gedempt. De resterende sloten zijn hierna verbreed en verdiept. Langs enkele sloten is een eenvoudige oeververstersterking met dunne palen aangetroffen en mogelijk eveneens de resten van een latrine boven de sloot.

Aan het begin van de 17de eeuw is het perceel bouwrijp gemaakt. Hiertoe zijn in de eerste plaats twee sloten op het terrein gedempt. Hierbij is vrij veel afgedankte keramiek in de sloot gestort, vermoedelijk door omwonenden. Het aardewerk dateert uit de periode 1575-1615 en kan als eenvoudig worden getypeerd: de hoeveelheid geïmporteerde keramiek is zeer beperkt en Chinees porselein ontbreekt. Op de locatie van de boerderij lijkt eveneens grondverbetering te hebben plaatsgevonden, waarbij de oude venige ondergrond is weg gegraven en de bouwput is opgevuld met klei.

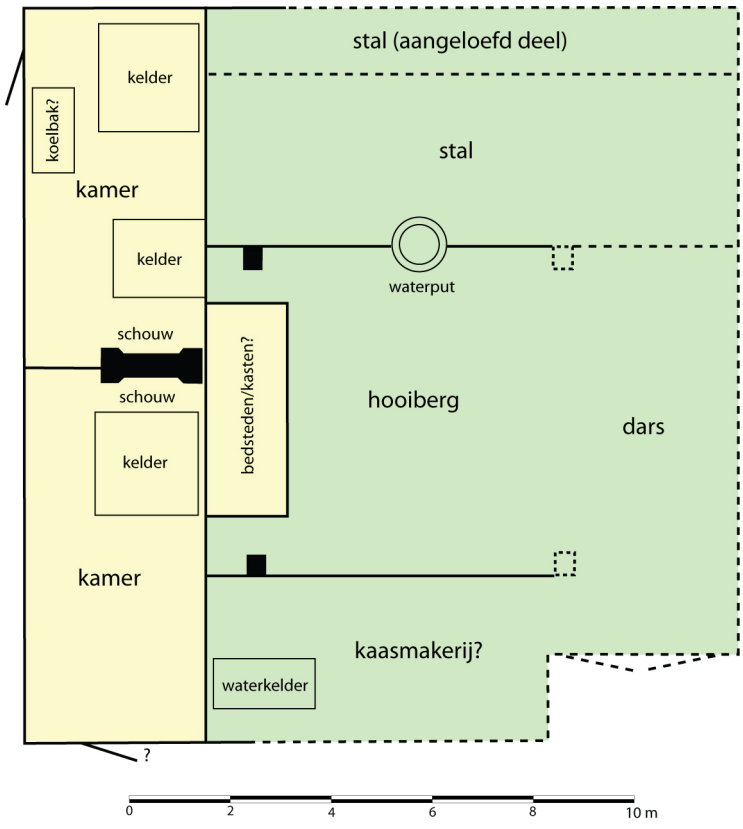

Afb. 107 Het opgravingsvlak met de sporen van de stolpboerderij, gezien richting het zuiden.

Rond 1615 is op het perceel een stolpboerderij gebouwd. In 1870 is deze boerderij afgebroken, waarna hier een kleine stolp is teruggebouwd. Met name over de westelijke helft van de 17de-eeuwse boerderij, gelegen onder de 19de-eeuwse stolp, is veel informatie verkregen (afb. 107). Hier waren direct onder het maaiveld de resten van het gebouw nog geheel intact in de bodem aanwezig. De oostelijke helft van de stolp viel deels buiten het opgegraven gebied en de archeologische sporen waren hier bovendien minder goed in de grond bewaard. Het archeologisch onderzoek naar de resten van de boerderij heeft veel waardevolle gegevens opgeleverd: door de opgraving is veel informatie verkregen over het uiterlijk, de indeling

Afb. 108 Reconstructie van de indeling van de boerderij in de 17de eeuw. De gestippelde lijnen zijn onzeker. In geel de woonvertrekken, in groen de bedrijfsruimten. Het noorden is boven, schaal 1:150.

Afb. 109 Reconstructie van de indeling van de boerderij in de 18de en 19de eeuw. De gestippelde lijnen zijn onzeker, de voorgevel bevindt zich aan de onderkant (zuidkant). In geel de woonvertrekken, in groen de bedrijfsruimten. Het noorden is boven, schaal 1:150.

en constructie van een vroeg 17de-eeuwse stolp. Hoewel diverse nog bestaande stolpen waarschijnlijk ook in deze periode zijn gebouwd, zijn zij vrijwel altijd in de 19de of 20ste sterk verbouwd. Het oorspronkelijke uiterlijk, de indeling en constructie van het gebouw is in dat geval vaak veranderd. De boerderij aan de Bangert is in de 19de eeuw afgebroken en heeft daardoor nooit een intensieve verbouwing ondergaan.
Op basis van de aangetroffen sporen kan een reconstructie worden gemaakt van de maatvoering, constructie en indeling van de stolpboerderij (afb. 108 en 109). De boerderij behoort volgens de typologie van Brandts Buys tot het type Westfriese stolp. Kenmerkend voor dit type boerderij zijn de darsdeuren in de voorgevel, de woonruimtes langs de zijgevel en de koestal aan de achterzijde.[65] Vaak zijn deze boerderijen ook voorzien van een iets uitgebouwd vooreind, maar bij de boerderij aan de Bangert is dat niet het geval.

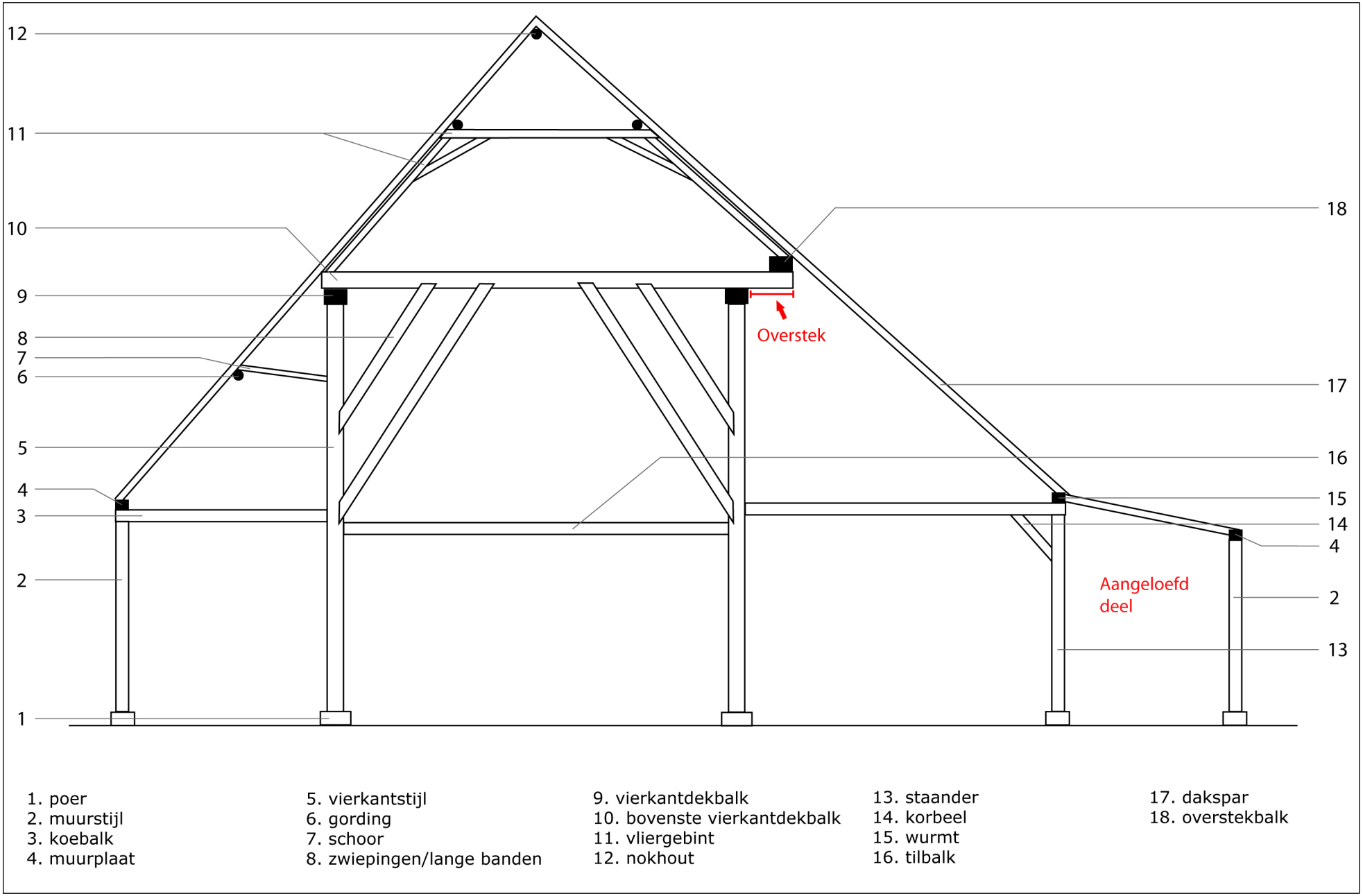
Maatvoering en constructie

De westelijke zijgevel van de boerderij is volledig teruggevonden, zodat de lengte van de stolp kan worden bepaald: precies 15 meter. Twee van de vier poeren van het vierkant, het dragende houtskelet van de stolp, zijn aangetroffen, namelijk de twee westelijke poeren. De afstand tussen de vierkantstijlen die op deze poeren stonden, bedroeg iets meer dan 6 meter. Hoewel de naam anders suggereert, is het vierkant van een stolpboerderij meestal niet vierkant, maar rechthoekig. De locatie van de twee oostelijke vierkantstijlen kan daarom niet precies worden bepaald. Het is hierdoor ook niet mogelijk om de breedte van de stolpboerderij vast te stellen.
De afstand tussen de zuidwestelijke poer en de voorgevel bedroeg 3,5 meter. De afstand tussen de westelijke poeren en de westgevel is groter, namelijk 4,7 meter. Aan deze zijde was waarschijnlijk een overstek aanwezig, oftewel het vierkant was aan deze zijde vergroot door middel van een overstekbalk (zie afb. 110). Dat aan de westkant een overstek is toegepast, zal onder andere te maken hebben met de aanwezigheid van de schoorsteen aan deze zijde. Bij nog bestaande stolpen is vastgesteld dat het bakstenen afvoerkanaal vaak tussen de vierkantbalk en overstekbalk is geklemd voor een betere stabiliteit. Daarnaast creëerde de overstek aan de westzijde meer ruimte in de woonvertrekken.
Ook aan de achterzijde was de boerderij vergroot: de afstand tussen de noordwestelijke poer en de achtergevel is 5 meter. Hier was waarschijnlijk geen sprake van een overstek in het vierkant, maar van een aangeloefd deel van ruim 1 meter breed. De daksparren rustten hier niet op de achtergevel, maar op een muurplaat met daaronder vrijstaande stijlen. Het aangeloefde deel bevond zich zoals gebruikelijk aan de stalzijde.

Indeling

Langs de westelijke zijgevel van de boerderij lagen twee woonvertrekken van ruim 7 meter lang en 3,5 meter breed. De meest noordelijke woonruimte was onder meer toegankelijk via een deur in de westgevel. Rond 1800 is een plaveisel voor deze zijdeur gemaakt en vanaf de Bangert leidde een straatje naar deze deur. Mogelijk was ook in de voorgevel een deur aanwezig die toegang gaf tot de voorste woonruimte, maar dit is niet met zekerheid te zeggen.
Opvallend is dat de oostelijke grens van de woonvertrekken zich niet ter hoogte van de vierkantstijlen bevond, zoals meestal het geval is, maar ongeveer 1 meter hier vanaf. Langs deze zijde bevonden zich mogelijk bedsteden of kasten. Bedsteden bevonden zich meestal in de buurt van de haard en waren vaak binnen het vierkant getimmerd. Elders in de woonruimtes

65 Brandts Buys 1974, 80-81.

1. poer
2. muurstijl
3. koebalk
4. muurplaat
5. vierkantstijl
6. gording
7. schoor
8. zwiepingen/lange banden
9. vierkantdekbalk
10. bovenste vierkantdekbalk
11. vliergebint
12. nokhout
13. staander
14. korbeel
15. wurmt
16. tilbalk
17. dakspar
18. overstekbalk

Afb. 110 Dwarsdoorsnede van een stolpboerderij met de benaming van de verschillende elementen.

waren waarschijnlijk meer bedsteden en/of kasten aanwezig, maar hier zijn geen archeologische aanwijzingen voor gevonden.
In de woonvertrekken zijn geen sporen van plavuizen vloeren aangetroffen. Dit doet vermoeden dat de ruimtes waren voorzien van plankenvloeren op balken. Deze balken werden op hun beurt gedragen door een lage muur tussen de vierkantpoeren en de plint van de buitengevels.
Tussen de woonruimtes bevond zich een binnenmuur en de schoorsteen, die waarschijnlijk aan weerszijden was voorzien van een schouw zodat beide vertrekken konden worden verwarmd. De stookplaatsen bevonden zich hier dus met de rug tegen elkaar, tussen twee woonvertrekken in. In stolpen was dit gebruikelijk tot in de 18de eeuw. Hierna verhuisde de schoorsteen naar de scheiding tussen een woonvertrek en de hooiberg, met slechts aan één zijde een stookplaats.[66] In de 17de eeuw waren aan weerszijden van een van de haardplaatsen in de boerderij kaarsennissen aanwezig. Uit de 19de eeuw dateren fragmenten van tegeltableau's die in een van de schouwen waren gemetseld.
In de 17de eeuw lagen binnen de woonvertrekken in totaal drie ondiepe voorraadkelders, die waarschijnlijk werden afgedekt met houten luiken. De ondiepe kelders waren bedoeld voor de opslag van voedsel, in het bijzonder producten die koel moesten worden bewaard. De grootste kelder, in de noordwesthoek van de boerderij, is in de 17de eeuw verkleind. Omstreeks 1800 zijn nieuwe muren in deze kelder geplaatst en is een nieuwe vloer gelegd om de ruimte beter waterdicht te maken. Gelijktijdig is een diepe kelder in het achterste woonvertrek gemaakt, vermoedelijk voor het koelen van melk.
In een van de woonruimtes bevond zich de keuken van de boerderij. Aangezien de meeste voorraadkelders en de vermoedelijke koelbak zich in de meest noordelijke woonruimte bevonden, is het aannemelijk dat de keuken hier moet worden gelokaliseerd. Ook het feit dat de zijdeur van de boerderij toegang gaf tot deze ruimte, wijst hier op.

Langs de oostgevel van de boerderij was de dars gesitueerd. De dars was vanaf buiten toegankelijk door twee grote darsdeuren in de voorgevel. Van de dars zijn geen sporen aangetroffen, waardoor bijvoorbeeld niet kan worden gezegd of de vloer onverhard was, of voorzien van een bakstenen of houten vloer. Vanuit de dars werd het hooi in de hooiberg gebracht. De hooiberg bevond zich bij een stolpboerderij altijd binnen de stijlen van het vierkant.
Het grootste deel van de achterzijde (noordzijde) van de boerderij was in gebruik als koeienstal. Op basis van de aangetroffen sporen kan de breedte van de stal worden bepaald, namelijk circa 4,7 meter. Hoewel de lengte van de stal niet precies kan worden bepaald, kan een schatting worden gemaakt van het aantal koeien dat in de stal kon staan. Het is waarschijnlijk dat sprake was van een enkele stal, oftewel een enkele rij koeien langs de noordgevel van de boerderij. De koeien stonden twee aan twee tussen houten schotten. Uitgaande van een afstand van 2 meter tussen de houten schotten konden ongeveer tien koeien in de stal van de boerderij staan.
Door Brandts Buys is het uiterlijk van een 'oude' stal beschreven. De ondergrond van de stal tussen de houten schotten (de koestand) bestond volgens hem uit zacht materiaal, bijvoorbeeld plaggen of aangestampte grond. De achterpoten van de koeien stonden echter op een lange brede plank, het zogenaamde stalhout. Het stalhout moest voorkomen dat de achterzijde van de koestand werd afgetrapt en vereenvoudigde het verwijderen van mest. Het stalhout lag niet op de grond, maar werd gedragen door verticale planken. Achter het stalhout liep de groep (mestgoot) en daarachter de koegang. Tegen de buitengevel, onder de koppen van de

66 De Jong 1986, 40.

koeien, bevond zich een drinkgoot. De groep, koegang en drinkgoot waren in het verleden ook algemeen van hout. In de 19de en 20ste eeuw zijn vrijwel alle stallen vernieuwd met baksteen en beton.[67]
De stal was alleen gedurende de wintermaanden in gebruik, wanneer de koeien permanent op stal stonden. De rest van het jaar was de stal leeg en werd deze vaak opgesierd met aardewerk en diverse gebruiksvoorwerpen (de zomerstal).

Het drinkwater voor de bewoners en/of de koeien werd in de 17de eeuw gehaald uit een waterput die buiten tegen de achtergevel van de stolp lag. Rond 1700 is deze waterput vervangen door een nieuwe waterput in het stalgedeelte. De nieuwe waterput lag precies tussen twee poeren van het vierkant in. Bij diverse recent gesloopte of nog bestaande stolpboerderijen is eveneens vastgesteld dat de waterput zich half in de stal en half binnen het vierkant bevond.[68] Dit was mogelijk een ruimtebesparende oplossing: de bakstenen koepel op de waterput lag grotendeels binnen het vierkant en vormde hierdoor geen obstakel. Op het gedeelte van de waterput dat zich binnen de stal bevond, stond een pomp.

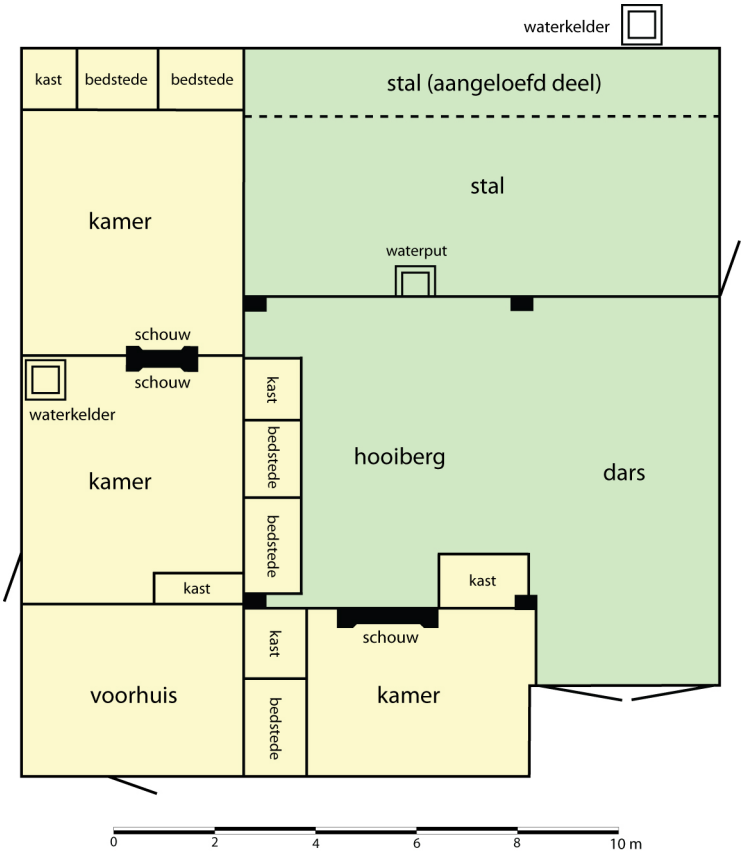
Van één ruimte in de boerderij is de functie niet zeker, namelijk een vertrek aan de voorzijde (zuidzijde) tussen de woonruimte en de dars. Er zijn geen aanwijzingen dat deze kamer in gebruik was als woonvertrek: er is bijvoorbeeld geen stookplaats of voorraadkelder aangetroffen. In de 18de of 19de eeuw is een waterkelder onder de vloer van deze ruimte gemaakt.
Mogelijk was de ruimte oorspronkelijk in gebruik als zaadkamer. In de zaadkamer werd het zaaigoed, bijvoorbeeld van groenten, voor het volgende jaar opgeslagen. Volgens Brandts Buys lag de zaadkamer bij de Westfriese stolp tussen het woonvertrek aan de voorkant van de boerderij en de dars in.[69] Dit is bijvoorbeeld het geval bij een stolp in Oosterblokker.[70] De aanwezigheid van een zaadkamer zou erop duiden dat de stolp aan de Bangert is gebouwd voor een gemengd bedrijf, oftewel een bedrijf waarin zowel akkerbouw als veeteelt plaatsvindt. Uit historische bronnen is bekend dat in de omgeving van de Bangert in de Nieuwe Tijd akkerland en 'zaadland' lag, maar onduidelijk is welke gewassen hier werden geteeld. Bij de boerderij in Oosterblokker deed de zaadkamer in latere tijd dienst als kaasmakerij.[71] In deze periode nam het belang van de akkerbouw voor het bedrijf af, terwijl de veeteelt en het maken van kaas meer op de voorgrond kwam. Ook voor de opgegraven boerderij aan de Bangert is het goed mogelijk dat de ruimte langs de voorgevel is gebouwd als zaadkamer, maar de functie later is veranderd, bijvoorbeeld in kaasmakerij.

<u>Een parallel</u>
Een boerderij die wat betreft maatvoering, constructie en indeling veel lijkt op de boerderij aan de Bangert is de nabij gelegen Barmhartige Samaritaan in Westerblokker (afb. 111, 112 en 113). Op het deurkalf boven de voordeur van deze boerderij is het jaartal 1659 aanwezig. Het is waarschijnlijk dat de boerderij in dit jaar is gebouwd, hoewel niet kan worden uitgesloten dat de boerderij ouder is en alleen de voorgevel uit 1659 dateert. Deze voorgevel is opgetrokken in baksteen en voorzien van een trapgevel. De rijk uitgevoerde gevel wijst erop dat de boerderij is gebouwd in opdracht van een vermogende persoon. De zijgevels van de boerderij

67 Brandts Buys 1974, 233-234.
68 Dit was bijvoorbeeld het geval bij Dorpsweg 52a in Schellinkhout, Oostwouder Dorpsstraat 69 in Oostwoud en Kerkebuurt 196 in Berkhout. Zie ook Brandts Buys 1974, 235.
69 Brandts Buys 1974, 99, 567.
70 Brandts Buys 1974, 51.
71 Brandts Buys 1974, 46, 99.

Afb. 111 De Barmhartige Samaritaan in Westerblokker. Foto: J. van der Lee, gemeente Hoorn.

Afb. 112 Indeling van de Barmhartige Samaritaan, gebaseerd op een schetstekening uit 1919 (collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). In geel de woonvertrekken, in groen de bedrijfsruimten. Het noorden is boven, schaal 1:150.

zijn van hout. De achtergevel is uitgevoerd in baksteen, maar dateert waarschijnlijk niet uit de 17de eeuw. De indeling van de stolp is waarschijnlijk nog grotendeels origineel.

functie	Bangert 61	Barm. Samar.
woonruimte	ca. 60 m2	ca. 90 m2
werkruimte	ca. 141 m2	ca. 103 m2
totaal	ca. 201 m2	ca. 193 m2

Afb. 113 Vergelijking van de oppervlaktes van de stolpboerderij aan de Bangert en de Barmhartige Samaritaan. De oppervlaktes van de boerderij aan de Bangert zijn bij benadering, omdat de maatvoering en indeling deels onzeker is.

De Barmhartige Samaritaan is 15 meter lang, zoals ook het geval is bij de boerderij aan de Bangert, en 14,5 meter breed. Het grenen vierkant van de boerderij meet circa 6,3 (noord-zuid) bij 5,8 meter.[72] Ook bij deze boerderij is het vierkant aan de westzijde voorzien van een overstek en is de achterzijde vergroot door middel van een aangeloefd deel. De indeling van de boerderij is gelijk aan die van de boerderij aan de Bangert: woonvertrekken aan de westzijde, de stal aan de achterzijde (afb. 114) en de dars aan de oostzijde met darsdeuren in de voorgevel. Ook deze boerderij is niet voorzien van een uitgebouwd vooreind. Afwijkend is de indeling van de woonvertrekken: de Barmhartige Samaritaan is aan de westzijde voorzien van drie woonvertrekken achter elkaar, in plaats van twee. De voorste (het voorhuis) en middelste kamer zijn vanaf buiten toegankelijk via een deur in de westgevel. Hiernaast is een deur aanwezig in de voorgevel, maar deze zal niet zijn gebruikt als reguliere ingang. Dergelijke sierdeuren worden dodendeuren genoemd, omdat zij slechts werden gebruikt om een overledene het huis uit te dragen. Tussen de middelste en achterste kamer bevindt zich de

Afb. 114 De stal in de Barmhartige Samaritaan in 1992. Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

72 Brandts Buys 1974, 304-305.

Afb. 115 Het middelste woonvertrek in de Barmhartige Samaritaan met een moderne schouw. Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

schoorsteen met aan weerszijden een schouw. Tussen de voorste woonruimte en de dars is een vierde woonvertrek aanwezig. Deze kamer is voorzien van een haard, zodat de boerderij in totaal twee schoorstenen heeft. Het is mogelijk dat deze kamer in de 17de eeuw een andere functie had en pas later tot woonruimte is gemaakt. In alle woonvertrekken zijn bedsteden aanwezig. In de middelste woonruimte langs de westgevel bevond zich een waterkelder.[73] Deze kamer was voorzien van een plavuizenvloer, in de overige woonvertrekken lag een houten vloer. Een tweede waterkelder ligt direct achter de boerderij en verder is een waterput met pomp aanwezig in de stal. De stal is 4,8 meter breed en de koeien staan in een enkele rij tegen de buitengevel aan.

De schouw in het middelste woonvertrek aan de westzijde is modern (afb. 115). De schouw in het vierde woonvertrek naast de dars is voorzien van oude wandtegels, maar het geheel is waarschijnlijk niet origineel (afb. 116). Een andere boerderij in Westerblokker is wel voorzien van een originele betegelde schouw. Het geheel is uitgevoerd in paars en dateert uit de 19de eeuw. Leuk is dat aan de onderzijde tableau's aanwezig zijn met een boer met een paard en een koe, zoals ook het geval was bij de boerderij aan de Bangert.

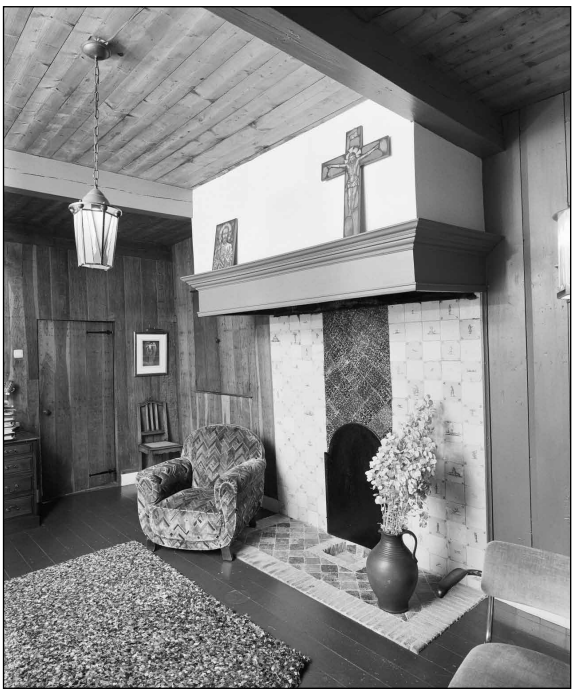
Fundering

Opvallend aan de constructie van de stolpboerderij is de eenvoudige fundering van de buitengevels en vierkantpoeren. Onder de aangetroffen buitengevels was slechts een ondiepe vertrapte fundering op staal aanwezig. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de westgevel op

73 De waterkelder is mogelijk niet meer zichtbaar. Zie schets uit 1911.

de locatie van een gedempte sloot sterk is verzakt. Ook de vierkantpoeren stonden op staal. De lichte funderingswijze maakt het waarschijnlijk dat alle buitengevels van de boerderij bestonden uit houten wanden op bakstenen plinten.

Of deze manier van funderen aan het begin van de 17de eeuw gebruikelijk was, is door het ontbreken van een dataset van enige omvang niet goed te zeggen. In Noord-Holland zijn vanaf 2004 de resten van in totaal zeven stolpboerderijen onderzocht, namelijk in de Schermer[74], Middenbeemster[75], Obdam[76], Berkhout[77], Schellinkhout[78] en Bovenkarspel[79]. Bij vijf van de zeven boerderijen was onder de buitengevels een spaarboogfundering met daaronder planken en palen aanwezig. Het is aannemelijk dat dergelijke zware funderingen met name zijn toegepast indien bakstenen buitengevels werden toegepast. Het dateren van deze funderingen is in veel gevallen problematisch. Zelfs wanneer zeker is dat de boerderij in de 17de eeuw is gebouwd, is namelijk niet altijd duidelijk of de funderingen van de buitengevels uit dezelfde tijd zijn. De funderingen kunnen immers ook van een latere verbouwingsfase dateren. Het dateren wordt verder bemoeilijkt door het feit dat vaak hergebruikte bakstenen zijn toegepast in funderingen. Onder de gevels van de boerderij in Obdam waren geen spaarbogen aanwezig, maar wel planken en palen. Bij de meeste boerderijen was bovendien een fundering met planken en palen aanwezig onder de poeren van het vierkant.

Afb. 116 De schouw in het woonvertrek naast de dars in de Barmhartige Samaritaan. Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Door De Jong zijn vijf bouwbestekken van stolpen uit de eerste helft van de 17de eeuw gepubliceerd, waarvan vier in de Schermer en één in Egmond aan de Hoef. Ook de funderingswijze is in deze bestekken beschreven. Onder de buitengevels van één van de Schermer boerderijen moesten spaarbogen worden gemaakt, met daaronder planken en palen. Deze manier van funderen bestond dus in ieder geval al in de eerste helft van de 17de eeuw. Alle gevels van deze boerderij waren uitgevoerd in hout. De fundering onder de gevels van de drie andere boerderijen in de Schermer bestond uit een bakstenen plint met daaronder palen. Twee van deze boerderijen werden (deels) voorzien met een bakstenen voorgevel. Ook de poeren van de Schermer boerderijen moesten worden onderheid met palen. Bij de boerderij in Egmond, gebouwd in 1619, werd beduidend minder aandacht besteed aan de fundering: over palen of planken onder de bakstenen plint van de gevels of de vierkantpoeren wordt niet gesproken.[80]

74 Alders 2009.
75 Alders 2009.
76 Leijnse 2009.
77 Burnier 2012.
78 Schrickx 2011; Gerritsen *et al*. 2013.
79 Rapport in voorbereiding bij Archeologie West-Friesland.
80 De Jong 1985, 31.

Blijkbaar werd het muurwerk op staal gebouwd, zoals ook het geval is bij de boerderij aan de Bangert. Doordat de boerderij in Egmond op een andere ondergrond is gebouwd, namelijk zand in plaats van klei, is deze boerderij echter geen goede parallel voor de onderzochte boerderij in Zwaag.

Materiële cultuur

Bij het archeologisch onderzoek is een vrij grote hoeveelheid vondstmateriaal verzameld, met name keramiek, uit de bestaansperiode van de stolpboerderij (circa 1615-1870). Dit materiaal geeft een beeld van het consumptiepatroon van de bewoners van de boerderij.
De keramiek kan als zeer eenvoudig en enigszins armoedig worden gekarakteriseerd. Zoals gebruikelijk bestaat het overgrote deel uit standaard rood- en witbakkend gebruiksaardewerk. Hoewel dit goedkope objecten zijn, zijn diverse stukken na het afbreken van bijvoorbeeld een oor of steel toch nog gebruikt. De vuurstolpen in de boerderij waren van het aller goedkoopste type: gemaakt van roodbakkend aardewerk en onversierd. Tot in ieder geval omstreeks 1700 was meer Nederlandse majolica in de boerderij aanwezig dan faience, terwijl dit laatste product normaal gesproken in de meerderheid is vanaf circa 1650. De faience was voor de bewoners van de boerderij kostbaar genoeg om het na breuk te herstellen: in een scherf van een 18de-eeuwse schotel is een kramgat gevonden.

Het aandeel van de geïmporteerde keramiek is zeer klein. Uit de eerste kwart van de 17de eeuw dateren enkele borden van Weser-aardewerk. Het enige importstuk uit het Mediterrane gebied is een Italiaanse plooischotel uit de periode 1600-1650. Het stuk heeft waarschijnlijk gefunctioneerd als sierobject en is pas aan het einde van de 17de eeuw weggegooid. Uit de 18de eeuw dateren enkele kopjes en schoteltjes van Chinees porselein. In West-Friesland wordt doorgaans juist veel importkeramiek aangetroffen in de 17de en 18de eeuw. Dit geldt zeker voor de havensteden (Hoorn, Enkhuizen en Medemblik), maar zeker ook voor diverse dorpen, onder meer in de Streek. In veel dorpen is echter nog geen archeologisch onderzoek verricht, waardoor nog niet is te zeggen of in alle plaatsen sprake is van een vergelijkbaar beeld. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat importkeramiek met name wordt gevonden in plaatsen die verband houden met scheepvaart, namelijk de havensteden en de dorpen waar veel zeelieden woonden. In de dorpen die primair waren gericht op landbouw, tuinbouw en veeteelt, bijvoorbeeld Zwaag[81] en de boerderijen langs de Bangert, komt dit materiaal mogelijk veel minder frequent voor. Enerzijds kan dit zijn veroorzaakt door het feit dat de boeren minder vaak in contact kwamen met de importstukken, anderzijds voelden zij zich misschien minder aangetrokken tot de exotische objecten.

Tussen het afval van de bewoners van de boerderij zijn vier kaasvormen van roodbakkend aardewerk gevonden. Bij diverse opgravingen in West-Friesland zijn identieke kaasvormen aangetroffen, zowel in de dorpen als steden. De vormen zie er altijd hetzelfde uit: een dikwandige kom met verdikte rand en een gat in de bodem, op drie standlobben. Inwendig zijn de vormen altijd geel geglazuurd. De vormen lijken alleen in de 17de eeuw te zijn gebruikt voor de productie van kaas. In de periode hierna werden de houten kaasvormen (kaaskoppen) waarschijnlijk algemeen toegepast. De houten kaasvormen waren sterk genoeg om onder een pers te worden geplaatst. Bij de aardewerken kaasvormen is dit zeer waarschijnlijk niet het geval: zij zullen breken onder de grote druk van de kaaspers. Het is daarom aannemelijk

81 Schrickx 2010, 14-53.

dat de aardewerken kaasvormen niet zijn gebruikt in combinatie met een pers. Vermoedelijk werd de wrongel in de vorm gedaan en vervolgens simpelweg een plank op de vorm gelegd, met daarop bijvoorbeeld bakstenen. Deze manier van het maken van kaas is weinig efficiënt en de kwaliteit van de kaas is mogelijk ook minder goed. Het kan daarom worden gesteld dat de aardewerken kaasvormen alleen zijn gebruikt voor het maken van kaas op kleine schaal, wellicht zelfs alleen voor eigen consumptie. Hiermee samen hangt het kleine aantal koeien dat de meeste boeren in de 17de eeuw bezat. In de 18de, maar vooral in de 19de eeuw, nam het aantal koeien per boerderij sterk toe en nam ook de productie van kaas in West-Friesland een grote vlucht.

De Bangert

De stolpboerderij is een boerderijtype dat geschikt is voor veehouders of boeren met een gemengd bedrijf, dus een combinatie van veeteelt en akkerbouw of tuinbouw. De koeien werden in de winter binnen de boerderij gestald en ook het hooi kon in de boerderij worden opgeslagen. Doordat het grootste deel van West-Friesland alleen geschikt is als weidegrond, is de veehouderij altijd een belangrijk onderdeel van de economie van het gebied geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het aantal stolpboerderijen in de regio ooit enorm was. Ook aan weerszijden van de Bangert stonden diverse stolpboerderijen. Het aantal stolpen langs de Bangert kan voor het eerst worden bepaald op basis van de kadastrale kaart uit 1823. In dat jaar stonden 25 huizen langs de Bangert, waarvan tien stolpboerderijen. Een van deze stolpen is de opgegraven boerderij.

Naast de veehouderij speelde langs de Bangert ook de fruitteelt een belangrijke rol. Al in de 15de eeuw werden hier de eerste boomgaarden aangelegd. De rol van de fruitteelt is in de eeuwen hierna sterk vergroot: aan het begin van de 19de eeuw was ongeveer 3/4 van de percelen in gebruik als boomgaard en rond 1900 waren de boomgaarden goed voor circa 200 hectare.[82] Door het toenemende belang van de fruitteelt nam het aandeel van de veeteelt langs de Bangert af. De bedrijven in het gebied veranderden hierdoor van veehouderijen of gemengde bedrijven in fruitbedrijven. Door dit proces waren de stolpboerderijen niet langer praktische gebouwen voor de bewoners van de Bangert: de bedrijfsruimtes (dars, hooiberg en stal) waren niet meer functioneel. Stolpboerderijen zijn duur in onderhoud en het is daarom niet verwonderlijk dat uiteindelijk alle stolpen langs de Bangert zijn gesloopt. Hiervoor in de plaats kwamen vooral kleine rechthoekige huizen, zogenaamde tuinderswoningen. De kleine stolpboerderij die in 1870 op het perceel Bangert 61 is gebouwd, is hier een uitzondering op. De eigenaars hebben ervoor gekozen om een stolp terug te bouwen, hoewel veel kleiner dan de voorganger. Vermoedelijk bezaten de bewoners, de familie Groot, in deze periode nog twee of drie koeien voor de productie van melk, kaas en boter voor eigen gebruik. Een andere mogelijkheid is dat de stolpvorm dermate vertrouwd was voor de bewoners, dat zij ervoor kozen om deze vorm terug te bouwen na de sloop van hun vroeg 17de-eeuwse stolp.

82 Zie oudste kadasterale kaart uit 1823 en Bruijns 2008, 8.

8. Beantwoording onderzoeksvragen

1. Zijn sporen uit de 12de-15de eeuw aanwezig? Zo ja, duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of op andere activiteiten?

Binnen het plangebied zijn slechts enkele sporen uit de periode vóór de bouw van de stolpboerderij aan het begin van de 17de eeuw aangetroffen, namelijk enkele sloten die in de Late Middeleeuwen zijn gedempt en een begraven rund. Aanwijzingen voor bewoning in de Middeleeuwen op het perceel of in de directe omgeving zijn niet aangetroffen. Het gebied was in gebruik als weidegrond.

2. Zijn sporen aanwezig van de stolpboerderij die hier in de 17de eeuw tot 1870 heeft gestaan?

Ja, direct onder het maaiveld bleken veel resten van de stolpboerderij aanwezig te zijn. Met name de westelijke helft van de stolp, gelegen onder de 19de-eeuwse stolp, was nog vrijwel intact in de bodem aanwezig. De oostelijke helft van de boerderij was meer verstoord: hier waren alleen de diepere sporen nog in de bodem bewaard.

2.1 Wanneer is deze boerderij gebouwd?

De bouw van de boerderij kan vrij nauwkeurig worden gedateerd, doordat voorafgaand aan de bouw twee sloten zijn gedempt. Hierbij is onder meer veel keramiek in de sloten gestort. Deze keramiek dateert uit de periode 1575-1615. Gesteld kan worden dat de stolpboerderij rond 1615 is gebouwd.

2.2 Hoe is deze boerderij gefundeerd?

Voorafgaand aan de bouw van de stolp heeft waarschijnlijk grondverbetering plaatsgevonden, waarbij de venige ondergrond is weggegraven en de bouwput is opgevuld met klei.
De boerderij zelf was opvallend licht gefundeerd. De gevels en vierkantpoeren waren op staal gebouwd: onder de ondiepe vertrapte bakstenen fundering waren geen palen of planken aanwezig. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de westgevel op de locatie van een gedempte sloot behoorlijk was verzakt. De lichte fundering maakt het waarschijnlijk dat alle gevels van de boerderij uit plankenwanden bestonden. Voor de fundering van de boerderij is onder meer gebruik gemaakt van hergebruikte bakstenen van een van de nabijgelegen kloosters.

2.3 Wat was de indeling van de boerderij? Zijn hierin wijzigingen in de loop van de tijd opgetreden?

De indeling van de boerderij is tot de sloop in 1870 gelijk gebleven. De hooiberg lag zoals gebruikelijk binnen de vierkantpalen. Langs de noordgevel (achtergevel) lag de koeienstal, langs de oostelijke zijgevel bevond zich de dars die toegankelijk was vanaf buiten via darsdeuren in de voorgevel. Twee woonvertrekken lagen langs de westelijke zijgevel. Tussen deze vertrekken stond de schoorsteen, die in beide kamers was voorzien van een stookplaats. Aan de voorzijde van de boerderij was tussen een woonvertrek en de dars een ruimte aanwezig waarvan de functie niet duidelijk is. Mogelijk gaat het om een paardenstal of kaasmakerij.

2.4 Zijn structuren in en rondom de boerderij aanwezig? Te denken valt aan waterputten, waterkelders, voorraadkelders, vloeren etc.

In de twee woonvertrekken aan de westzijde van de boerderij zijn drie ondiepe voorraadkelders

uit de 17de eeuw gevonden. Een van deze kelders is rond 1700 verkleind en voorzien van nieuwe muren en vloer. Tegelijk is een kelder in de achterste woonruimte gemaakt, waarschijnlijk voor het koel houden van melk.
In de 17de eeuw lag een waterput buiten de boerderij, tegen de achtergevel aan. Rond 1700 is deze waterput vervangen door een inpandige waterput in de stal. De waterput bevond zich half in de koestal en half binnen het vierkant.
Duidelijke resten van vloeren zijn niet aangetroffen. De woonvertrekken waren waarschijnlijk voorzien van houten vloeren.

3. Kan vondstmateriaal aan de bewoners van de boerderij worden gekoppeld en wat zegt dit over die bewoners?

Rond de boerderij is afval van de bewoners van de boerderij gevonden in enkele afvalkuilen en -plekken. Hoewel het om een enigszins beperkte hoeveelheid materiaal gaat, kan op basis van de vondsten toch iets worden gezegd over de materiële cultuur van de bewoners. De keramiek kan als zeer eenvoudig worden gekarakteriseerd. Veel objecten van goedkoop rood- en witbakkend aardewerk zijn na beschadiging, bijvoorbeeld het afbreken van een oor of steel, in gebruik gebleven. Het aandeel van de geïmporteerde keramiek is zeer klein. Het Chinese porselein beperkt zich bijvoorbeeld tot enkele scherven van kopjes en schotels, terwijl deze keramiek zeker in de 18de eeuw algemeen gangbaar was.
Tussen het afval van de bewoners zijn (fragmenten van) kaasvormen uit de 17de eeuw aangetroffen. Dit betekent dat op de boerderij in deze periode kaas is gemaakt, hoewel vermoedelijk op kleine schaal.

9. Literatuur

Alders, G.P., 2009. De archeologie van de stolpboerderij, Nieuwsbrief 'Vrienden van de stolp' 56, 9-11, Zwaag.

Berg, G.T.C., van den, 2008. *Het buitenklooster Bethlehem aan de Bangert in Blokker. Archeologisch onderzoek naar het laatmiddeleeuwse klooster Bethlehem (1475-1573) in het buitengebied van Hoorn. Deel 1 Sporen en structuren*, Hoorn.

Besteman, J.C., 1990. North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?, in J.C. Besteman/J.M. Bos/H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht.

Boon, P., 1991. Voorland en inlagen. De Westfriese strijd tegen het buitenwater, in *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Brandts Buys, L., 1974. *De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier*.

Bruijn, A., H.L. Janssen, E. Hoffman-Klerkx, 1992. *Spiegelbeelden. Werra-keramiek uit Enkhuizen 1605*, Zwolle.

Bruijns, E., 2008. *De Bangert & Koewijzend. Van bloeiende Bangert naar bebouwde kom en van rad tot Bullepad*, Enkhuizen.

Burnier, C.Y., 2012. *'Oosteinde 30' te Berkhout, gemeente Koggenland. Een inventariserend veldonderzoek middels proefsleuven en definitief onderzoek*. STAR 293.

Clevis, H., H. van Gangelen (red.), 2009. *Werra keramiek uit Enkhuizen opnieuw bekeken. Studies aangeboden aan Jan Thijssen*, Zwolle.

Corver, B.A., 2008. *Rijperweg 52 te Middenbeemster. Een kijkje in en onder de stolp. Een archeologische opgraving*, ACD-rapport 876, Amersfoort.

Duijn, D.M., 2013: Opgraving van een stolp aan de Bangert, in *Oud Hoorn* 3/2013 (35e jaargang), 116-119.

Gerritsen, S., Kossen, M., Meijer, Y. & Bartels, M.H. (red.), 2013. *Acht eeuwen wonen, werken, bouwen en sterven aan de Westfriese Omringdijk. De archeologische begeleiding van het hoogwaterbeschermingsprogramma, het onderdeel Zuiderdijk in de gemeentes Drechterland en Hoorn*. West-Friese Archeologische Rapporten 44, Hoorn.

Halinger Aardewerk Museum, 2007. *Fries aardewerk. Majolica, faience , kerfsnee. Collectie Minze van den Akker*, Meppel.

IJzereef, G.F. & J.F. van Regteren Altena, 1991. Nederzettingen uit de Midden en Late Bronstijd bij Andijk en Bovenkarspel. In: Fokkens, H. & N. Roymans. *Nederzettingen uit de Bronstijd en de*

Vroege IJzertijd in de Lage Landen. Nederlandse Archeologische Rapporten 13, Amersfoort.

Jaspers, N.L., 2007. *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem*. Doctoraalscriptie UvA.

Jong, S. de, 1985. *Vijf Noord-Hollandse boerderijbestekken uit de eerste helft van de 17de eeuw. Een studie over het ontstaan en de bouw van stolpboerderijen*, Arnhem.

Leijnse, K., 2009. Stenen en stiepen, Nieuwsbrief 'Vrienden van de stolp' 59, 3-5, Zwaag.

Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982. Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands). *Mededelingen Rijks Geologische Dienst 36(3)*: 111-160.

Roessingh, W. & E. Lohof, 2011. Bronstijdboeren op de kwelder. Archeologisch onderzoek in Enkhuizen – Kadijken. ADC-monografie 11. ADC Archeoprojecten, Amersfoort.

Schrickx, C.P., 2008. *Het buitenklooster Bethlehem aan de Bangert in Blokker. Archeologisch onderzoek naar het laatmiddeleeuwse klooster Bethlehem (1475-1573) in het buitengebied van Hoorn. Deel 2 Het vondstmateriaal*, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2010. De vroegste geschiedenis van Zwaag, in J. Buchner/R. Lodde-Tolenaar/C. Schrickx, *De Hervormde Kerk van Zwaag. De kerk, het dorp, de geschiedenis*, Zwaag.

Schrickx, C.P., 2011. Een welvarende buitendijkse boerenhoeve in Schellinkhout. Archeologie en geschiedenis van een 17de-eeuwse stolpboerderij, Hoorn (Archeologie in West-Friesland 3).

Schrickx, C.P., 2013. *Een erf tussen Wik en Koningshof. Archeologisch onderzoek op het perceel Gedempt Achterom 45 in Medemblik*, Hoorn (West-Friese Archeologische Rapporten 53).

Stiboka/RGD, 1979. Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartblad 19 Alkmaar – 20 Lelystad (gedeeltelijk). Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.

Velius, T., *Kroniek van Hoorn*, eds. J. Plekker, R. Resoort, B. Leek, 2007, Hoorn (Bronnenreeks Hoorn 1).

Wagenaar, K., & C. van Wallenburg, 1987. Toelichting bij de bodemkaart van Nederland 1:50.000, kaartbladen 19 Oost Alkmaar en 20 West Lelystad (Noordhollands gedeelte). Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Wit, J.N., de, 2003. *Leven en werken in en om de stolpboerderij tussen 1650 en 1950*, Arnhem.

TRAFO

Bestaande sloot
langs de Bangert

S43

S54

S53

S55

S56

S52

S51

S50

S57

S08 spoornummer

1 profiel- / coupenummer

contour werkput

locatie profiel / coupe

grondslagpunt

muurwerk

bot

hout

gedempte sloot

spoor

N

Fase 1: tot circa 1600 Bijlage 1

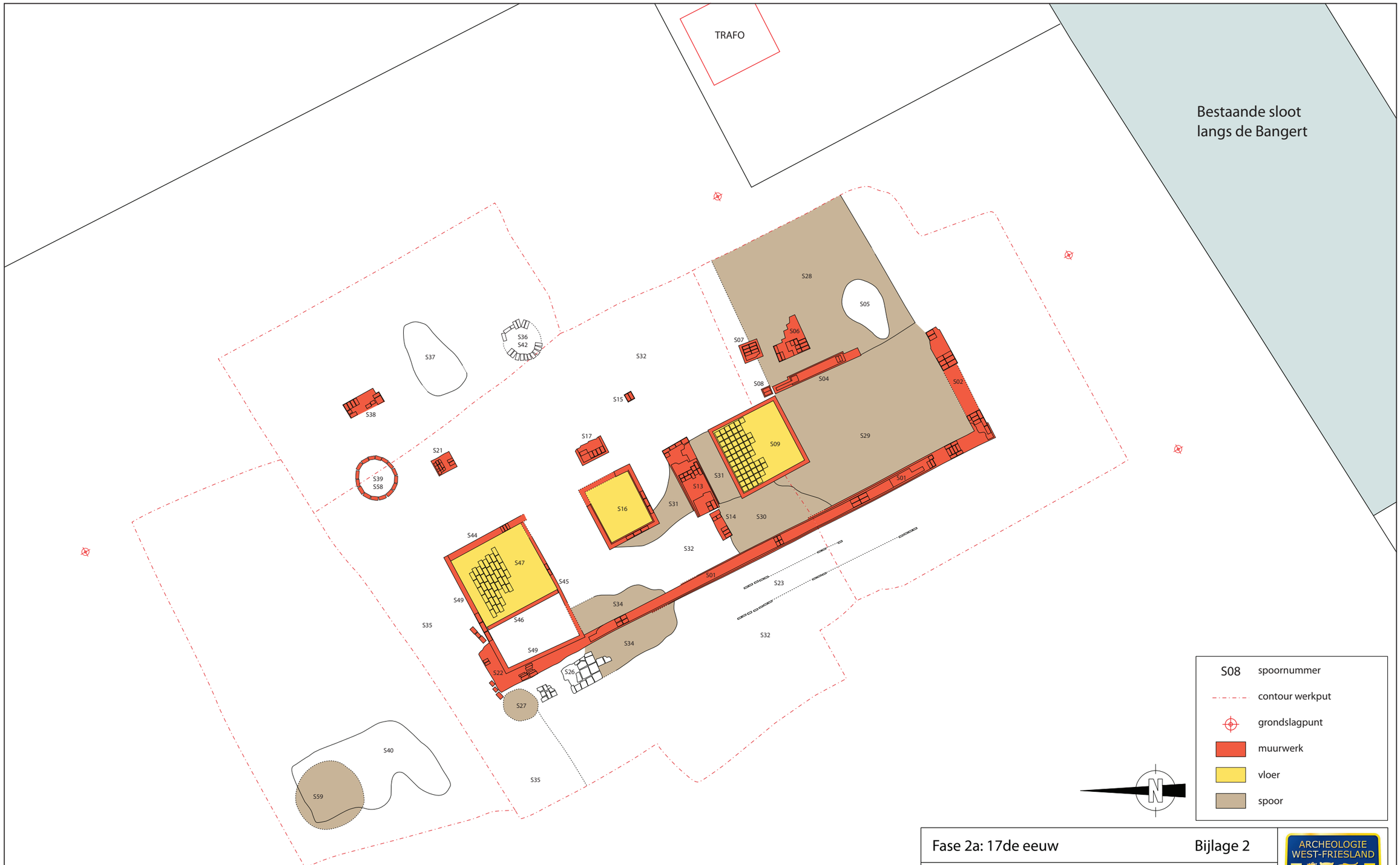
Gemeente Hoorn, Bangert 61

Project 348 OM-nummer 51209

Tekenaars M. Kossen & D.M. Duijn Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Fase 2a: 17de eeuw — Bijlage 2

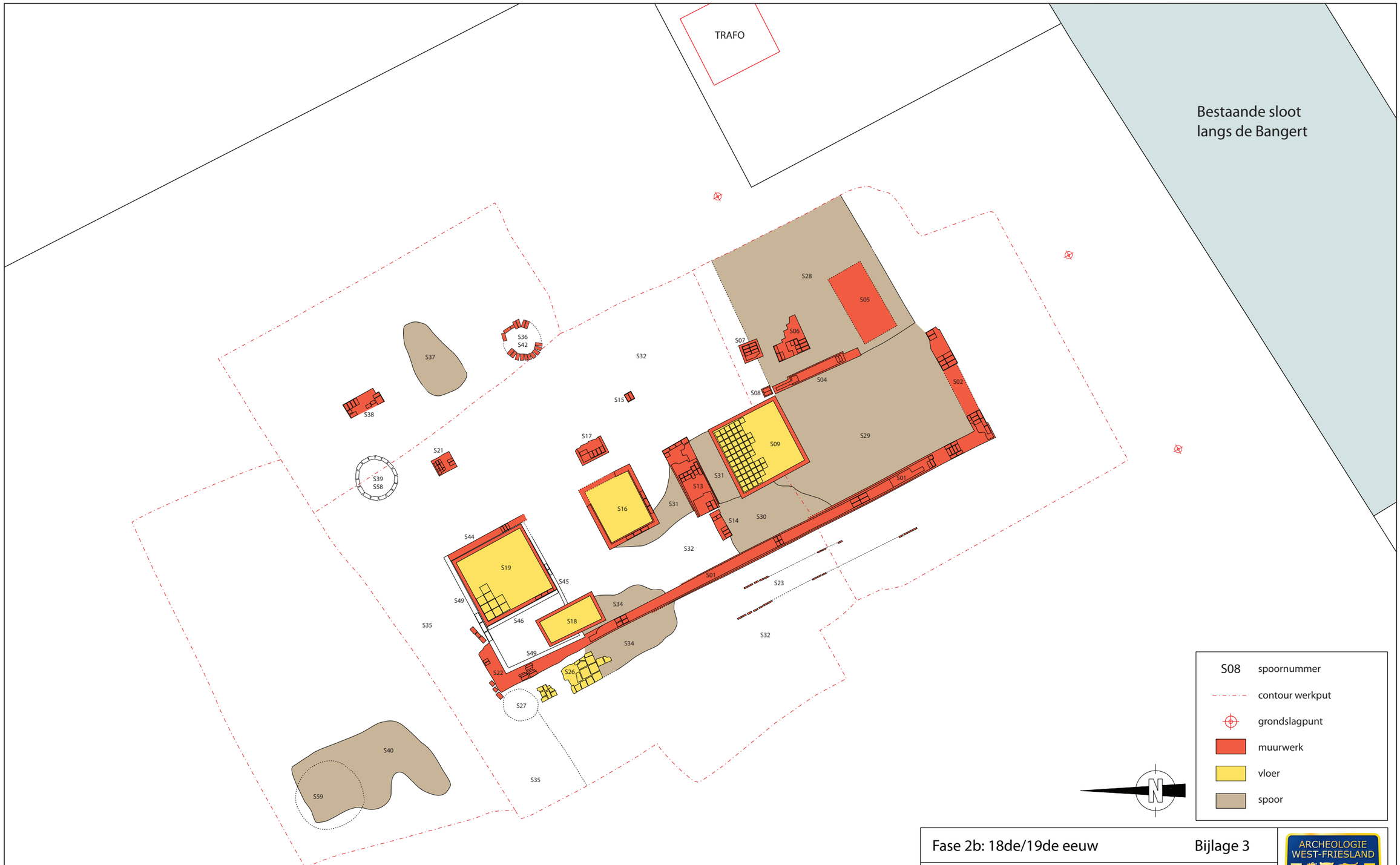
Gemeente Hoorn, Bangert 61

Project 348 — OM-nummer 51209

Tekenaars M. Kossen & D.M. Duijn — Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Fase 2b: 18de/19de eeuw — Bijlage 3

Gemeente Hoorn, Bangert 61

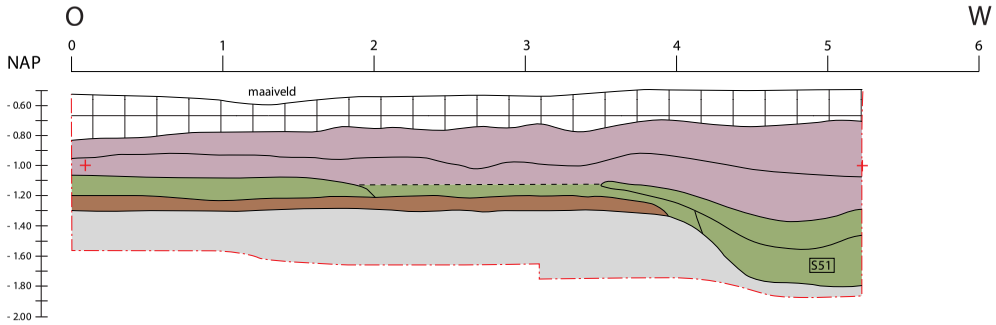
Project 348 — OM-nummer 51209

Tekenaars M. Kossen & D.M. Duijn — Schaal 1:100 (A3)

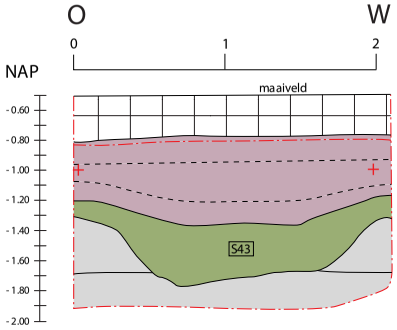
© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

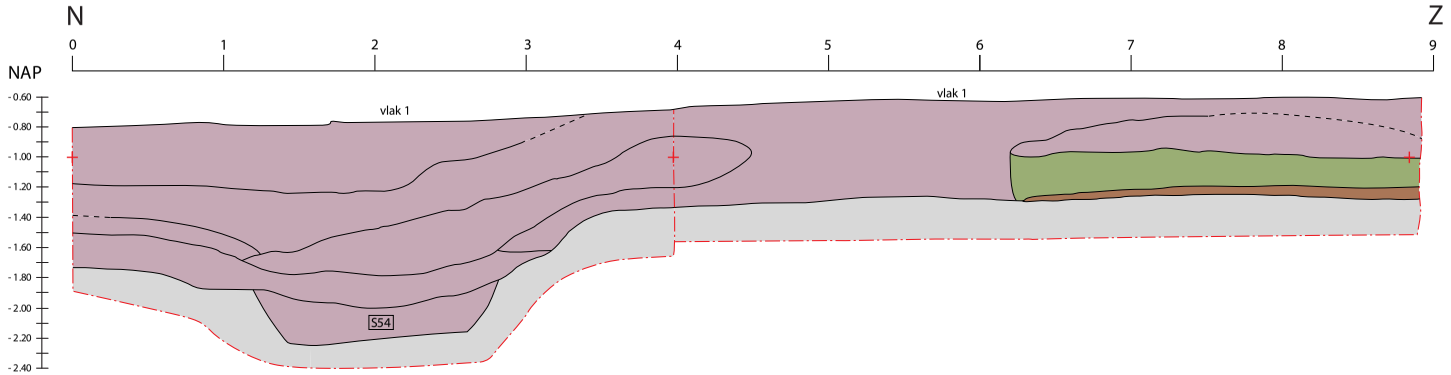
① Zuidprofiel werkput 1

③ Coupe sloot S43

② Oostprofiel werkput 1

S08 spoornummer	natuurlijke klei
contour profiel	fase 1: restant veenlaag
1 profielnummer	fase 1: demping en ophoging middeleeuwen
verstoorde bovenlaag	fase 2: demping en ophoging begin 17de eeuw

Profielen en coupe

Bijlage 4

Gemeente Hoorn, Bangert 61

Project 348 — OM-nummer 51209

Tekenaars M. Kossen & D.M. Duijn — Schaal 1:50 (A4)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Bijlage 5 Determintatie keramiek

Vnr	Complex	Compl.dat.	Materiaal	C	Vorm	Typenr	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-	2	0	2	1	1800-1900	Fries
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	witbakkend aw		indet	w-	4	0	4	2	1800-1900	Fries, oa met bloemornament
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	roodbakkend aw		kachelpan	r-kap-1	3	7	10	1	1800-1900	BOZ-stempel
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	2	0	2	2	1800-1900	BOZ
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	roodbakkend aw		bloempot	r-blo-	1	0	1	1		ongeglazuurd
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	roodbakkend aw		indet	r-	3	14	17	2		
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	roodbakkend aw		bord	r-bor-	3	0	3	2		Nederrijns
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	faience		bord	f-bor-6	3	2	5	1		blauwe beschildering, oranje rand
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	faience		bord	f-bor-	2	0	2	1		paarse golf op vlag
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	steengoed 2		fles	s2-fle-	0	3	3	1	1800-1900	mineraalwaterkruik
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	1	0	1	0	1620-1660	geen merk, ruis
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	3	0	3	3	1800-1900	Gouda
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	industrieel wit		kom	iw-kom-10	1	0	1	1	1800-1900	parelrand op vlag, geheel wit, stukje merk op onderkant, Regout?
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-	14	0	14	2	1800-1900	wit, knik spiegel-vlag
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	industrieel wit		schotel	iw-bor-3	2	0	2	1	1800-1900	oranje-goud versiering
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	industrieel wit		kop	iw-kop-	2	0	2	1		wit
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1800-1900	blauw drukdecor
V013	Ten W S01	1750-1825	witbakkend aw		pispot	w-pis-	4	9	13	1		Fries, vlekkengoed
V013	Ten W S01	1750-1825	witbakkend aw		pot	w-pot-5	1	0	1	1		groen-geel, Fries, klein
V013	Ten W S01	1750-1825	faience		bord	f-bor-5	6	0	6	1		blauwe band onder rand
V013	Ten W S01	1750-1825	faience		bord	f-bor-5	2	1	3	1		landschap over heel bord, polychroom
V013	Ten W S01	1750-1825	faience		bord	f-bor-	5	1	6	1		blauwe strepen op vlag
V013	Ten W S01	1750-1825	faience		bord	f-bor-	4	7	11	3		beschilderd
V013	Ten W S01	1750-1825	faience		bord	f-bor-	2	1	3	2		klein model, blauwe en polychrome beschildering
V013	Ten W S01	1750-1825	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		Fries
V013	Ten W S01	1750-1825	industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1		schotel, blauwe beschildering
V013	Ten W S01	1750-1825	industrieel wit		kop	iw-kop-1	4	0	4	1		creamware-achtig
V013	Ten W S01	1750-1825	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1		bodem met standring
V013	Ten W S01	1750-1825	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1		BOZ
V013	Ten W S01	1750-1825	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		grote schotel
V013	Ten W S01	1750-1825	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	0	1500-1550	witte slib, ruis
V013	Ten W S01	1750-1825	roodbakkend aw		bord	r-bor-	3	3	6	2		Nederrijns
V013	Ten W S01	1750-1825	roodbakkend aw		indet	r-	4	3	7	3		
V016	Rond straatje S23	1675-1725	roodbakkend aw		indet	r-	0	5	5	1		
V016	Rond straatje S23	1675-1725	faience		bord	f-	0	1	1	1	1675-1750	
V016	Rond straatje S23	1675-1725	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	0	1	1	1		steel
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1625-1675	imitatie compendiario
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	roodbakkend aw		pot	r-pot-	0	19	19	1	1750-1850	uitwendig glazuur, inwendig geen glazuur en beroet, verm. Aspot
V019	Uitbraakspoor op S01	1800-1900	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1800-1900	laat, bruine rand
V019	Uitbraakspoor op S01	1800-1900	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	0	1600-1650	ruis
V019	Uitbraakspoor op S01	1800-1900	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1	1800-1900	Duits, bruin en gele versiering
V019	Uitbraakspoor op S01	1800-1900	industrieel wit		kop	iw-kop-1	1	0	1	1	1750-1900	klein kopje, wit
V020	Vulling kelder S18	1750-1900	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	1		massieve steel
V020	Vulling kelder S18	1750-1900	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	0		
V020	Vulling kelder S18	1750-1900	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1725-1800	Fries, huizen in landschap
V022	Aanleg wp 2, in boerderij	1600-1800	faience		bord	f-bor-3	1	0	1	1	1750-1825	blauwe strepen op vlag

V022	Aanleg wp 2, in boerderij	1600-1800	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1	1700-1800	met nokje
V022	Aanleg wp 2, in boerderij	1600-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1600-1650	Frechen, gekroond wapenschild met leeuwen, blauwe vlekken
V025	Puinvulling kelder S9	1625-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	1	0	1	1	1800-1900	Gouda, gekroonde 54
V030	Kuil S37	1850-1950	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1	1800-1950	laat, vieze bruine strepen op buitenkant
V030	Kuil S37	1850-1950	roodbakkend aw		indet	r-	1	2	3	1		
V030	Kuil S37	1850-1950	industrieel wit		bord	iw-bor-	3	0	3	1	1850-1950	schotel, groene strepen
V030	Kuil S37	1850-1950	industrieel wit		indet	iw-	0	2	2	0		
V031	Aanleg wp 3, vl 1	1600-1800	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	0	1	1	1	1600-1675	kaasvorm, inwendig geel
V031	Aanleg wp 3, vl 1	1600-1800	roodbakkend aw		pot	r-pot-12	1	2	3	1	1625-1700	inwendig deels groen
V031	Aanleg wp 3, vl 1	1600-1800	faience		indet	f-	1	0	1	1	1650-1750	wit
V031	Aanleg wp 3, vl 1	1600-1800	industrieel wit		indet	iw-	0	1	1	1	1780-1750	creamware-achtig
V031	Aanleg wp 3, vl 1	1600-1800	italiaans tingl.	C01	kom	i-kom-4	1	0	1	1	1550-1600	Montelupo, wentelende motieven
V032	Uitbraakspoor S39	1650-1700	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	1	0	1	1	1600-1675	kaasvorm, inwendig geel
V032	Uitbraakspoor S39	1650-1700	roodbakkend aw		indet	r-	2	2	4	2		
V032	Uitbraakspoor S39	1650-1700	faience		bord	f-bor-	1	1	2	1	1650-1725	
V032	Uitbraakspoor S39	1650-1700	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	0	1	1	1		dunne steel
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		kachelpan	r-kap-1	1	0	1	1		
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		grape	r-gra-65	1	0	1	1		sluitpan
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1575-1650	NH-slib
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1700-1800	Nederrijns
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		indet	r	0	3	3	0		
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	4	6	1	1700-1800	
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	steengoed 2		fles	s2-fle-	0	3	3	1	1800-1900	mineraalwaterkruik
V033	Aanleg wp 4, vl 1	1700-1850	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1750	Frechen
V034	Afvalplek S40	1775-1870	steengoed 2		pot	s2-pot-9	1	0	1	1		Westerwald, pot met oor op rand, zeep/zoutpot
V034	Afvalplek S40	1775-1870	steengoed 2		fles	s2-fle-4	0	4	4	2	1800-1900	cilindrische mineraalwaterkruiken, bruin
V034	Afvalplek S40	1775-1870	steengoed 2		pot	s2-pot-	1	1	2	1		Westerwald
V034	Afvalplek S40	1775-1870	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1575-1650	Frechen, bodem met standvoet, fragment grote applique met wapenschild, blauwe accenten
V034	Afvalplek S40	1775-1870	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	0		stuk bodem met standvlak
V034	Afvalplek S40	1775-1870	porselein		kop	p-kop-1	1	0	1	1	1700-1800	landschap op bodem, sierrand, uitw krullen en bloemen
V034	Afvalplek S40	1775-1870	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1750-1800	spiegel met huis, Fries, slordig geschilderd
V034	Afvalplek S40	1775-1870	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1750-1800	Fries, fruit op spiegel, slordig
V034	Afvalplek S40	1775-1870	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	0		Fries, cirkels, blauw
V034	Afvalplek S40	1775-1870	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		Fries, beschildering in paars en geel
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience	C01	bord	f-bor-3	1	0	1	1	1725-1825	slingers op vlag, bloem op spiegel in paars en blauw
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience	C02	bord	f-bor-3	1	0	1	1	1725-1825	slingers op vlag, bloem op spiegel in paars en blauw
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		deksel	f-dek-2	1	0	1	1	1700-1750	blauwe beschildering, gestileerde florale motieven
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1750-1800	blauw, florale motieven, gestileerd
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-6	3	0	3	1	1725-18000	blauw, gestileerde florale motieven
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-7	1	0	1	1	1725-18000	blauw, gestileerde florale motieven
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-7	2	0	2	1	1700-1800	blauw, klein bordje, gestileerde florale motieven
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-7	2	0	2	1	1725-1800	blauw, klein bordje, gestileerde florale motieven op vlag, landschap op spiegel
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-	0	3	3	1	1650-1725	Chinees décor met persoon
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-1	2	1	3	1	1725-1800	blauw, gestileerde motieven met stippen op rand en spiegel, scherf met gat van kram, dia rand ca. 35 cm
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-	1	1	2	1	1725-1800	blauw, vogelpootjes op vlag
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-	6	6	12	6	1700-1800	blauwe beschildering
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1750-1825	paarse en blauwe beschildering
V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1	1700-1800	wit, overhangende rand

V034	Afvalplek S40	1775-1870	faience		overpot?	f-ove-?	1	0	1	1	1700-1800	uitgebogen rand, uitwendig blauwe beschildering
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		kan	iw-kan-6	1	0	1	1	1800-1850	wit, tonvormig, oor afgebroken
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		bord	iw-bor-6	1	0	1	1	1775-1850	gelig bord
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		bord	iw-bor-11	2	2	4	1	1800-1850	golfrand, blauwe vegen op vlag
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1	1800-1900	in- en uitw blauwe spetters en groene vlek
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		deksel	iw-dek-	1	0	1	1	1800-1900	vloeiblauw-décor op rand, dubbele binnenrand
V034	Afvalplek S40	1775-1870	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	3	4	2	1800-1900	standring, drukdecor blauw
V034	Afvalplek S40	1775-1870	witbakkend aw		bord	w-bor-	5	2	7	4	1800-1900	geel oppervlak met bruine accenten, Frechen
V034	Afvalplek S40	1775-1870	witbakkend aw		indet	w-	0	8	8	1	1775-1875	inw geel, uitw groen, hard gebakken, Duits
V034	Afvalplek S40	1775-1870	witbakkend aw		indet	w-	2	5	7	2	1775-1875	inw geel, uitw groen
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bord	w-bor-4	1	1	2	1	1775-1875	geel oppervlak met bruine lijnen en groene golflijn
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bord	w-bor-	1	1	2	1	1775-1875	geel oppervlak met bruine lijnen
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	1	0	1	0	1600-1700	inw geel, ruis
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1	1700-1900	inw glazuur, bodem geel
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1	1750-1850	geheel glazuur
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bord	r-bor-	2	0	2	1	1750-1850	grote schotel, inw glazuur
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	1	2	1	1800-1900	uitw bruin, inw geel, knopje
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bloempot	r-blo-	0	1	1	1	1800-1900	bodem met gaten, geen glazur
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		pot	r-pot-2	2	15	17	2		grote pottenm geheel glazuur, 3 bodems met standring
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bord	r-bor-13	13	0	13	6	1800-1900	grote diepe schotels, 2x BOZ-rondmerk, dia 27-40 cm, 2 stuks beroet
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		kachelpan	r-kap-3	2	0	2	1		BOZ, beroet, dia rand 36 cm, horizontale oren
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	2	0	2	1	1800-1900	BOZ, beroet, steel, dia rand 31 cm
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		kachelpan	r-kap-	5	0	5	2		BOZ
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	3	0	3	2		BOZ, beroet
V034	Afvalplek S40	1775-1870	roodbakkend aw		indet	r-	1	34	35	1		
V036	Puinvulling waterput S42	1800-1900	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1	1800-1950	laat, vieze bruine strepen op buitenkant, zelfde als V30
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	roodbakkend aw		indet	r-	3	2	5	2		
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1		Duits, gele en bruine strepen
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	porselein		bord	p-bor-6	4	1	5	1	1700-1800	schotel, achterzijde capucijner, bloemen in blauw
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	porselein		kop	p-kop-	1	0	1	1	1700-1800	blauwe krullen
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	0	2	2	1		stelen
V037	Kleivulling onderin S42	1700-1850	industrieel wit		kop	iw-kop-	0	1	1	1		creamware
V038	Onder planken put S42	1680-1720	porselein		indet	p-	1	0	1	1	1680-1750	inwendig blauwe versiering onder rand, rand is bruin
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	roodbakkend aw		pot	r-pot-13	1	0	1	1	1700-1850	redelijk compleet, geheel geglazuurd
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1	1750-1850	geheel glazuur
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	faience		bord	f-bor-3	1	1	2	1	1750-1850	simpele blauwe beschildering
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	faience		bord	f-bor-	1	1	2	1	1750-1850	blauwe beschildering
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	0	1	1	1		steel
V039	Puinvulling kelder S19	1750-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	2	2	4	1	1800-1900	creamware, slecht
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850	roodbakkend aw		pot	r-pot-	0	15	15	0	1750-1850	aspot, zelfde als V18
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1850	Fries
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1	1800-1900	Duits, (pis)pot met inwendig geel
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	1	1	1	1800-1900	Duits, gele en bruine beschildering
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850	faience		bord	f-bor-	2	0	2	2	1750-1850	paars en blauwe beschildering
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850	majolica		indet	m-	0	1	1	1		
V044	Vulling kelder	1750-1850	porselein		bord	p-bor-6	1	0	1	0	1700-1800	schotel, achterzijde capucijner, bloemen in blauw, past aan V37
V044	Vulling kelder	1750-1850	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	1	1	1	1800-1900	Duits, bruine en oranje versiering
V044	Vulling kelder	1750-1850	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1600-1700	bodem kan Frechen met standvlak
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw	C01	vorm	r-vor-4	1	0	1	1	1600-1675	kleine kaasvorm, vrij compleet, inwendig geel

V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	2	3	1	1575-1650	halfronde vuurstolp, duimindrukken op rand, uitwendig glazuur, geen versiering
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	2	0	2	1		groene spiegel
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-8	1	0	1	1		bovenkant glazur
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		onversierd
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		NH-slib, kabelrand
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	witbakkend aw		bakpan	w-bak-5	1	0	1	1		inwendig groen, toegeknepen steel
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		inwendig geel, r-kop-2 achtig
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	0	6	6	0		oa bodem grape en bodem standring, alles geheel groen
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	witbakkend aw	C02	deksel	w-dek-5	1	0	1	1		bovenzijde groen, knop
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	werra aardewerk	C03	bord	wa-bor-	0	1	1	1	1580-1620	stuk spiegel met figuur, geen Enkhuizen
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	weser aardewerk		bord	we-bor-	0	1	1	1	1580-1640	stuk bord met boom-achtig motief
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	weser aardewerk		kan	we-kan-	1	0	1	1	1580-1640	kleine kan met rechte rand, strepen
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	0		klein wandfragment
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1	1600-1625	blauw, gestileerd schaakbordmotief over hele bord
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	majolica		indet	m-	0	1	1	1	1600-1650	imitatie compendiario, stukje aigretterand
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1600-1625	blauw, bladeren, imitatie Italiaans Berrettino
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	majolica		indet	m-	0	1	1	0		klein fragment, polychroom
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		standvoet, Raeren?
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		rond model, ongeglazuurd, inwendig beroet
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		halfrond model, stuk gesneden bovenkant met kleirol over top, geen appliques zichtbaar
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	2	0	2	2		
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	3	3	0		2 toegeknepen stelen
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		test	r-tes-4	0	4	4	1		1 bodem, alle ongeglazuurd en beroet
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	3	1	4	2		inwendig glazuur, worstoor
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur, uitwendig beroet
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		platte rand, inwendig glazuur
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	3	3	1		bodem kop met oor, gemarmerde klei met witte slib/klei, inweidg groen geglazuurd en marmereffect
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	16	17	1		grote grape, ribben op schouder, inwendig donkergroen, uitwendig op schouder, kraagrand, buikknik of afgerond, dia rand 17 cm
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1	1550-1600	kleine grape, inwendig glazuur
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	2	0	2	2		kraagranden, grape of pot
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	2	50	52	0		
V051	Afvalplek S52	1575-1615	majolica	C01	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1575-1625	polychroom, rechte rozet op spiegel, op vlag overlappende halve bogen, ook uit V50
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	1	2	1		inwendig groen
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	4	1	5	3	1575-1650	NH-slib, vrij grof, alle 3 kabelrand
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		onversierd
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-11	1	0	1	1	1575-1650	NH-slib, in- en uitwendig kabelrand
V051	Afvalplek S52	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1575-1625	Raeren?, ingestempelde versiering, oa wafelmotief
V051	Afvalplek S52	1575-1615	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1		polychroom, noppenrand, decoratie is uitgeveegd
V051	Afvalplek S52	1575-1615	majolica		indet	m-	0	1	1	0		imitatie compendiario? Veel wit met beschildering in blauw en oranje
V051	Afvalplek S52	1575-1615	weser aardewerk		indet	we-	0	1	1	1	1580-1640	vreemd motief, soort honingraat met groene stippen erin
V051	Afvalplek S52	1575-1615	weser aardewerk	C02	beker	wa-bek-	0	1	1	1	1580-1620	humpen van roodbruin aw uit Duitsland, radstempel
V051	Afvalplek S52	1575-1615	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	0	1	1	1	1610-1650	steel
V051	Afvalplek S52	1575-1615	italiaans tingl.		bord	i-bor-	1	1	2	1	1575-1625	Berettinno, ju-I motief op vlag
V051	Afvalplek S52	1575-1615	witbakkend aw		grape	w-gra-?	1	0	1	1		kleine grape, inwendig groen, toegeknepen oor, uitstaande onverdikte rand en scherpe buikknik
V051	Afvalplek S52	1575-1615	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	1	3	2		oor
V051	Afvalplek S52	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	0	3	3	0		2 geheel groen, 1 groen-geel

V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	1	2	1		rond model, uitwendig glazuur
V051	Afvalplek S52	1575-1615	werra aardewerk		kop	wa-kop-1	2	0	2	1	1580-1620	kabelrand en cirkels, stuk V50 erbij
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		test	r-tes-4	3	2	5	2		1 bodem, alle ongeglazuurd en beroet
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		inwendig glazuur, worstoor, uitwendig beroet, deel van V50
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2?	6	2	8	2		afwijkend, hoge rand, horizontaal oor, geheel glazuur, inwendig grotendeels groen, stukje V50 erbij
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-N	1	1	2	1		mini-bakpan, kleine kraagrand, steeltje, inwendig glazuur
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		platte rand, geheel glazuur
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	15	19	1		zeer grote grape, ribben op schouder, inwendig mangaan uitwendig deels op schouder, 2 oren, beroet, kraagrand, ronde buik of buikknik, groot deel uit V50, dia rand 23 cm
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	3	4	1		kraagrand, ribbels schouder, inwendig gespikkeld groen glazuur, uitwendig deels op schouder
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-10	1	0	1	1		kraagrand, geheel glazuur
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	6	0	6	3		kraagranden, geknepen worstoor
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	4	5	1		kraagrand, geheel glazuur, geknepen worstoor
V051	Afvalplek S52	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	3	46	49	2		1 manchetrand
V052	Afvalplek S53	1575-1615	werra aardewerk	C01	bord	wa-bor-1	1	0	1	1	1580-1595	glazuur vergaan, bloemmotieven, geen kabelrand
V052	Afvalplek S53	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	5	5	1	1550-1600	Raeren, vloeiende kan met standvoet en ribbels op hals en voet
V052	Afvalplek S53	1575-1615	italiaans tingl.		indet	i-	0	1	1	1	1575-1625	Berrettino, i-bor-6 of i-kom-1, overhangende rand, décor onduidelijk
V052	Afvalplek S53	1575-1615	witbakkend aw		bakpan	w-bak-5	1	0	1	1		inwendig groen
V052	Afvalplek S53	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	3	5	8	3		oa twee bodems standring, alles geheel of half groen
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		kom	r-kom-58	2	0	2	1		inwendig groen
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1	1575-1650	NH-slib, horizontaal oor
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	3	0	3	3		1 toegeknepen steel
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-33	2	0	2	2		blokvormige rand
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	3	3	0		
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		test	r-tes-4	0	2	2	1		1 bodem, alle ongeglazuurd en beroet, stukje van V50 erbij
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	2	0	2	1		ronde vuurstolp, geen glazuur, beroet, stuk V50 erbij
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur, worstoor, deel van V50
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur, worstoor
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		inwendig glazuur, worstoor
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-5	1	0	1	1		inwendig glazuur, beroet
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	14	14	1		V50
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1	1550-1600	redelijk compleet, inwendig glazuur, uitwendig beroet
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	2	1	3	1		cm
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1	1550-1600	kleine grape, inwendig glazur, worstoor
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	1		kleine grapen, onverdikte uitstaande rand
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		groot model, kraagrand, inwendig glazuur
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1		hoge rand zoals r-gra-22, kan ook kan zijn, geheel glazuur
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	2	0	2	2		kraagranden, grape of pot
V052	Afvalplek S53	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	1	50	51	1		
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C01	kop	r-kop-11	1	0	1	1	1590-1610	NH-slib, vaas en hart, inwendig kabelrand
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-6	1	0	1	1	1575-1600	afwijkende slibbogen op spiegel, onderzijde beroet
V054	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	C03	bakpan	w-bak-5	1	0	1	1	1575-1625	toegeknepen steel, inwendig groen, beroet
V054	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	C04	bakpan	w-bak-5	1	0	1	1	1575-1625	toegeknepen steel, inwendig groen, beroet
V054	Sloot S54	1575-1615	majolica	C05	kan	m-kan-1	1	0	1	1	1575-1625	miniatuur, blauwe beschildering
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		bovenkant, platte rand, bolle buik met ondiepe kamstreek, geheel glazuur, verm standring
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		bruin glazuur, deels uitwendig, verm. 2 oren, beroet, b: 20 cm

V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-10	2	2	4	1		deel uit V56, 2 oren, bolle buik met ondiepe kamstreek, kraagrand
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kan	r-kan-	0	1	1	0		groot worstoor
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-43	1	0	1	1		kraagrand, steile wand, 2 ribbels en daartussen kamstreek, geheel glazuur
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-10	1	0	1	1		kraagrand als vroege BOZ, bolle buik?, kamstreek op schouder,
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	2	0	2	1		kraagrand, afgeronde buikknik, ribbels op schouder, glazuurplekken op schouder
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	0	3	0		kraagranden
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		dia rand ca 17 cm
V054	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-20	2	1	3	1		als 56-C12, inwendig deels groen, dia rand 13 cm
V054	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		vuurstolp	w-vst-	0	1	1	1		fragment halfrond model, nopjes, groen
V054	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		inw mangaan, uitw groen, standring
V054	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	0		ruis, vlekkengoed
V054	Sloot S54	1575-1615	weser aw		indet	we-	0	1	1	1	1580-1625	bodem kom of bord, rozet-motief
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C01	kom	r-kom-58	1	6	7	1	1590-1610	NH-slib, kabelrand, band met bladeren, vlakken
V055	Sloot S54	1575-1615	italiaans tingl.	C02	kom	i-kom-3	0	1	1	1	1550-1600	Montelupo, polychroom bladeren
V055	Sloot S54	1575-1615	terracotta	C03	beeld		1	0	1	1		fragment beeldje zittende hond
V055	Sloot S54	1575-1615	weser aw	C04	bord	we-bor-1	1	0	1	1	1580-1625	bibbermotief, rozet-motief op spiegel, kapotgevroren
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		geen steel
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		geen steel
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		geen steel
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		verm. 2 oren, beroet, dia rand 20 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	1	0	1	1		oor
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		groot deksel met 'kraagrand', oor?, geheel glazuur, dia ca 30 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		test	r-tes-2	1	0	1	1		ongeglazuurd, vierkante bak, inwendig beroet
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kom	r-kom-	0	1	1	1		bodem met standring, inwendig groen, r-kom-58?
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		pispot	r-pis-5	1	1	2	1		beroet
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	0		bodem met standring, inwendig groenig, pot of kom?
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		bodem met standring, mogelijk kan
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig plekken glazuur, beroet, dia rand 20 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig beroet, dia rand 20 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	2	1	3	1		uitwendig plekken glazuur, dia rand 22 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		hoge kraagrand, dia rand 12 cm, beroet
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		inwendig glazuur, beroet, dia rand 10,5 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		inwendig glazuur, beroet, dia rand 15 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		inwendig glazuur, beetje beroet, dia rand 10 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	0		inwendig glazuur, beetje beroet
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		inwendig glazuur, klein
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-20	2	0	2	1		als 56-C12, inwendig deels groen, dia rand 14 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		te hard gebakken, geheel glazuur, dia rand 15 cm
V055	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-40	1	0	1	1		geheel groen, geknepen lintoor
V055	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kan	w-kan-	1	0	1	1		groot lang oor, groen
V055	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-2	1	1	2	1		inwendig geel
V055	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		grape	w-gra-38	1	0	1	1		inw groen, uitw plekken groen
V055	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kan	w-kan-	1	3	4	1		geheel groen, ribbels op schouder, iets uitgebogen rand
V055	Sloot S54	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1575-1600	bodem met standvlak, Siegburg
V055	Sloot S54	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	0		Frechen/Keulen, stukje applique wapenschild
V055	Sloot S54	1575-1615	werra aw		bord	wa-bor-1	2	1	3	1	1580-1620	stukjes rand en stuk spiegel met zon
V055	Sloot S54	1575-1615	weser aw		indet	we-	0	1	1	1	1580-1625	stuk bodem, bladermotief
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	2	0	2	1	1500-1550	sgraffito, slingers op vlag, achterzijde beroet

V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C02	kom	r-kom-	0	1	1	1	1609-1612	bodem kom met bloemen, 2 primaire gaten in standring, decorateur C Alkmaar
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C03	grape	r-gra-34	1	0	1	1	1550-1600	sterk beroet, 2 oren
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C04	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1575-1625	1 geknepen oor, tuit, scheef, beetje beroet, ribbels op schouder
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C05	grape	r-gra-29	1	0	1	1	1550-1600	1 oor, tuit, beroet, ribbel op schouder, scheegf
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C06	grape	r-gra-19	1	0	1	1	1550-1625	1 oor, tuit, beroet, ribbel op halsaanzet, poot afgebroken daarna nog gebruikt
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C07	grape	r-gra-29	1	0	1	1	1550-1625	geen oor of tuit aanwezig, geheel glazuur, ribbel op schouder en halsaanzet (dus ook beetje r-gra-19)
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C08	pot	r-pot-12	1	0	1	1	1575-1625	schouder,
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C09	grape	r-gra-34	1	0	1	1	1550-1600	2 oren, deels uitwendig glazuur, beetje beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C10	grape	r-gra-34	1	0	1	1	1550-1600	2 oren, deels uitwendig glazuur, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C11	grape	r-gra-54	1	0	1	1	1575-1625	2 oren, kraagrand, ribbels op schouder, scherpe buikknik, beroet, r-gra-33 met kraagrand
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C12	kop	r-kop-20	1	0	1	1	1575-1625	standring, afgeronde knik naar wand, iets uitgebogen rand, geheel glazuur
V056	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	C13	bakpan	w-bak-5	1	0	1	1	1575-1625	toegeknepen steel, inwendig groen, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	jydepot-aw	C14	grape	jy-gra-	1	0	1	1		randfragment, oor afgebroken, inw gepolijst, dia rand 18 cm, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	steengoed 2	C15	kan	s2-kan-32	1	0	1	1	1590-1610	baardmankruik, applique met wapen Friesland, gat in zijkant
V056	Sloot S54	1575-1615	werra aw	C16	bord	wa-bor-1	1	0	1	1	1608	Enkhuizer Werra, vogel
V056	Sloot S54	1575-1615	werra aw	C17	kom	wa-kom-2	1	0	1	1	1602-1613	Enkhuizer Werra, plant op spiegel
V056	Sloot S54	1575-1615	weser aw	C18	pot	we-pot-1	1	0	1	1	1580-1625	compleet potje, radstempel, uitw deels witte slib, groene en rode strepen
V056	Sloot S54	1575-1615	weser aw	C19	kom	we-kom-2	1	0	1	1	1580-1625	ook uit V54 en V64, bodem ontbreekt, wand zonder knik, horizontaal oor
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		toegeknepen steel
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	1	0	1	1		kleine grape (11 cm hoog), inwendig glazur, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		grote grape, dia rand 22 cm, scherpe buikknik, ribbels op schouder, onverdikte rand met ribbel aan onderkant, dekselgeul, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	1	1	2	1		oor
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	2	3	5	1		onderkant, uitwendig glazuur, inwendig beroet, dia 31 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	3	8	11	1		deel uit V54, uitwendig glazuur en ondiepe kamstreek, inwendig beroet, eenvoudige gaten zonder profiel
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1		grote wijde lage grape met uitstaande rand (kraagrand?), bolle buik, inwendig glazuur
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig beroet, dia rand 19 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig glazuur op rand, groenig glazuur, dia rand 21 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig plekken glazuur, beroet, dia rand 16 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig plekken glazuur, dia rand 21 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		uitwendig plekken glazuur, beroet, dia rand 18 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		grote grape, kruisrand, duimindrukken onder rand, dia rand 22 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		hoge kraagrand, afgeronde buikknik, uitwendig deels glazuur en beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand, ribbels schouder, toegeknepen oor, glazuur op schouder, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	1		hoge kraagrand, dia rand 12 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-10	1	5	6	1		klein model, bolle buik, kraagrand, inwendig deels groen, uitw deels glazuur, beroet
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		inwendig glazuur, toegekn worstoor, dia rand ca. 14 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		uitwendig glazuur, schenklip, dia rand 13 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		beroet, dia rand 16 cm

V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		uitw plekken glazuur, dia rand 14 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-20	2	2	4	1		als 56-C12, dia rand 15 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig groen, dia rand 13 cm, deel uit V56
V056	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		dia rand 15 cm
V056	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		grape	w-gra-36	1	0	1	1		inwendig groen, beroet, steel afgebroken, daarna nog gebruikt
V056	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kandelaar	w-kdl-	1	0	1	1		bodem, groen
V056	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-7	1	1	2	1		geheel groen, horizontaal oor
V056	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	1	2	3	1		uitw deels groen, inw geel, kraagrandje, scherpe buikknik, pot, pispot of grape?
V056	Sloot S54	1575-1615	majolica		bord	m-bor-5	2	0	2	1	1575-1600	concentrische cirkels, grote blauwe bloemen met gele stip
V056	Sloot S54	1575-1615	pijpaarde		kleipijp	pij-kl	0	1	1	1		stukje steel
V056	Sloot S54	1575-1615	italiaans tingl.		bord	i-bor-	1	0	1	1	1550-1625	Berretino
V056	Sloot S54	1575-1615	werra aw		bord	wa-bor-1	1	0	1	1	1580-1620	groen geworden, cirkels en ornamentband
V056	Sloot S54	1575-1615	werra aw		kom	wa-kom-1	1	0	1	1	1580-1620	horizontaal oor, kabelrand
V056	Sloot S54	1575-1615	weser aw		bord	we-bor-1	1	0	1	1	1580-1625	randfragment
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw	C01	grape	r-gra-8	1	0	1	1	1550-1600	zeer grote grape, ronde buik, roomtuit, 2 oren, kraagrand, inwendig mangaanglazuur uitwendig deels op schouder, dia 24 cm
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	0	1575-1625	
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand, ribbels op schouder
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	1	0	1	1		
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	0	1575-1625	toegeknepen steel
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		groene spiegel
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	roodbakkend aw		indet	r-	0	10	10	0		
V057	Verdiepen vlak 1	1575-1615	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		uitwendig geel
V059	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C01	grape	r-gra-8	1	0	1	1		wrs 2 oren, beetje beroet, ribbel op schouder, afwijkende r-gra-34
V059	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-6	1	0	1	1	1575-1650	groene spiegel, onderzijde beroet
V059	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-1	1	0	1	1		hoekje vetvanger met geul onder rand
V059	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kan	r-kan-	0	2	2	1		standring, fijne ribbels op schouder
V059	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1	1525-1575	inwendig groen, uitwendig plekken witte slib, geknepen standring, dia 16 cm
V059	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		vuurstolp	w-vst-	0	1	1	1		uitw groen, inw beroet, simpele gaten, handvat
V059	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		inw mangaan, uitw groen, standvlak
V059	Sloot S54	1575-1615	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1550-1600	Frechen/Keulen, platte bodem
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	2	2	1		beroet
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-49	1	0	1	1		glazuur
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1625-1700	mangaan-groen
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	majolica		indet	m-	0	1	1	1	1625-1700	geen versiering zichtbaar
V060	Vulling waterput S58	1650-1700	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	0		
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C01	grape	r-gra-62	1	0	1	1	1625-1675	complete grape, 2 oren, geheel oranje glazuur met bruine spikkels
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C02	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1625-1675	1 oor en schenklip, inwendig glazuur en plek op schouder onder schenklip, beetje beroet, toegeknepen worstoor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C03	grape	r-gra-33	1	0	1	1	1625-1675	1 oor en schenklip, inwendig glazuur en plek op schouder onder schenklip, beroet, iets toegeknepen worstoor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C04	grape	r-gra-54	1	0	1	1	1625-1675	half compleet, scherpe buikknik, afwijkende kraagrand, ribbels op schouder, inwendig glazuur en plekken op schouder
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	2	1	3	1		1 oor en schenklip, inwendig glazuur en plek op schouder onder schenklip, beroet, normaal worstoor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	1	0	1	1		1 oor en schenklip, inwendig glazuur en plek op schouder onder schenklip, beroet, iets gekn worstoor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	2	0	2	1		inwendig glazuur, toegekn worstoor

V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	2	5	7	1		inwendig glazuur en plek op schouder, niet beroet
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	4	0	4	3		kraagrand, inw glazuur, uitw plekken op schouder
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	0	3	2		kraagranden
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-119	1	0	1	1		steel afgebroken, daarna nog gebruikt, geheel glazuur
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		grote grape, duimindrukken onder rand, scherpe buikknik, 2 ribbels op schouder, worstoor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape?	r-gra-?	3	3	6	1		grote pot of grape met kraagrand, scherpe buikknik en 2 ribbels op rand, inw asaanslag en uitw plekken glazuur
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		pot?	r-pot-?	1	0	1	1		verm pot, scherpe buikknik, ribbels op schouder, inw groen glazuur, iets toegeknepen worstoor, verm 2 oren
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C05	vuurstolp	r-vst-9	1	0	1	1	1600-1700	glazuur
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	3	2	5	2		2 scherven met beroete breuk, uitwendig glazuur
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C06	vorm	r-vor-4	1	0	1	1		kleine kaasvorm, vrij compleet, inwendig geel
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	1	0	1	1		grote kaasvorm, inwendig geel, dia rand 31 cm
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	2	1	3	1		grote kaasvorm, inwendig geel, dia rand 32 cm
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		test	r-tes-	3	2	5	3		vierkante testjes, ongeglazuurd, 1 met glazuurplekken, 1 beroet, 2 onberoet
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C07	kop	r-kop-2	1	0	1	1	1600-1675	2 oren, inw glazuur, gaatje in zijkant
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C08	kop	r-kop-2	1	0	1	1	1600-1675	1 oor, inw glazuur, iets gekn oor, beetje beroet
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1	1600-1675	1 iets gekn oor, inw glazuur, beroet, dia rand 13 cm
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kop	r-kop-	6	6	12	4		inw glazuur, 1 horizontaal oor
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kop	r-kop-20	0	1	1	1		geheel glazuur, inw deels groen, horizontaal oor, als koppen uit sloot
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	1	2	1		ongeglazuurd, rand als ondersteek, horizontaal oor, vierkante gaten in rand
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		pispot	r-pis-5	2	0	2	1		inw glazuur, uitw plekken, toegekn worstoor, wat kalkaanslag
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	2	1	3	1		
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-35	2	0	2	1		platte bovenzijde, beroet
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	4	2	6	3		kraagrand tussen type 4 en 6 in, massieve stelen
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C09	grape	r-gra-53	2	0	2	1	1650-1700	wijde grape met steile wand, steel afgebroken breuk beroet
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		wijde grape met steile wand, kleine hamerkoprand
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C10	bord	r-bor-18	1	0	1	1		compleet klein bord, inw glazuur, standring
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw	C11	deksel	r-dek-38	2	0	2	1		uitw glazuur, inw beroet, knop
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	2	3	5	2		groene spiegel
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		r-bor-6?, geen versiering
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kom	r-kom-58	2	0	2	1		groene spiegel
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1600-1650	NH-slib, klein fragment
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kom	r-kom-36	2	1	3	1		NH-slib, inw en uitw op rand kabelrand, inw concentrische cirkels, dia rand 23 cm
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		kom	r-kom-	0	1	1	1		bodem met standring, inw geel
V061	Askuil S59	1640-1660	roodbakkend aw		indet	r-	2	26	28	2		gekke grote rand met knik
V061	Askuil S59	1640-1660	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	3	4	1	1500-1600	bruine onversierde kan, ruis?
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica	C12	bord	m-bor-6	1	0	1	1	1625-1650	polychrome versiering, bloem en plantmotieven
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica	C13	bord	m-bor-	0	1	1	1	1625-1650	polychrome versiering, bloem op spiegel
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1		blauwe beschildering, bloemmotief op spiegel
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica		bord	m-bor-3	1	0	1	1	1625-1650	blauwe beschildering, kabelrand, tulp
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1	1600-1650	blauwe beschildering, kabelrand, eierrand
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica		mosterdpot	m-mos-	1	0	1	1	1600-1650	fragment voetje, verm van mosterdpot, blauwe beschildering
V061	Askuil S59	1640-1660	faience		bord	f-bor-8	1	4	5	1	1625-1675	Chinees décor, sterk versleten
V061	Askuil S59	1640-1660	faience		bord	f-bor-	0	3	3	1		kleine fragmenten, blauw
V061	Askuil S59	1640-1660	faience		indet	f-	0	1	1	1		gesloten vorm met plooien, blauwe beschildering, goede kwaliteit
V061	Askuil S59	1640-1660	weser aw		bord	we-bor-1	1	0	1	1	1600-1640	bibbermotief, glazuur deels weg

V061	Askuil S59	1640-1660	weser aw		bord	we-bor-1	1	2	3	1	1600-1640	
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw	C14	grape	w-gra-58	1	0	1	1	1600-1675	geheel groen, veelhoekige kop op poten, oor afgebroken
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		bakpan	w-bak-5	6	1	7	2		inw groen, toegeknepen steel
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-6	1	2	3	1		geheel groen
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	2	2	1		geheel geel, bodem standring
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		inwendig groen
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	3	5	2		geheel groen
V061	Askuil S59	1640-1660	witbakkend aw		vuurstolp	w-vst-	0	2	2	1		uitw groen, inw beroet
V061	Askuil S59	1640-1660	majolica	C15	bord	m-bor-3	1	0	1	1	1625-1675	blauwe beschildering, Chinese figuren in landschap, initialen maker op achterkant
V061	Askuil S59	1640-1660	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	8	17	25	8	1640-1660	zie rapport Jan van Oostveen
V064	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-6	1	1	2	1	1603-1610	NH-slib, ornamentband, jaartal? Decorateur B2 Alkmaar
V064	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		pispot	r-pis-5	1	0	1	1		inwendig glazuur, worstoor
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		vorm	r-vor-4	1	3	4	1	1600-1700	grote kaasvorm, inwendig geel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-47	1	0	1	1	1675-1750	steile wand en vroege hamerkop, inwendig glazuur, uitwendig beroet, steel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-65	1	0	1	1	1675-1750	sluitrand
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-46	2	2	4	1		steel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-12	2	0	2	2	1625-1675	massieve steel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	8	3	11	5		massieve stelen
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-2	2	0	2	1		geheel glazuur
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-119	1	0	1	1		grape zonder rand met steel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-46	4	9	13	1	1675-1725	steile wand en kraagrandje, geheel glazuur, ribbels op wand
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		indet	r-	2	5	7	1	1650-1725	als r-gra-49, maar horizontaal oor, kop?, inwendig deels groen
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	2	0	2	1		vroege r-bor-3?
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	1	2	1		bovenzijde glazuur
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	2	2	1	1675-1750	Nederrijns, cirkels
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		test	r-tes-	2	0	2	1		vierkant, geheel glazuur
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		verm r-kop-2, inwendig glazuur
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	roodbakkend aw		indet	r-	4	110	114	3		
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica		bord	m-bor-	3	1	4	1	1625-1650	blauw fond, gestileerde aigretterand met gele en oranje stippen
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica		bord	m-bor-5	1	0	1	1	1575-1625	overlappende bogen op vlag, oranje-blauw
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	pijpaarde		kleipijp	pij-kl-	1	0	1	1	1620-1675	geen merk, grof
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica	C01	bord	m-bor-3	2	3	5	1	1675-1725	Fries?, blauw, fruit op spiegel, sierornamenten op vlag
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica	C02	bord	m-bor-3	1	0	1	1	1675-1725	Fries, vlag met palmetten en ossenkoppen
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica		bord	m-bor-	0	7	7	1	1675-1725	blauw, slechte staat
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica		bord	m-bor-	2	8	10	1	1675-1725	blauw, geometrisch motief
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	faience		bord	f-bor-	5	0	5	1	1625-1700	volledig wit, goede kwaliteit
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	faience		bord	f-bor-	4	5	9	2	1650-1725	blauwe beschildering
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	faience		bord	f-bor-8	4	2	6	1		schotel, blauwe beschildering
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica	C03	bord	m-bor-3	1	0	1	1	1625-1650	polychroom, Harlingen?, eend in landschap, dubbele zigzag
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	majolica	C04	bord	m-bor-3	1	0	1	1	1625-1650	polychroom, Harlingen?, vogel in landschap, dubbele zigzag
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	italiaans tingl.	C05	plooischotel	i-plo-3	1	0	1	1	1600-1650	compendiario, aigretteranden, fragment
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	witbakkend aw		kop	w-kop-3	1	1	2	1	1625-1700	groen-geel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	witbakkend aw		grape	w-gra-7	1	18	19	1		kleine grape, geheel groen, ribbels op schouder
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	witbakkend aw		indet	w-	1	2	3	1	1600-1700	groen, uitwendig beroet
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	witbakkend aw		kop	w-kop-?	1	0	1	1		kleine kop, uitwendig geel
V14/26/46	Afvalplek S27	1675-1700	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		spikkelgoed
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	6	3	9	3	1575-1650	NH-slib, kleine fragmenten
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	6	0	6	2		1 toegeknepen steel, V55 en V56

V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-5	6	0	6	4		1 toegeknepen steel, V55 en V56
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	0	4	4	0		2 toegeknepen stelen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	bord	r-bor-6	7	5	12	5		groene spiegel, dia van 18 tot 34 cm
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	bord	r-bor-6	7	3	10	4		onversierd
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	test	r-tes-	2	2	4	1		ongeglazuurd, vierkante bak, inwendig beroet
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	kan	r-kan-	1	4	5	1		grote kan met dikke ribbels op hals en schouder
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	indet	r-	2	0	2	1		kraagrand, ongeglazuurd, mogelijk komfoor, niet beroet
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	vuurstolp	r-vst-1	3	3	6	2		uitwendig glazuur, 1 bovenkant met ongeprofileerde gaten
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	vuurstolp	r-vst-1	4	3	7	2		ongeglazuurd, beroet, 1 bovenkant met ongeprofileerde gaten
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	grape	r-gra-	5	0	5	0		kraagranden, kleine fragmenten, wrs van type 34
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	grape	r-gra-29	4	0	4	0		kleine fragmenten
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	kop	r-kop-2	1	7	8	1		inwendig groen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	kop	r-kop-2	42	19	61	15		
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	indet	r-	7	135	142	0		
V54-64	Sloot S54	1575-1615	roodbakkend aw	grape	r-gra-	0	19	19	0		fragmenten bodems grapen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	bakpan	w-bak-5	6	3	9	3		inwendig groen, 2 toegeknepen stelen, beroet
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	kom	w-kom-	2	0	2	1		inw groen, als r-kom-58
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	kop	w-kop-2	12	6	18	4		inwendig groen, geknepen lintoren,
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	grape	w-gra-?	2	0	2	2		1 inw groen, 1 geheel groen, als r-gra-29
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	grape	w-gra-	2	0	2	2		kraagranden geheel groen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	grape	w-gra-	0	8	8	0		meeste geheel groen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	witbakkend aw	indet	w-	0	11	11	0		groen
V54-64	Sloot S54	1575-1615	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	6	6	1	1500-1575	kan op geknepen standring met ribbels

Bijlage 6 Determintatie bouwkeramiek

Vnr	Complex	Compl.dat.	BK	Vorm	n	Datering	Afmetingen	Opmerkingen
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	BK01	wandtegel	1	1620-1650	13x8,5x1,3	halve tegel met blauwe bloemenvazen, Franse lelies in hoeken
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	BK02	wandtegel	1	1620-1650	13x8,5x1,3	halve tegel met blauwe bloemenvazen, Franse lelies in hoeken
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850		wandtegel	3	1620-1650	13x8,5x1,3	halve tegels met blauwe bloemenvazen, Franse lelies in hoeken
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850		wandtegel	5		13x13x1,3	tegels met blauwe bloemenvazen, minimaal 4 hele tegels
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	BK03	wandtegel	1	1800-1900	?x10,7x0,7	blauwe bloemenvaas met ossenkop, imitatie 17de-eeuwse tegels?, onderkant afgesneden
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	BK04	nistegel	1	1650-1700	18,5x?x1,6	bovenzijde vloertegel nis, landschap en spinnenkoppen, stukje beschildering op zijkant
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850		wandtegel	1	1650-1800	12,5x12,5x0,9	mangaanvlakken, centrum: herder in landschap
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850		plavuis	1		13x13x2	groen geglazuurd
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	BK01	wandtegel	4	1780-1900	12,5x6,7x0,6	4 complete randtegels (verticaal), paarse versiering
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	4	1780-1900	12,5x6,7x0,6	fragmenten minimaal 4 randtegels (verticaal), paarse versiering, deel uit V40
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	BK02	wandtegel	1	1750-1850	?x?x0,6	paarse tegel met bloemen
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	BK03	wandtegel	1	1650-1800	12,5x12,5x1	mangaanvlakken, centrum: herderin in landschap
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	BK04	nistegel	1	1650-1700	18,5x?x1,6	bovenzijde vloertegel nis, landschap en spinnenkoppen, stukje beschildering op zijkant
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	1	1650-1800	12,5x12,5x1	mangaanvlakken, fragment
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	2	1650-1800	12,5x12,5x1,2	spinnenkoppen en landschap
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	1	1620-1650	13x13x1,3	tegel met blauwe bloemenvaas en Franse lelies
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850	BK05	wandtegel	1	1800-1850		fragment tableautegel met paarse en gele beschildering, figuur?
V018	Puinvulling kelder S16	1625-1850		baksteen	1		9,5x5	geslepen baksteen, trapeziumvormig
V020	Vulling kelder S18	1750-1900	BK01	wandtegel	1	1800-1900	12,8x?x0,7	tableautegel met paarse rand, fragment
V022	Aanleg wp 2, binnen boerderij	1600-1800		wandtegel	1	1650-1750		fragment, verm met spinnenkop
V024	Tegen binnenkant kelder S18	1660-1800	BK01	wandtegel	1	1660-1800	12,5x12,5x0,8	spinnenkop, herderin in landschap binnen cirkel, stuk uit V41 bijgevoegd
V024	Tegen binnenkant kelder S18	1660-1800		wandtegel	1	1660-1800		fragment medaillontegel met spinnenkop
V025	Puinvulling kelder S9	1625-1850		wandtegel	3	1620-1650	13x8,5x1,3	halve tegels met blauwe bloemenvazen, Franse lelies in hoeken
V032	Uitbraakspoor S39	1625-1675		wandtegel	3	1650-1700	6,5x?x1,2	gehalveerde tegels, simpele franse lelies en bloemenvaas in blauw, anders dan andere tegels
V036	Vulling waterput S42	1800-1900	BK01	wandtegel	2	1800-1850	12,5x12,5x0,7	tableau in paars, boer met paard
V036	Vulling waterput S42	1800-1900		wandtegel	3	1650-1800		spinnenkoppen en landschap
V036	Vulling waterput S42	1800-1900		wandtegel	4	1720-1800		late ossenkoppen en verhalende scenes in medaillon
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	0			fragment nistegel 17-BK04, hier bijgevoegd
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	1			fragment tegel met mangaanvlakken
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	1	1620-1650		fragment complete tegel met bloemenvaas in blauw en franse lelies
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850		wandtegel	21		?x?x0,7	21 brokken van witte wandtegels
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850	BK01	wandtegel	4	1660-1800	12,5x12,5x0,7	spinnenkop, herder of herderin in landschap binnen cirkel
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850		wandtegel	2	1660-1800	12,5x12,5x0,7	spinnenkop, herder of herderin in landschap binnen cirkel
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850		wandtegel	1			spinnenkoppen en landschap of zeewezen, blauw
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850		wandtegel	4			paars, minimaal 1 tegel met huis in landschap
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850		wandtegel	1	1620-1650	13x13x1,2	polychrome postzegeltegel met franse lelies en bloemenvaas
V041	Puinvulling kelder S18	1700-1850		wandtegel	1			tegel met blauwe bloemenvazen, fragment
V043	Wandtegel op bodem S18	1700-1800		wandtegel	1	1700-1800	13,2x13,2x0,7	paars, boerderij in landschap
V055	Sloot S54	1575-1615	BK01	baksteen	1		29x14x6,5	rode grote baksteen met geslepen profiel, vermoedelijk van druiplijst
V059	Sloot S54	1575-1615		baksteen	1			stuk geslepen baksteen, vermoedelijk netverzwaring
V060	Vulling bovenin waterput S58	1625-1675		wandtegel	1	1620-1650		blauw, bloemenvaas en Franse lelies in hoeken, zelfde als uit kelders
V034	Afvalplek S40	1775-1870	BK01	wandtegel	6	1800-1850		tableau in paars, boer met koe
V034	Afvalplek S40	1775-1870	BK02	wandtegel	3	1800-1900		2 wandtegels in paars, druk décor met lofvaas
V034	Afvalplek S40	1775-1870		wandtegel	2	1620-1650	13x13x1,3	blauw, bloemenvaas en Franse lelies in hoeken, zelfde als uit kelders
V034	Afvalplek S40	1775-1870	BK03	wandtegel	2	1600-1650		kandelabertegels, 1 met konijn op grondje, Franse lelies, onderzijde bijgesneden nu 10, 5 cm hoog
V034	Afvalplek S40	1775-1870		wandtegel	1	1600-1650		rennende hond in cirkel, Wanli-hoeken?

V034	Afvalplek S40	1775-1870		wandtegel	6	1650-1725	spinnenkoppen, landschappen en ruiter te paard
V034	Afvalplek S40	1775-1870		wandtegel	1	1625-1675	ossenkoppen, vogel
V034	Afvalplek S40	1775-1870	BK04	wandtegel	8	1720-1800	(redelijk) compleet, late ossenkoppen en verhalende scenes in medaillon, bijbelscenes en herderscenes
V034	Afvalplek S40	1775-1870		wandtegel	32	1720-1800	fragmenten, late ossenkoppen en verhalende scenes in medaillon, bijbelscenes en herderscenes

Bijlage 7 Determintatie glas

Vnr	Complex	Compl.dat.	G	Vorm	Typenr	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
V008	Uit uitbraakspoor S5	1800-1900		fles	gl-fle-	1	0	1	1		bovenkant fles
V017	Puinvulling kelder S9	1625-1850	G01	kraal		1	0	1	1		kleine rode kraal
V020	Vulling kelder S18	1750-1900		fles	gl-fle-	0	1	1	1		bodem dikwandige groene wijnfles
V022	Aanleg wp 2, binnen boerderij	1600-1800		indet		0	1	1	1		dik kleurloos glas met ribbels, bodem, laat
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850		fles	gl-fle-	1	6	7	1		fragmenten bolle groene wijnfles met hoog pontilmerk
V040	Puinvulling kelder S16	1625-1850	G01	kraal		1	0	0	1		blauwe ovale kraal, 2,5 cm
V050	Verdiepen vlak 1 wp 1 vak 2	1575-1615		pasglas	gl-pas-	0	2	2	2	1600-1650	2 bodems van pasglazen
V052	Afvalplek S53	1575-1615		beker	gl-bek-	0	1	1	1	1600-1650	vetro a fili, klein fragment met witte glasdraden
V052	Afvalplek S53	1575-1615		fles	gl-fle-	0	1	1	1		bodem vierkante kelderfles, 5x5 cm
V054	Sloot S54	1575-1615		vensterglas		1	0	1	1		ruitje met halfronde zijde, ca. 11,5 cm breed
V054	Sloot S54	1575-1615		vensterglas		1	0	1	1		rechthoekig ruitje, 4 cm breed, minimaal 6,5 cm lang
V056	Sloot S54	1575-1615		pasglas	gl-pas-	0	3	3	1		bodem pasglas, dia stam 3 cm
V056	Sloot S54	1575-1615		vensterglas		2	0	2	1		randfragment vensterglas
V061	Afvalkuil S59	1640-1660		vensterglas		0	12	12	0		kleine fragmenten vensterglas
V061	Afvalkuil S59	1640-1660		vensterglas		2	0	2	1		
V061	Afvalkuil S59	1640-1660		vensterglas		2	0	2	1		rechthoekig ruitje, 7,5 cm breed
V061	Afvalkuil S59	1640-1660		vensterglas		1	0	1	1		klein ruitje, driehoek met ronde zijden, ca. 8 cm breed, 7 cm hoog, bovenkant raam
V034	Afvalplek S40	1775-1870		fles		0	1	1	1		bodem met ziel

Bijlage 8 Determintatie metaal

Vnr	Complex	Materiaal	Voorwerp	n	M	Afmeting	Datering	Omschrijving
1	bovengrond	koper	munt	1		21		duit Gelderland
1	bovengrond	koper	munt	1		22	1790?	duit Zeeland, vz: ZELAN DIA
1	bovengrond	koper	munt	1		24		duit indet
1	bovengrond	koper	munt	1		22		duit indet
1	bovengrond	koper	munt	1		22		duit Zeeland, vz: ZEE LAN DIA
1	bovengrond	koper	munt	1		22		duit Gelderland
1	bovengrond	koper	munt	1	M01	22	1786	duit Utrecht, vzL STAD UTRECHT 1786
1	bovengrond	koper	munt	1		20		duit Utrecht, vz: CIV TRAIEC TUM
1	bovengrond	koper	munt	1		22	1768?	duit Overijssel
1	bovengrond	koper	munt	1		22		duit indet
1	bovengrond	koper	munt	1		21	1781	duit West-Friesland, vz: WEST FRI SIA 1781
1	bovengrond	koper	munt	1		22	1788	duit Gelderland, vz: D GEL RIAE 1788
1	bovengrond	koper	munt	1		21	1769	duit Overijssel, vz: OVER YSSEL 1766
1	bovengrond	koper	munt	1		22	1788	duit Gelderland
1	bovengrond	koper	munt	1		21	1757	duit Utrecht
1	bovengrond	koper	munt	1		14	1878	1/2 cent
1	bovengrond	messing	deksel	1		35x34		plat D-vormig deksel met scharnier
1	bovengrond	messing	indet	2				
1	bovengrond	messing	nagel	1				ronde kop (bekleding stoel o.i.d.)
1	bovengrond	messing	rekenpenning	1	M03	20	1783-1829	vz: drie bloemen + RECHEN PFEN E L S L, kz: buste + LEOPOLD II D G R IMP (Ernst Ludwig Sigmund Lauer)
1	bovengrond	messing	rekenpenning	1	M04	20	1774-1793	vz: rijksappel + ANFANG BEDENCKS ENDT; kz: buste + LUD XVI D G F R N REX (Lod. XVI: 1774-1793)
1	bovengrond	messing	vingerhoed	1		20x14		
1	bovengrond	tin/lood	bakje	1				klein rond (ingedeukt) bakje, mogelijk naaldenkoker
1	bovengrond	zilver	munt	1		20		stuiver, vz: leeuw, indet
1	bovengrond	zilver	munt	1	M02	11	1739	bezemstuiver Holland, vz: HOL LAN DIA 1739, kz: pijlenbundel 1 S
2	aanleg vlak 1	koper	munt	1	M01	18	1700-1800	pfennig
2	aanleg vlak 1	koper	munt	1		22	1823	1 cent
2	aanleg vlak 1	lood	glas-in-lood	1				loodstrip
2	aanleg vlak 1	lood	indet	2				loodpropjes
2	aanleg vlak 1	lood	lakenlood	1		14		vz: huismerk
2	aanleg vlak 1	messing	naairing	1		16		
2	aanleg vlak 1	messing	rekenpenning	1			1700-1800	fragment, vz: LVD XVI
2	aanleg vlak 1	messing	ring	1		21		
2	aanleg vlak 1	messing	ring	1		11		
2	aanleg vlak 1	messing	vingerhoed	1		25x17		
3	uitbraakspoor op S2	koper	munt	1		20	1702-1765	duit Holland, vz: leeuw in tuin, indet jaartal
4	puntvondst	lood	kogel	1		11		musketkogel
5	puntvondst	koper	munt	1	M01	28	1608-1648	oord Friesland, vz: man met zwaard
6	puntvondst	lood	dop	1				dop op glazen flesje voor schroefdop
7	puntvondst	lood	glas-in-lood	1				loodstrip
7	puntvondst	lood	indet	2				indet
9	uit kelder S3	messing	naairing	1		15x12		
10	onder muur S12	koper	munt	1	M01	21	1766	duit Holland, vz: HOL LAN DIA 1766, kz: leeuw in tuin
10	onder muur S12	messing	ring	1		31		gordijnring o.i.d.
10	onder muur S12	zilver	munt	1		17		bezemstuiver Gelderland

11	stort	koper	munt	1		19	1905	cent 1905
11	stort	koper	munt	1		16		1/2 cent
11	stort	lood	indet	1				
11	stort	messing	duim	1		40		duim voor luik of deur
11	stort	messing	nagel	1				ronde kop (bekleding stoel o.i.d.)
12	aanleg	koper	munt	1	M01	17	1558-1572	Hollandse penning, vz: gekroonde P
12	aanleg NO-hoek wp 2	koper	munt	1		19		duit Overijssel
13	ten W S1	ijzer	ring	1				grote ijzeren ring met schakel van ketting
15	tussen S01 en S09	koper	munt	1	M01	22	1771	duit Groningen, vz: GRON EN OMMEL 1771
15	tussen S01 en S09	koper	munt	1		22	1709	duit Holland, vz: HOL LAN DIA 1709
15	tussen S01 en S09	koper	munt	1		22	1709	duit Holland, vz: HOL LAN DIA 1709
15	tussen S01 en S19	messing	ketting	1				klein kettinkje
15	tussen S01 en S19	messing	knoop	1		11		rond
21	ten oosten muur S01	koper	munt	1	M01	22	1618	duit Zwolle, vz: ZWOLLA 1618
23	aanleg wp 2, in stolp	brons	grape	1				poot van bronzen grape
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		21	1780	duit Holland, vz: HOL LAN DIA 1780
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		21		duit Holland, vz: leeuw in tuin, indet jaartal
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		24		duit Holland, vz: vrouw in tuin, groot rond gat in midden
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M01	17	1808	vz: INDIA BATAV 1808, kz: 5 1/39
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M05	22	1765	duit Utrecht, vz: STAD UTRECHT 1765
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M04	21		duit Overijssel (aan duit West-Friesland geplakt)
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M03	21		duit West-Friesland (aan duit Overijssel geplakt)
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		20	1682	duit Groningen, vz: GRON ET OML 1682
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M07	25		ore Zweden
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		20		duit Overijssel
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1	M06	22	1759	duit Gelderland, vz: D GEL RIAE 1759
23	aanleg wp 2, in stolp	koper	munt	1		17	1948	cent Wilhelmina 1948
23	aanleg wp 2, in stolp	lood	accijnslood	1		20	1800-1900	vz: gekroond wapen met leeuw
23	aanleg wp 2, in stolp	lood	indet	1				
23	aanleg wp 2, in stolp	lood	kogel	2				musketkogels
23	aanleg wp 2, in stolp	lood	lakenlood	1		19		stempel indet
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	gesp	1		29x24		rechthoekige gesp met afgeschuinde hoeken en angel
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	haak	1				
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	knop	1				deurknop?
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	mantelspeld	1	M02	57x13		kledinghaak versierd
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	naairing	1				
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	naairing	1		15x10		klein model naairing
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	nagel	1		21		ronde nagel
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	raampen	1		100		pen met oogje
23	aanleg wp 2, in stolp	messing	ring	1		38		
27	tussen S01 en S19	lood	indet	1				soort label met oog
28	tussen S01 en S09	koper	munt	1		21	162..	duit Overijssel, vz: wapen met leeuw, kz: ..NIA 162..
29	ten N muur S22	messing	petroleumlamp	1			1800-1900	messing onderdeel petroleumlamp
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		19	1628-1632	duit Stevensweert, vz: SST INSU LA
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		18	1610	duit Reckheim, vz: wapen Friesland, kz: FRI CIR 1610
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		21	1626	duit Holland, vz: HOL LANDIA 1626
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		22		duit Holland, vz: leeuw in tuin, indet jaartal
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		20		duit Zeeland, vz: ZEE LAN DIA
35	aanleg wp3 en 4	koper	munt	1		26		Fries oord, groot rond gat in midden
35	aanleg wp3 en 4	lood	indet	2				loodproppen

35	aanleg wp3 en 4	lood	kogel	2				musketkogels
35	aanleg wp3 en 4	messing	beslag	6				divers
35	aanleg wp3 en 4	messing	dop	1				ronde dop
35	aanleg wp3 en 4	messing	gesp	1		39x27		rechthoekige gesp met middenstijl en angel
35	aanleg wp3 en 4	messing	heft	1	M05	64		messing beslag van ovaal heft, versierd
35	aanleg wp3 en 4	messing	kledinghaak	1	M04	43		versierde kledinghaak
35	aanleg wp3 en 4	messing	kledingoogje	1				
35	aanleg wp3 en 4	messing	koperdraad	1				
35	aanleg wp3 en 4	messing	naairing	1				
35	aanleg wp3 en 4	messing	tapkraan	1	M06	62x23		kraantje van tapkraan
35	aanleg wp3 en 4	zilver	munt	1	M01	19	1623	bezemstuiver Friesland, vz: FRI SIA 1623
35	aanleg wp3 en 4	zilver	munt	1	M02	14	ca. 1520	vz: wapen met adelaar, kz: kruis, waarschijnlijk een 1/8 stuiver of Mutterken van de stad Nijmegen, ca. 1520
35	aanleg wp3 en 4	zilver	munt	1	M03	23	1500-1600	vz: wapen, kz: kruis, stuiver, Deventer?
39	kelder S19	messing	ring	1		30		gordijnring o.i.d.
39	kelder S19	tin/lood	lepel	1		90		steel van een lepel, versierd o.a. met hart
41	kelder S18	koper	munt	1	M01	19	1635	duit Reckheim, vz: wapen Friesland, kz: FRI CIR 1635
42	naast muur S44	koper	munt	1		20	1626	duit Friesland, vz: FRISIA 1626, vierkant gesleten
45	uit vloer bak S18	lood	afvoerpijp	1				loden afvoerpijp met houten stolp, in vloer gemetseld
46	afvalplek S27	messing	rinkelbel	1	M01	98		compleet, belletjes ontbreken
47	onder plaveisel S26	koper	munt	1		21		duit Utrecht, cz: CIC TRAIEC TUM
48	stort	koper	munt	1		20		duit Overijssel
48	stort	koper	munt	1	M02	21	1618	duit Friesland, vz: FRI SIA 1618
48	stort	koper	munt	1		23	16..	duit Friesland?, slechte staat
48	stort	lood	indet	1				
48	stort	messing	rekenpenning	1	M01	19	1711-1748	vz: wapen + IOHAN IACOB DITZEL RE PF, kz: buste + CAROLINA D G M B F REG
50	verdiepen wp 1 vak 1	koper	munt	1		21		duit Holland, vz: vrouw in tuin
50	verdiepen wp 1 vak 1	lood	lakenlood	1		24		vz: lopend beest met boom?
50	verdiepen wp 1 vak 1	lood	lakenlood	1				klein loodje
50	verdiepen wp 1 vak 1	tin/lood	indet	1				fragment
50	verdiepen wp 1 vak 1	tin/lood	knoop	1		12		versierde tinnen knoop
51	afvalplek S52	lood	netverzwaring	1		19x17		
51	afvalplek S52	tin/lood	speelgoed	1	M01	80x36		speelgoed, schuimspaan
53	Z-profiel laag 2	messing	gesp	1		29x25		D-vormige gesp met angel
54	vulling sloot S54	ijzer	bijl	1				
54	vulling sloot S54	koper	munt	1		21		duit verm. Gelderland, slechte staat
54	vulling sloot S54	lood	glas-in-lood	6				loodstrips voor glas-in-lood
54	vulling sloot S54	messing	knoop	1		15		versierde knoop met staafoog
55	vulling sloot S54	ijzer	mes	1	M01	220		ijzer mes
55	vulling sloot S54	lood	indet	4				loodproppen
55	vulling sloot S54	messing	indet	1				messing beslag
55	vulling sloot S54	tin/lood	riemtong	1	M03	34x19		versierd met leeuwenkopje
55	vulling sloot S54	tin/lood	speelgoed	1	M02	32		speelgoed, achterkant stoel?
56	vulling sloot S54	lood	glas-in-lood	1				strip van glas-in-lood
56	vulling sloot S54	messing	vingerhoed	1				
56	vulling sloot S54	tin/lood	hanger	1		15		fragment belvormige hanger (zie V57 en Molenweg)
56	vulling sloot S54	tin/lood	speelgoed	1	M01	60		miniatuur treeft, compleet
57	verdiepen wp 2 vlak 1	koper	munt	1	M04	27	1580-1587	statenoord Zeeland, vz: wapen + (PACE ET IUSTITIA), kz: buste Philips II + (PHI D G) HISP Z REX COM (ZE)
57	verdiepen wp 2 vlak 1	koper	munt	1		22	1574-1579	oord Holland, vz: vrouw in tuin
57	verdiepen wp 2 vlak 1	lood	kogel	1		11		musketkogel

57	verdiepen wp 2 vlak 1	messing	kledingoogje	3	M02			drie kledingoogjes
57	verdiepen wp 2 vlak 1	messing	vingerhoed	1				
57	verdiepen wp 2 vlak 1	tin/lood	hanger	1	M03	30		hanger met oogje, versierd
57	verdiepen wp 2 vlak 1	tin/lood	speelgoed	1	M01			speelgoed, zitting van stoel (zie Vijzeltuin)
58	stort	koper	munt	1	M01	21	1765	duit Gelderland, vz: D GELRIAE 1765
60	waterput S58	lood	kogel	1		16		musketkogel
60	waterput S58	messing	gesp?	1		27		ronde messing ring, mogelijk gesp
61	askuil S59	messing	riemverdeler	1	M01			
61	askuil S59	tin/lood	indet	1				
65	na afloop 28/4	koper	munt	1	M01	23		ore Zweden, vz: drie kronen
65	na afloop 28/4	koper	munt	1		21	1764	duit Gelderland, vz: D GELRIAE 1764
65	na afloop 28/4	koper	munt	1		22		duit Holland, vz: leeuw in tuin, indet jaartal
65	na afloop 28/4	lood	dop	1				dichtgeknepen loden (schroef)dop
65	na afloop 28/4	messing	naaldenkoker	1	M02	H: 30		ovaal versierd bakje

Bijlage 9 Determintatie hout

Vnr	Complex	Complexdat.	H	Vorm	n	afmetingen	opmerkingen
V056	Vulling sloot S54	1575-1615	H01	deursluiting	1	18,5x4x3	naaldhout
-	Pennen wiel onder waterput S42	-		pennen	2	16-18x3,2	eik
V063	Sloot S54, thv S59	1575-1615	H01	steel	1	>72x4	steel van een werktuig?, met spijkers

Bijlage 10 Determintatie leer

Vnr	Complex	Compl.dat.	L	Vorm	Typenr	N	Sluiting	Maat	Objectdat.	Opmerkingen
V056	Vulling sloot S54	1575-1615	L01	schoen	Goubitz 105	3	geen	36	1500-1700	rechts, voorblad versierd, er zit stiksel van voering aan de binnenzijde van het voorblad
V056	Vulling sloot S54	1575-1615	L02	schoen	Goubitz 130	1	veter		1500-1600	versierd hielstuk, ruitjes
V056	Vulling sloot S54	1575-1615	L00	schoen		4		22		
V059	Vulling sloot S54	1575-1615	L01	schoen	Goubitz 105	5	geen	36	1500-1700	links
V059	Vulling sloot S54	1575-1615	L00	schoen		2		17		

Bijlage 11 Determintatie overige

Vnr	Complex	Complexdat.	O	Materiaal	Vorm	Datering	n	afmetingen	opmerkingen
V049	Koe S50			bot	skelet		18		koe, 2-3 jaar oud
V056	Sloot S54	1575-1615	O01	natuursteen	slijpsteen		1	>20x6x3	fragment grote slijpsteen

Zwaag, Bangert 61

Tabakspijpen

Jan van Oostveen

Jan van Oostveen
Specialistisch Archeologisch Onderzoek
http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/

Colofon

Auteur:	Jan van Oostveen
Foto's:	Jan van Oostveen
Versie:	1.0
Datum:	December 2012
Formaat:	A4 (breedte – hoogte: 21 - 29,7 cm)
Publicatienr:	166

J.P. van Oostveen
Zonnedauw 75
4007 VC Tiel

e-mail: kleipijp@xs4all.nl

Website: http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/

Versie	Reden uitgifte
1.0	Initiële versie

Voorpagina: Tabakspijp met een vijfbladige roos als versiering op de kop (catalogus nummer 1). Datering 1640-1655.

© 2012, Jan van Oostveen, Tiel.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

No part of this edition may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means, without written permission of the author.

Inhoudsopgave

Colofon *2*
Inhoudsopgave *3*
1. Inleiding *4*
Geraadpleegde literatuur *5*
Bijlage 1: Tellijst *6*
Bijlage 2: Catalogus *9*

1. Inleiding

De tabakspijpen die binnen deze rapportage worden beschreven zijn afkomstig uit een askuil die is opgegraven op de Bangert 61 in Zwaag. Deze vondsten zijn bij Archeologie West-Friesland bekend onder project nummer 348.

De tabakspijpen zijn afkomstig van vondstnummer 61. Dit betreft een askuil.

In deze askuil zijn 24 fragmenten van tabakspijpen aangetroffen die aan een minimum aantal van 9 exemplaren toegeschreven kunnen worden (zie bijlage 1).

Op typologische gronden kunnen deze tabakspijpen rondom circa 1650 gedateerd worden. Het zijn ongemerkte exemplaren die op één uitzondering na aan de voorzijde van de ketelopening van een radering zijn voorzien.

Deze matig tot slecht afgewerkte tabakspijpen moeten tot de goedkoopste in hun soort worden gerekend. Het is onduidelijk in welk productiecentrum deze tabakspijpen zijn geproduceerd.

Geraadpleegde literatuur

Oostveen, J. van en R. Stam, 2011. Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken. Tiel/Leiden.

Bijlage 1: Tellijst

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Begin datering	Eind datering	Overigen
61	1	1	1	Vijfbladige roos				1640	1655	
61	2	1	1	-				1645	1655	
61	3	1	1	-				1645	1655	
61	4	1	1	-				1645	1655	
61	5	1	1	-				1640	1655	
61	6	1	1	-				1645	1655	
61	7	1	1	-				1645	1655	
61	8	1	1	-				1645	1655	
61	9	1	1	-				1645	1655	
61		15						1600	1700	Losse steelfragmenten

Aslaag totalen	24	9

Toelichting op de kolommen uit de tellijst:

Vondstnummer:	Geeft een verwijzing in welke vondstlaag de tabakspijp is aangetroffen;
Cat. nr.:	Verwijzing naar waar de tabakspijp in de catalogus is beschreven en afgebeeld;
Aantal:	Aantal kleipijpfragmenten dat is aangetroffen;
MAE:	Minimaal Aantal Exemplaren
Merk:	Het hielmerk/ketelmerk dat op de tabakspijp aanwezig is;
Steelversiering:	Versiering/tekst op steel tabakspijp;
Productiecentrum:	Productiecentrum van de tabakspijp;
Pijpenmaker:	Pijpenmaker aan wie de tabakspijp wordt toegeschreven;
Kwaliteit:	Kwaliteit tabakspijp
Datering:	Datering vondstcomplex

Bijlage 2: Catalogus

Voor de beschrijving van de producten wordt een uniforme systematiek gehanteerd die gebaseerd is op de deductieve kenmerken van de kleipijp en zoals o.a is gepubliceerd in Westerheem, Van Oostveen 2001. De uniforme beschrijving is als volgt:

Identificatie

1a. Objectnummer
1b. Vindplaats

Deductieve kopkenmerken

2a. Model
Beschrijving model conform Van Oostveen en Stam, 2011.
2b. Zijmerk links / zijmerk rechts
Beschrijving van het zijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het zijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
De linker- en rechterzijde van de pijpenkop zijn de desbetreffende zijden zoals de roker deze ziet.
2c. Bijmerk links / bijmerk rechts
Beschrijving van het bijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het bijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
2d. (Hiel)merk
Beschrijving van het makersmerk meestal geplaatst op het uitstekende deel, het hiel, van de kleipijp.
2e. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling bijvoorbeeld middels een agaatsteen waardoor een geglaasd oppervlak ontstaat, wordt beschreven.
2f. Behandeling kopopening
Bijvoorbeeld de met een botter afgewerkte scherpe randen van de kopopening.
2g. Afwerking ketelopening
Hieronder kan bijvoorbeeld de hele of halve radering rondom de ketelopening worden beschreven.
2h. Overig
Overige opmerkingen

Deductieve steelkenmerken

3a. Versiering
De eventueel aanwezige steelversiering wordt beschreven.
3b. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling met een agaatsteen wordt hieronder beschreven.
3c. Overig
Overige opmerkingen

Conclusies op basis van deductieve kopkenmerken

4. Datering
5. Mogelijk productiecentrum
6. Mogelijke pijpenmaker / atelier

Overig

7. Literatuurverwijzing
Een verwijzing naar soortgelijke producten uit de literatuur wordt onder dit nummer gemaakt.

Catalogusnummer 1.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. Vijfbladiege roos
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 2.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 3.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 4.

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 5.

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5.
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 6.

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 7.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 8.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 9.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland; project 348, vondstnummer 61
1b. Zwaag, Bangert
2a.
2b.
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f.
2g.
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1645-1655
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Bijlage 13 Determinatielijst grondmonster waterput S58

Botanisch onderzoek door L. de Sitter-Homans

Monsternr	M1
put	3
spoor	58
vlak	2
context	mestlaag

Alisma plantago-aquatica		3+1inhoud		Grote waterweegbree
Atriplex/Chenopodium spec		5		Melde /ganzenvoet
Carex div type		17		Zegge
Carex type disticha	disticha	4	*	Tweerijige zegge
Eleocharis palustris		2		Gewone waterbies
Galium spec		5		Walstroo
Gramineae		++		Grassen
Hippuris vulgaris		1	*	Lidsteng
Leontodon autumnalis		1		Vertakte leeuwentand
Linum usitatissimum		1		Vlas
Mos		+		Mos
Poaceae		++		Grassen
Ranunculus div soorten		++		Boterbloem
Rumex spec		1met kapsel		Zuring
Silene flos cuculi	cuculi	3		Echte koekoeksbloem
Sonchus asper		4		Gewone melkdistel
Sonchus oleraceus		2		Gekroesde melkdistel
Sphagnum blad		+		Veenmos
Stellaria media		5		Vogelmuur
Taraxacum officinale		6		Paardenbloem
Trifolium	spec	++ kelkjes		Klaver
Urtica dioica		9		Grote brandnetel
Urtica urens		2		Kleine brandnetel
indet		+		o.a waterplant en 3 bloemblaadjes

Alle zaden zijn onverkoold,+ = tiental, ++= meer dan 20

<u>Diversen</u>
Insektenonderdelen en mijten
Vis/botfragmenten en 1 zeer klein keuteltje
Houtskoolfragmenten
Wormeneieren
Stukjes haar of vilt
Schimmelbolletjes ook op mestbrokjes
Bast, hout en takjes
Stengel- en bladfragmenten

Van het monster is 1/2 L uitgespoeld over 4 zeven met resp 2 ,1, 0,5 0,25 mm maaswijdte,
De fracties zijn bekeken onder een microscoop met 40x vergroting, met behulp van een digitale zadenatlas en de Heukels flora van Nederland zijn de determinaties gemaakt.

De algehele indruk van het monster: mestig met klei en strodeeltjes.
Behalve de vele blad- en stengelfragmenten ook stukjes hout, enkele met bast (zwarte takjes)
Het planten spectrum laat een weidebegroeing zien, het is mogelijk dat het hier potstalmest betreft gemengd met strooisel van hout/takjes.
Enkele planten kunnen in verband gebracht worden met een brak milieu in de omgeving.(*)
Ook de schimmels en de aanwezigheid van insekten duidt op dierlijke mest.

ISSN 2210-5364